ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (XXIX), 2005

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2005

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Revistă ştiinţifică trimestrială. - Chişinău: USM, nr.2 (XXIX), 2005. – 167 p.

În acest număr al revistei sînt examinate diferite probleme ale vieţii social-politice din Republica Moldova: instituţionalizarea şi dezvoltarea ştiinţei politice, procesul electoral şi alegerile parlamentare din 2005, mişcarea sindicalistă din Republica Moldova, specificul "limbajului de lemn" in discursul politic, direcţiile de bază ale politicii externe a Republicii Moldova, realizarea politicilor sociale, codul deontologic al funcţionarului public, etc.

Materialele sunt adresate studenţilor, profesorilor, celor, ce se interesează de ştiinţa politică contemporană.

versiunea electronică: [*http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp*](http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp)

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
<u>TEORIA, METODOLOGIA SI ISTORIA POLITOLOGIEI</u>

REALIZĂRI, PROBLEME ŞI PERSPECTIVE ALE ŞTIINŢEI POLITICE (LA 10 ANI AI FACULTĂŢII RELAŢII INTERNAŢIONALE, ŞTIINŢE POLITICE ŞI ADMINISTRATIVE A UNIVERSITĂŢII DE STAT DIN MOLDOVA)[1]

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relaţii internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative
Catedra Ştiinţe Politice şi Administrative
Conferenţiar, doctor habilitat

The article examines the achievements and the problems of political science at the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences during the period of 10 years of its existence. A special role and place is given to the analysis of the scientific staff, the structure of the scientific personnel, preparation of teachers by means of studies for the doctor's degree, the institutions of competitors of post-doctorate studies. The problem of defending doctor's thesis and Doctor's of Science in political science.

At the same time the article analyses the quantitative and qualitative results of the political science at the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, scientific directions of the staff of the Chairs: Political and Administrative Sciences and Chair of International Relations. The scientific cooperation of the faculty with other institutions at the national and international levels is also analyzed in the given article.

E binecunoscut faptul că componentele unui învăţămînt superior de calitate, eminamente avansat, create, alimentate şi reglementate de către un sistem special de management al calităţii, depind în ultima instanţă de atingerea unui nivel adecvat de ştiinţă. Aceasta din urmă vine a fi mobilul, forţa motrice a dezvoltării societăţii în general şi a procesului educaţional în particular.

---

[1] *Recenzent – doctor în ştiinţe istorice, profesor Ion SANDU.*

De bună seamă pentru a depăşi crizele interne ale societății moldoveneşti în tranziție, inclusiv în domeniul învățămîntului, provocate de paralizantele transformări social-sistemice, pentru a face față perspectivei de integrare europeană, sunt necesare eforturi susținute ale savantului şi ale factorului de decizie în vederea modernizării capitalului ştiințific. Anume modernizarea ştiinței, asigurată efectiv de o politică ştiințifică activă, coerentă va face posibilă integrarea complexă a cercetărilor ştiințifice în viața social-economică şi politică a țării, consolidarea interconexiunii dintre ştiință şi educație.

În contextul celor menționate a devenit binevenită evaluarea semnificației procesului de la Bologna adusă de către Dl Rector Gheorghe Rusnac, acum un an şi mai bine, la una din şedințele Senatului USM. Atunci Domnia sa sublinia pe bună dreptate importanța acestui proces în crearea unui spațiu european al învățămîntului şi al unui spațiu european al cercetării ştiințifice ca doi piloni principali ai activității universitare. Actualmente, această evaluare are pentru noi profesorii, doctoranzii, masteranzii, studenții de la Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative o însemnătate deosebită, din motivul că vizează în mod direct statutul nostru de cadru didactic, de savant, de student, problema capacităților şi orientărilor noastre în ce măsură ne înscriem în spațiul european al ştiinței politice, în ce măsură ne conformăm ştiinței şi imperativelor educaționale moderne.

Importanța fenomenului ştiinței politice în cei 10 ani ai facultății, ține de evoluția lui contradictorie de la neclar la evident, de la aparent la real, de la simplu la compus. Pornind de aici anul 1995 se consideră cu adevărat un an deosebit pentru Universitatea de Stat din Moldova. Anume atunci, conform Ordinului Rectorului USM profesorului universitar Gh.Rusnac din 20 iunie a fost fondată cu începre de la 30 iunie Facultatea de Ştiințe Politice[2], denumită ulterior (2001) Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative (FRIŞPA). Aceasta a fost prima instituție de profil politologic din Republica Moldova, pentru care cei 10 ani de existență au transformat-o într-un factor-cheie, sui-generis, nu doar în pregătirea cadrelor didactice de specialitate, ci şi în constituirea şi dezvoltarea ştiinței politice moldoveneşti în ansamblu.

Un mare aport în crearea şi afirmarea facultății ca centru al ştiinței politice din țară l-au adus profesorii Gh.Rusnac (principalul inițiator şi animator al noii instituții), profesorii A.Zavtur, V.Moşneaga, conferențiarii D.Strah (primul decan al facultății), V.Beniuc, D.Ilaşciuc, P.Fruntaşu şi alții. Prin cercetările lor, efectuate mai întîi în cadrul Catedrei de Politologie, ei au stat la în-

---

[2] *A se vedea: Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). – Chişinău, USM, 1996, p.391.*

ceputurile instituționalizării științei politice universitare în dimensiuni mai ample – de facultate – au contribuit substanțial la construcția, consolidarea și dezvoltarea ei instituțională de mai departe, antrenînd și pregătind noi forțe, inclusiv tinere, de savanți.

Astfel, către 2001, la cinci ani ai facultății, știința politică universitară avea deja format un nucleu de entuziaști (Gh.Rusnac, V.Moşneaga, A.Zavtur, V.Cujbă, V.Saca, C.Marin, C.Solomon, A.Roşca, Iu.Gorincioi, T.Spinei, T. Turco ş.a), care o dezvoltau şi o promovau activ atît în alma mater şi în țară, cît şi peste hotare, avea o bază instituțională şi de cadre bine determinată. Atunci corpul profesoral al facultății număra peste 60 persoane, inclusiv 1 membru corespondent al AŞM, 4 doctori habilitați şi 22 doctori în științe[3]. A urmat apoi fenomenul "revărsării" științifice, adică creşterii şi lărgirii considerabile a efectivului științific, includerii tot mai active în lumea științei a multor cadre tinere – V.Borş, R.Tanasă, C.Mînăscurtă, A.Peru, A.Margarint, A.Morozan, M.Bulova, E.Anghel ş.a.

Pentru comparație menționăm că la moment, față de situația de acum cinci ani, în cadrul FRIŞPA sunt antrenați în activitatea științifică 147 profesori şi cercretători[4] de la cele 4 catedre – Ştiințe Politice şi Administrative, Relații Internaționale, Ştiințe Juridice, Limbi Stăine Aplicate – şi de la laboratorul științifico-didactic "Sociologia politică". Din acest efectiv distingem deja 2 membri corespondenți ai AŞM, 6 doctori habilitați, 36 doctori în științe[5]. Prin concursul lor de zi cu zi știința politică a facultății şi universității şi a țării în general a făcut un pas calitativ nou în evoluția sa.

Structura personalului științifico-didactic de la FRIŞPA s-a modificat substanțial în direcția creşterii gradului lui de calificare grație instituției doctoranturii, instituției de competitori şi cercetărilor de post-doctorat. În această ordine de idei pregătirea cadrelor științifice s-a intensificat odată cu crearea în 1998 pe lîngă USM a Consiliului Ştiințific Specializat în domeniul filosofiei şi politologiei. Acesta a funcționat pînă la sfîrşitul lui 2003, perioadă în care la specialitatea "Teoria şi istoria politologiei; instituții şi procese politice" au fost elaborate şi susținute 16 teze de doctorat, inclusiv 9 teze de doctor în științe politice şi 7 teze de doctor habilitat în științe politice[6]. Din totalul persoanelor cărora li s-a conferit grad științific în perioada respectivă 14 sunt

---

[3] *A se vedea: Cujbă V. Pledoarie pentru libertate şi afirmare. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități şi perspective. - Chişinău, USM, 2001, p.17.*

[4] *A se vedea: Arhiva curentă a catedrelor FRIŞPA pentru anul 2005.*

[5] *Ibidem*

[6] *A se vedea: Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Институционализация политологии как учебной дисциплины в Ресспублике Молдова. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chişinău: USM, 2004, p.5-34.*

cetățeni ai Republicii Moldova şi 2 – cetățeni străini. În anii 1998-2003 majoritatea specialiştilor în politologie de la FRIŞPA şi din USM au susținut tezele de doctorat în consiliul sus-menționat al universității. Dintre aceştea în acest Consiliu şi-au susținut tezele toți cei 7 doctori habilitați în științe politice din cadrul USM, patru din care revin facultății, în particular Catedrei de Politologie (din octombrie 2004 – catedra de științe politice şi administrative).

O nouă etapă în pregătirea cadrelor științifice, inclusiv în domeniul politologiei, vine de la sfîrşitul anului 2003 – începutul anului 2004, odată cu reformarea sistemului de evaluare şi atestare a lor, cu elaborarea şi aprobarea unui nou regulament cu privire la conferirea gradelor științifice şi titlurilor științifice şi științifico-didactice în Republica Moldova, cu acordarea dreptului senatelor universitare de a institui Consilii Științifice Specializate şi de a desemna seminare de profil la specialitățile corespunzătoare. Conform art.6 a Regulamentului, Consiliile Științifice Specializate, ca verigă principală a CSA în atestarea cadrelor științifice, se organizează ad-hoc pentru fiecare teză aparte. Se admite examinarea de unul şi acelaşi C.Ş.S. (în şedințe aparte) a două teze de doctor ce țin de aceeaşi specialitate şi au teme adiacente[7]. Aceste şi alte modificări ale procesului de organizare şi susținere a tezelor de doctorat au avut drept scop ridicarea nivelului calității de pregătire şi atestare a cadrelor științifice.

Pornind de aici, în temeiul Hotărîrii Prezidiului C.S.A. din 25 decembrie 2003, luată în baza demersului Senatului USM din 30 octombrie 2003, avizat de Comisia de experți în politologie, sociologie, filosofie şi istorie, Comisia Superioară de Atestare (reorganizată ulterior în Consiliul Național de Acreditare şi Atestare) a adoptat la 23 ianuarie 2004 Ordinul nr.58[8] de instituire în cadrul USM a Consiliului Științific Specializat DH 30-23.00.01-25.12.03 (Preşedinte – Dl.Gh.Rusnac, secretar științific – Dl.V.Saca) la specialitatea 23.00.01 – Teoria şi istoria politologiei: instituții şi procese politice, reorganizată pe parcursul anului în "Teoria, metodologia şi istoria politologiei; instituții şi procese politice". Tot prin acest Ordin a fost aprobată şi componența de bază a Seminarului științific de profil la specialitatea dată (Preşedinte – Dl.V.Moşneaga, secretar științific – Dna A.Roşca).

Consiliul Științific Specializat şi-a desfăşurat activitatea într-o strînsă colaborare cu Seminarul științific de profil, cu colaboratorii Catedrei de Științe Politice şi Administrative a USM, precum şi cu specialiştii de profil de la alte catedre ale USM şi de la alte instituții din țară. În anii 2004-2005 pînă la mo-

---

[7] *Regulamentul cu privire la conferirea gradelor științifice şi titlurilor științifice şi științifico-didactice în Republica Moldova. – Chişinău, 2004, p.5.*

[8] *Arhiva Comisiei Superioare de Atestare a Republicii Moldova*

ment, în Şedinţele Consiliului Ştiinţific Specializat din cadrul USM, abilitat cu dreptul de a organiza susţinerea tezelor de doctorat la specialitatea 23.00.01 – Teoria, metodologia şi istoria politologiei: instituţii şi procese politice, au fost susţinute 7 teze de doctor în ştiinţe politice şi 1 teză de doctor habilitat în ştiinţe politice (vezi Tab.1).

Tabelul 1. Susţinerea tezelor de doctor şi doctor-habilitat în ştiinţe politice în Consiliul Ştiinţific Specializat din USM, anii 2004-2005[9].

Nr.	*Autorul*	*Denumirea tezei*	*Conducător / consultant ştiinţific*
		Teze de doctor	
1.	Peru Aurelia	Promovarea imaginii liderului politic: metode şi tehnici (cazul Republicii Moldova)	Roşca A.
2.	Ermolovici Andrei (Belarusi)	Relaţiile belaruso-moldave: starea şi tendinţele dezvoltării (analiza politologică)	Moşneaga V.
3.	Margarint Ana	Elita politică din Republica Moldova: aspecte ale formării şi dezvoltării.	Cujbă V.
4.	Morozan Alina	Minorităţile naţionale în Republica Moldova: starea şi probleme de integrare (analiză politologică).	Moşneaga V.
5.	Bulova Margarita	Spaţiul şi timpul electoral în condiţiile Republicii Moldova: analiza şi modelarea parametrilor dinamici.	Saca V.
6.	Anghel Elvira	Reflectarea tranziţiei în comportamentul politic al maselor (cazul Republicii Moldova).	Cujbă V.
7.	Ţurcan Dumitru	Interesele politice şi mass-media. Cazul Republicii Moldova.	Moraru V.
		Teze de doctor-habilitat	
1.	Sacovici Vasilii (Belarusi)	Antiglobalism: esenţă, cauze şi forme de bază.	Rusnac Gh.

[9] *Arhiva curentă a Consiliului Ştiinţific Specializat DH 30.23.00.01-25.12.03*

Din cei 8 competitori care au susținut tezele de doctorat 6 sunt cetățeni ai Republicii Moldova (5 din ei activează la FRIŞPA) şi 2 – cetățeni străini. Acestora din urmă (din Belarusi), le revine 1 teză de doctor şi 1 teză de doctor habilitat.

Susținerii tezelor la etapa finală, adică la şedința Consiliului Ştiințific Specializat, le-au premers dezbateri aprinse, cu implicări a savanților în cadrul catedrei şi Seminarului de profil. Dacă astfel de dezbateri la şedințele catedrei au devenit deja tradiționale (iar la catedra Ştiințe Politice şi Administrative de fiecare dată îşi manifestă acordul sau dezacordul vis-à-vis de valoarea ştiințifică şi aplicativă a tezelor tot colectivul, inclusiv profesorii tineri), atunci la Seminarul Ştiințific de profil ele s-au instituționalizat doar acum un an şi jumătate. Însă cele 11 şedințe de pînă acum ale Seminarului, prin gradul înalt de activism al membrilor săi, au demonstrat că această formă relativ nouă de dezbatere ştiințifică este nu numai binevenită, ci şi necesară în sistemul de evaluare a cadrelor. Însăşi şedințele Seminarului de profil la specialitatea 23.00.01 din cadrul USM pot fi considerate un preludiu, o "repetiție generală" a Şedințelor Consiliului Ştiințific Specializat. La ele participă specialişti atît de la facultate, cît şi de la alte facultăți ale USM, precum şi de la alte instituții din țară, în total 15 persoane: 1 academician al AŞM, 2 membri corespondenți ai AŞM, 6 doctori habilitați şi 6 doctori în ştiințe la specialitatea dată[10].

Astfel, în perioada 1998-2005, în Consiliul Ştiințific Specializat din cadrul USM la specialitatea 23.00.01 au fost susținute în total 24 teze de doctorat, din care 16 – de doctor în ştiințe politice şi 8 – de doctor habilitat în ştiințe politice. Absoluta lor majoritate revine Facultății de Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative. Totodată, unii profesori ai facultății au susținut tezele de doctor în ştiințe politice sau sunt pe cale de a susține în alte instituții din țară (AŞM) şi de peste hotare (Rusia, Belarusi, România).

În linii mari avem tot temeiul să credem că ştiința politică a facultății are deja acumulate anumite tradiții, care, prin activitatea savanților în vîrstă oarecum afirmați şi recunoscuți în țară şi peste hotare ca cercetători, precum şi prin efortul savanților tineri, prin îmbinarea experienței cu elanul juvenil, leagă trecutul cu prezentul ei, dar şi constituie un suport solid pentru viitorul ei. În acest context efectul tradiției politologice de la FRIŞPA, găsindu-şi expresie în funcționalitatea formelor sale instituționale de organizare, în teoriile şi concepțiile elaborate şi susținute public la şedințele CŞS, s-a văzut a fi întotdeauna în funcție directă de nivelulu capacității noilor generații de cercetători

[10] *Arhiva Seminarului de profil la specialitatea 23.00.01 - Teoria, metodologia şi istoria politologiei; instituții şi procese politice din cadrul USM, anii 2004-2005.*

de a moşteni şi a îmbogăţi arsenalul cunoştinţelor politice. Pornind de aici e îmbucurător faptul că majoritatea doctorilor şi doctorilor habilitaţi în ştiinţe politice sunt astăzi persoane a căror vîrstă nu depăşeşte 50 de ani, iar numărul tinerilor cercetători (doctoranzi şi competitori) care în prezent îşi fac studiile în doctorantura Catedrei de Ştiinţe Politice şi Administrative alcătuiesc 46 persoane. Acesta este un real potenţial al viitorului ştiinţei politice universitare şi a ţării în ansamblu.

Un eveniment ştiinţific de importanţă majoră legat de maturizarea FRIŞPA şi de creşterea autorităţii ştiinţei în universitate, a fost fondarea în anii 90 a şcolii politologice în frunte cu membru-corespondent al AŞM, profesorul universitar, dr.habilitat Gh.Rusnac. Discipolii dumnealui au devenit deja 8 doctori habilitaţi (V.Beniuc, V.Moşneaga, V.Moraru, V.Saca, C.Marin, C.Solomon, Ala Roşca şi V.Sacovici) şi 5 doctori (I.Lipciu, C.Manolache, T.Spinei, R.Tanasă, C.Mînăscurtă) în ştiinţe politice[11]. Cercetările lor politologice şi interdisciplinare sunt binecunoscute opiniei ştiinţifice naţionale şi internaţionale şi au tot temeiul de a deveni o bază reală în constituirea unor şcoli ştiinţifice autohtone ce ţin de fenomenul migraţiei, de tranzitologia politică, de interesele şi relaţiile politice, de conexiunea politologiei şi medialogiei ş.a.

Creşterea cantitativă şi calitativă a personalului ştiinţific al Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrativea a condus la o diversificare evidentă a domeniilor (direcţiilor) de cercetare. Pe parcursul celor 10 ani de existenţă a facultăţii aici s-au conturat mai bine de 30 de domenii ştiinţifice. Dintre acestea menţionăm în special la Catedra de Ştiinţe Politice şi Administrative: funcţionalitatea partidelor politice şi a sistemelor de partid (Gh.Rusnac, V.Moşneaga, V.Cujbă, V.Saca, I.Bucătaru); problematica minorităţilor naţionale (Gh.Rusnac, V.Moşneaga, A.Morozan); dimensiunile politologice ale migraţiei (V.Moşneaga); teoria şi practica democraţiei politice (V.Cujbă); teoria şi practica intereselor şi relaţiilor politice (V.Saca); problemele actuale ale tranziţiei democratice (V.Saca); reflectarea tranziţiei în comportamentul politic al maselor (E.Anghel); problemele actuale ale procesului electoral (V.Moşneaga, R.Tanasă); dinamica timpului şi spaţiului electoral (M.Bulova); constituirea şi dezvoltarea elitei politice în Republica Moldova (A.Margarint, P.Varzari); fenomenul culturii şi socializării politice (I.Sandu, V.Stan) ş.a.

În ultimii ani la FRIŞPA se profilează tot mai intens direcţiile ştiinţifice legate de procesul politic internaţional, de relaţiile internaţionale, de politica externă. În acest sens putem menţiona studiul sistemului internaţional de comunicare (Ala Roşca); a paradigmelor securităţii internaţionale (C.Eşanu); a

---

[11] *Arhiva Consiliilor Ştiinţifice Specializate ale USM, anii 1998-2005.*

politicii de securitate regională în Europa de Sud-Est (H.Dupouy); a diplomației regionale în lumea globală (E.Ciobu); a organizațiilor internaționale ca formă a relațiilor internaționale (D.Ilaşciuc); a relației democratizare-globalizare (R.Gorincioi); a asistenței civice internaționale; a perspectivei integrării europene pentru Republica Moldova; a combaterii terorismului internațional ş.a.

Desigur, direcțiile sus-menționate au evoluat în mod neuniform, divergent, în funcției de anumiți factori (situaționali, relaționali, științifici, sociali, naționali, politici etc.), fapt ce atestă o pondere a lor diferită în cîmpul științific al facultății. Unele din ele au fost şi continuă a fi obiectul unor studii politologice speciale, fie la nivel de teze de doctor şi doctor habilitat în ştiințe politice sau monografii şi culegeri tematice, constituind astfel un suport informațional solid, un amplu material teoretico-empiric. Altele, dimpotrivă, rămîn deocamdată mai vagi, fiind abordate doar la nivel de articole şi rezumate științifice.

În ultimii cinci ani de activitate științifică, profesorii facultății, grație transformării calitative a nivelului lor de pregătire, precum şi diversificării tematicii de studiu, au înregistrat rezultate înalte în sfera ştiinței politice (vezi tab.2).

Tabelul 2. Rezultatele activității în sfera ştiinței politice la FRIŞPA, anii 2000-2004[12].

Catedra	*Numărul lucrărilor ştiințifice publicate / volum (c.t.)*					
	Anii					
	2000	***2001***	***2002***	***2003***	***2004***	***Total***
ŞPA	147 (136,95)	132 (570,05)	153 (412,0)	110 (101,0.)	86 (71,55)	628 (1291,55)
RI	30 (49,0)	43 (31,55)	59 (29,95)	45 (42,59)	50 (42,0)	227 (195,09)
Total	177 (185,95)	175 (601,60)	212 (441,9)	155 (143,59)	136 (113,55)	855 (1486,64)

Astfel, în perioada respectivă, prin efortul susținut al personalului științific a Catedrelor de Ştiințe Politice şi Administrative şi Relații Internaționale au fost publicate 855 de lucrări științifico-metodice cu un volum de 1486,64 coli de tipar. Acest indiciu este cu adevărat impunător dacă ținem cont de faptul că din numărul total de lucrări editate pe parcursul ultimilor cinci ani 13

[12] *Arhiva Catedrelor de Ştiințe Politice şi Administrative şi de Relații Internaționale*

sunt monografii, 8 – cursuri de prelegeri, 29 – culegeri ştiinţifice. Iar celelalte publicaţii sunt în majoritatea lor absolută articole, acceptate în Analele Ştiinţifice ale USM, în reviste ştiinţifice de specialitate şi în ediţii speciale pe marginea Conferinţelor ştiinţifice.

Astăzi la cei 10 ani de existenţă şi funcţionare a facultăţii asociem devenirea şi maturizarea acesteia cu cele mai cunoscute şi apreciate în ţară şi peste hotare titluri de carte – rod al unei munci colective a colaboratorilor de la facultate şi de la alte instituţii din ţară. Cînd vorbim despre realizările ştiinţifico-didactice de la FRIŞPA avem în vedere mai întîi editarea în anii 1995-1998 a prelegerilor la cursul de Politologie în 4 ediţii (coordonator V.Moşneaga). Fiind mult mai diversificate şi mai raţionalizate ca formă şi conţinut decît primul curs de lecţii la Politologie, elaborat şi editat la începutul anilor 90 sub redacţia profesorului universitar A.Zavtur, aceste 4 ediţii, în pofida dimensiunii de timp ce s-a scurs, îşi mai păstrează actualitatea şi astăzi.

Or, poate că cea mai semnificativă realizare ştiinţifică de la FRIŞPA legată de devenirea mai întîi a Catedrei de Politologie, precum şi a facultăţii în ansamblu, este editarea deja mai bine de 10 ani a revistei trimestriale „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)" (redactor-şef V.Moşneaga), fapt consemnat şi în alte publicaţii de pînă acum[13]. Fiind în felul său, pe parcursul unui deceniu de căutări ştiinţifice, cartea de vizită a Catedrei de Ştiinţe Politice şi Administrative, mobilul creşterii calitative a efectivului acesteia, revista s-a transformat din 2004 în ediţie ştiinţifică a facultăţii. Mai mult ca atît, prin cele 28 de numere ale sale, elaborate pînă la moment, revista „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)" a devenit în plan naţional unica şi cea mai prestigioasă în domeniul politologiei, creînd o imagine pozitivă ştiinţei politice nu numai din universitate, ci şi din întreaga ţară. În această ordine de idei subliniem mai cu seamă trei dimensiuni de rol ale revistei.

În primul rînd, rol epistemic, ştiinţifico-informativ. Adica revista se destinge printr-o analiză amplă şi profundă a diferitor aspecte ale vieţii politice din Republica Moldova, fiind astfel utilă ca izvor de informaţie pentru specialişti în domeniu şi pentru întreaga opinie ştiinţifică din ţară ce se interesează de ştiinţa politică contemporană. În acest sens pe paginile revistei sunt publicate rezultatele cercetărilor ştiinţifice atît a savanţilor universitari (profesori,

---

[13] *A se vedea: Saca V., Rusnac Gh. Cercetare şi tradiţie politologică: la 10 ani ai MOLDOSCOPIEI (Probleme de analiză politică). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. - Chişinău, 2003, p.148-158; Сака В. Политическая наука в Молдове: тематическое и инструментальное измерение. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chişinău, 2004, p.35-47.*

doctoranzi, competitori, masteranzi) de la FRIŞPA şi de la alte facultăţi, cît şi a unor cercetători din alte instituţii din ţară şi de peste hotare.

În al doilea rînd, rol instructiv-didactic, în sens că studenţii, masteranzii, doctoranzii, profesorii facultăţii şi a altor instituţii de specialitate utilizează materialele revistei în pregătirea de seminare, colocviu, examen; în elaborarea tezelor de licenţă, de magistru, de doctor în ştiinţe; în perfecţionarea cursurilor normative şi opţionale.

În al treilea rînd, rol politico-practic, axat pe anumite recomandări ale savantului politolog aduse pe paginile revistei la adresa actorului de putere privind raţionalizarea activităţii acestuia în raport cu societatea civilă, cu opoziţia.

Valoarea ştiinţifică a revistei „MOLDOSCPIE (Probleme de analiză politică)" a crescut şi mai mult odată cu înregistrarea ei la 21 iunie 2004 în registrul ISSN, adică cu obţinerea cifrului bibliografic internaţional, devenind astfel recunoscută pe plan internaţional. Acest fapt a condus la noi cercetări ştiinţifice, noi eforturi în vederea perfecţionării aspectelor de conţinut şi de formă ale revistei.

La capitolul elaborări şi publicaţii ştiinţifice colective pot fi raportate de asemenea o serie de culegeri tematice pregătite de către profesorii Catedrei de Ştiinţe Politice şi Administrative în baza unor foruri ştiinţifice internaţionale. Astfel, la tema relaţiilor inter-etnice au fost binevenite pentru întreaga comunitate politologică a ţării culegerile: Statul naţional şi societatea polietnică: Moldova în anii 90. – Chişinău, 1997; Identitatea naţională şi comunicarea (coordonatori V.Moraru, V.Moşneaga). – Chişinău, 1998; Moldova între Est şi Vest: identitatea naţională şi orientarea europeană. (coordonator V.Moşneaga). – Chişinău, 2001; Minorităţile naţionale şi relaţiile interetnice: tradiţia europeană şi experienţa noilor democraţii pentru Moldova. V.I-II (coordonator V.Moşneaga). – Iaşi, 2002.

De un real folos se bucură şi materialele consacrate trilateralei lor relaţii dintre cele ţări vecine – Moldova, România, Ucraina. În acest context menţionăm următoarele lucrări: Moldova, România, Ucraina: bună vecinătate şi colaborare regională. – Chişinău, 1998; Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene (coordonator V.Moşneaga). – Chişinău, 2000; Moldova, România, Ucraina: integrarea europenă şi migraţiunea forţei de muncă (coordonator V.Moşneaga). – Chişinău, 2000.

Totodată, la iniţiativa Catedrei de Politologie au fost elaborate şi publicate lucrări ştiinţifice ce ţin de rolul factorului mediatic în contextul politic – Mass-media în societăţile în tranziţie: realităţi şi perspective (coordonator V.Moşneaga). – Chişinău, 2001; de împlinirea a 10 ani de la proclamarea independenţei Republicii Moldova şi a 5 ani de la fondarea Facultăţii de Relaţii

Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative – Republica Moldova la începutul mileniului III: realităţi şi perspective (coordonator V.Moşneaga). – Chişinău, 2001; de rolul societăţii civile în condiţiile tranziţiei democratice – Organizaţiile non-guvernamentale şi impactul lor asupra proceselor de transformare (coordonatori V.Moşneaga, V.Teosa). – Chişinău, 2004; de relaţiile între putere şi opoziţie – Puterea şi opoziţia în contextul managementului politic (coordonatori V.Moşneaga, Gh.Rusnac, Gh.Mohammadifard). – Iaşi, 2005.

Un aport concret în elaborarea culegerilor ştiinţifice l-au adus profesorii Catedrei de Relaţii Internaţionale. Din iniţiativa lor au fost publicate următoarele ediţii: 11 septembrie 2001: noul concept de securitate internaţională (coordonator V.Teosa). – Chişinău, 2002; Conceptul de contribuţie civică în contextul pregătirii universitare (coordonator V.Teosa). – Chişinău, 2003; Procesul de globalizare: provocări şi soluţii (coordonator V.Teosa). – Chişinău, 2004.

E necesar a menţiona şi implicările în realizările ştiinţei politice de la FRIŞPA din partea Catedrelor non-profil: de Ştiinţe Juridice şi de Limbi Moderne Aplicate. Astfel, Catedra de Limbi Moderne Aplicate a fost organizatorul Conferinţei internaţionale în problemele globalizării, a căror materiale au fost publicate în culegerea Interconexiuni în contextul globalizării (coordonatori M.Cotlău, Gh.Mohammadifard). – Iaşi, 2005.

Pe parcurs calitatea ştiinţei politice a facultăţii a crescut substanţial prin elaborarea şi editarea unui şir de lucrări de autor: monografii, manuale, dicţionare, broşuri. Deosebit de utile pentru studenţi, masteranzi, dodctoranzi, profesori au devenit următoarele cărţi de autor: Rusnac Gh., Beniuc V. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. Dicţionar. – Chişinău, 1998; Rusnac Gh., Fruntaş P. Republica Moldova pe calea democratizării. – Chişinău, 1999; Rusnac Gh. şi alţii. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol. I, II. – Chişinău, 2000; Rusnac Gh., Manolache C. Enviromental Security of the State. – Chişinău, 2002; Moşneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) şi geografia politică a electoratului. – Chişinău, 1997; Мошняга В. Независимая Молдова и миграция. – Кишинэу, 1999; Saca V. Interese politice şi relaţii politice: dimensiuni tranzitorii. – Chişinău, 2001; Roşca A. Comunicarea politică şi democratizarea societăţii. – Chişinău, 2003; Spinei T. Introducere în politologie. – Chişinău, 2003; Strah D. Istoria gîndirii politice. Din antichitate pînă în secolul XVIII. – Chişinău, 1996; Strah D. Istoria gîndirii politice. Din secolul XVIII pînă la apariţia ştiinţei politice contemporane. – Chişinău, 1999; Ţurcanu I. Republica Moldova independentă. – Chişinău, 2001; Ţurcanu I. Istori-

citatea istoriografică. Observații asupra scrisului istoric basarabean. – Chişinău, 2004.

Printre factorii ce au stimulat şi activizat procesul ştiințific al FRIŞPA merită a fi menționată integrarea eforturilor colaboratorilor facultății în comunitatea politologică internațională. S-a aprofundat colaborarea ştiințifică cu diverse centre universitare din Europa şi SUA, au fost obținute o serie de granturi. În acest context menționăm granturile: în domeniul predării ştiințe politice – a USM cu Universitatea Rutgers (New-Jersy, SUA, 2001-2004). În anii 2002-2005 la USM funcționează proiectul Internațional CEPO, în 2002 s-au creat Grant of US Ambassy şi ILO Grant.

La capitolul colaborării internaționale menționăm de asemenea participarea Catedrei de Ştiințe Politice şi Admnistrative împreună cu diferite centre ştiințifice din țările ex-sovietice la realizarea proiectului ştiințific al Institutului de informație în domeniul ştiințelor sociale al Academiei de Ştiințe din Rusia cu privire la dezvoltarea politologiei în spațiul postsovietic. Acest proiect, fiind susținut de Asociația Internațională a ştiinței politice, are drept scop elaborarea culegerii de lucrări ştiințifice „Dezvoltarea ştiinței politice în statele spațiului postsovietic”, mai întîi în limba rusă pentru ca mai apoi, către congresul ordinar al Asociației care va avea loc în Japonia în 2006 să fie tradusă în limba engleză. În acestă ediție fiecărei țări i s-a oferit un capitol aparte cu un volum de 1,5 c.a. Din partea țării noastre atare capitol, cu denumirea „Dezvoltarea politologiei ca ştiință şi obiect de studiu în Republica Moldova”, a fost pregătit de către doctorii habilitați în ştiințe politice V.Moşneaga şi V.Saca.

Colaborarea facultății pe plan internațional se realizează şi prin cursurile de prelegeri şi conferințe susținute la noi de către profesorii universitari din SUA, Franța, Germania, România, Rusia, Bulgaria etc. Totodată, în ultimii ani unii colaboratori de la FRIŞPA la fel susțin cursuri de prelegeri în fața studenților şi masteranzilor din centrele universitare a altor țări – Austria, Estonia, Bulgaria (V.Moşneaga) sau sunt antrenați în stagiuni ştiințifice (V.Andrieş, Gh.Rusnac – Franța; D.Ilaşciuc – România; A.Roşca, V.Teosa – SUA; V.Tăbîrță - Olanda) etc.

În cadrul parteneriatului extern al facultății se înscrie şi organizarea şi desfăşurarea conferințelor, simpozioanelor, seminarelor ştiințifice. Astfel, în perioada 2000-2004 au avut loc mai bine de 30 de manifestări ştiințifice internaționale / naționale cu un număr de circa 380 participări a profesorilor facultății. Absoluta majoritate a participărilor revin la conferințele internaționale.

De rînd cu realizări FRIŞPA se confruntă şi cu unele probleme în dezvoltarea ştiinței politice, probleme ce țin în special de deficitul de resurse financiare, de potențial logistic, de reciclarea cadrelor ştiințifice etc. Astăzi savan-

ții politologi de la facultate ca şi de la alte instituții din țară sînt evident limitați în posibilități de a-şi ridica calificația (lipsesc cursuri naționale de reciclare), de a se bucura de stagii ştiințifice.

Dar poate că cea mai serioasă rămîne a fi problema remunerării cadrelor ştiințifice. Pornind de la realitățile statutului social al savantului de azi, de la starea lui materială deplorabilă, desigur că el nu e în stare să asigure, chiar şi cu ultimele majorări de salariu, o ştiință avansată, ca factor decisiv al progresului social.

Nu mai puțin importantă este problema diversificării stimulării activității ştiințifice, îndeosebi a tinerilor savanți. Deficitul pluralismului de stimulente face ca cea mai mare parte a doctorilor conferențiari să renunțe de la teza de doctor-habilitat, iar mulți din tinerii savanți – doctoranzi, competitori – să depăşească considerabil termenul de pregătire şi finisare a tezei.

O altă problemă în dezvoltarea ştiinței politice ține de calitatea materialelor publicate. Paradoxul principal urmărit în ultimii ani la FRIŞPA este că s-a redus întrucîtva numărul de publicații ştiințifice, fapt ce n-a fost compensat pintr-o creştere a calității lor. În acest sens indicii ce caracterizează calitatea rezultatelor ştiințifice, în special implementarea acestora nu acoperă nivelul cerințelor şi posibilităților personalului implicat în cercetare.

Nu este valorificat în deplină măsură postențialul structurilor didactico-ştiințifice şi de cercetare a facultății în obținerea şi realizarea granturilor internaționale şi naționale, ca sursă de menținere şi extindere a domeniului ştiințific. În aceste granturi nu de fiecare dată sunt antrenate cele mai calificate forțe ştiințifice, nu există un sistem de evaluare şi de concurs (cum de obicei există în multe organizații) a celor ce pretind să participe la realizarea proiectelor şi programelor ştiințifice.

Dezvoltarea de mai departe a ştiinței politice la facultate necesită noi măsuri în vederea realizării şi raționalizării activității de cercetare.

În primul rînd, desfăşurarea activității ştiințifice la FRIŞPA, ca şi în alte subdiviziuni ale USM, trebuie să fie adusă în conformitate cu prevederile Codului cu privire la ştiință şi inovare (Legea nr.259-XV din 15 iulie 2004, art. 56). Acest fapt este confirmat şi de Decizia Senatului USM din 29 mai 2005[14].

În al doilea rînd, astăzi a devenit oportună o mai puternică orientare a ştiinței universitare spre învățămît, elaborarea unor criterii de implementare a realizărilor ştiințifice în procesul educațional universitar. În acest sens, intensificarea interacțiunii dintre procesul de cercetare şi cel educațional trebuie

[14] *A se vadea: Arhiva curentă a Senatului Universității de Stat din Moldova.*

ajustată la standardele internaționale în conformitate cu cerințele procesului de la Bologna.

În al treilea rînd, este necesară reevaluarea organizării cercetărilor științifice la FRIŞPA prin antrenarea mai activă a cadrelor științifice înalt calificate la concursuri de programe, proiecte, granturi şi teme naționale şi internaționale.

În al patrulea rînd, dat fiind faptul că posibilitățile de reciclare a cadrelor, de utilizare a stagiunilor științifice şi pedagogice sînt limitate, trebuie de activizat participarea tuturor profesorilor facultății la lucrările simpozioanelor, conferințelor, seminarelor științifice internaționale la care să fie stabilite contacte cu savanții altor state, pentru a asimila o nouă informație științifică despre procesele politice actuale, despre metodele avansate de cercetare a fenomenului politic.

În al cincilea rînd, este necesar de diversificat stimularea activității științifice a tinerilor savanți, a studenților, de investit în știință noi mijloace materiale şi morale pentru a ridica rolul statutului social al cercetătorului de azi şi de mîine.

Bibliografie

Cu privire la susținerea tezelor de doctor şi doctor-habilitat în științe politice în Consiliile Științifice Specializate din Republica Moldova în anul 2004. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chişinău: USM, Nr.1 (XXVIII), 2005, p.28.

Cujbă V. Pledoarie pentru libertate şi afirmare. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități şi perspective. - Chişinău: USM, 2001, p.15-19.

Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). - Chişinău: USM, 1996.

Мошняга В. Политологические исследования в Молдавском госуниверситете: состояние и проблемы. // MOLDOSCOPIE (Проблемы политического анализа). Часть VIII. - Кишинёв: Молд.ГУ, 1997, с.156-172.

Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Институционализация политологии как учебной дисциплины в Ресспублике Молдова. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chişinău: USM, 2004, p.5-34.

Profesorii Universității de Stat din Moldova (1946-2001). - Chişinău: USM, 2001.

Saca V., Rusnac Gh. Cercetare şi tradiție politologică: la 10 ani ai „MOLDOSCOPIEI (Probleme de analiză politică)”. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. - Chişinău: USM, 2003, p.148-158.
Сака В. Политическая наука в Молдове: тематическое и инструментальное измерение. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chişinău: USM, 2004, p.35-46.
Saca V. Ştiința politică în contextul transformărilor postsovietice. // Analele Universității de Stat din Moldova. Seria „Ştiințe socioumanistice”. V.II. – Chişinău: USM, 2004, p.122-125.

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

INSTITUȚIA FUNCȚIONARULUI PUBLIC DIN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTELE FORMĂRII ŞI DEZVOLTĂRII[15]

Iurie CHIORESCU
Republica Moldova, Chişinău
Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice
Catedra Ştiințe Filosofice
Lector
Competitor la Institutul de Filosofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiințe din Moldova

The author of this article makes a theoretical analysis of the institution of civil servants, of the way of enlisting, his functions and his particularities. The given material examines the modifications that have touched the aggregate social and global systems of Republic of Moldova that is a transitional society to the democracy and to the fitting in europeen structures that didn't let entouched bureaucratical system. A lot of documents were adopted nevertheless that settle the functionement of the administratif mechanism, their application in practice is hard.

This thing is caused by two things. The first is our past and his stamps on nowadays bireaucracy, and the second some gaps in our low system that stimulate his activity. The control on the transformations of last years, inclu-

[15] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Valentina STAN*

ding the conditions that determine the civil servants to unfold their activity, revel that these transformations remain to be formally and quantitatively. The substitution of the form not of the content that's was conjugated by social-economical and social-political crises, have catalised the grouth of bureaucratical activity.

Bureaucratic administrations is the dominant form of government organization in the contemporary world. It is employed not only in the public sector but also in such private sector areas as commerce, education, and religion. Whether states are democratic or authoritarian, they all employ some form of bureaucratic power. And yet, in contemporary societis bureaucracy is also highly criticized as bringing with it inefficiency, indifference, and red tape.

The respective material has also a practical approche, it gives some recomandations and conclusions of forming a flexible, bureaucratic system. In this way public sphere of our Republic needs an Ethical Code for our civil servants, like a document to complet our legal system.

Conceptul de serviciu public este o achiziție în tehnologia juridică din țara noastră, în perioada sovietică se folosea, pentru acest sens, expresia "serviciu de stat". În pofida faptului că Declarația de Independența a Republicii Moldova a avut loc în 1991 iar în calitate de obiectiv strategic, crearea unui stat de drept bazat pe valorile democratice, Legea cu privire la serviciul public a fost adoptată abia în 1995. Legea respectivă defineşte foarte ambiguu în unele momente chiar contradictoriu noțiunile de *serviciu public, funcție publică şi funcționar public*. O garanție solidă pentru buna funcționare a instituțiilor publice o constituie instituirea funcțiilor publice şi a calității de funcționar public. Numai în cadrul unor servicii publice putem vorbi de funcții publice, de funcționari publici şi de statutul juridic al acestora."[16]

Din perspectiva juridică "funcționarul înseamnă persoana care ocupă funcție de stat remunerată şi care dispune de ranguri şi grade, stabilite în conformitate cu principiile prezentei legi."[17] Insă ambiguitatea definirii se deleagă din definirea unei alte categorii, aparte de persoane cu funcții de "*răspundere*". Astfel, "persoană cu funcție de răspundere este funcționarul public învestit, cu atribuții în vederea exercitării funcțiilor autorităților publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție şi organizatoricoeconomice."[18]

[16] *Orlov M. Drept administrativ. - Chişinău, 2001, p.81.*
[17] *Legea Republicii Moldova privind Serviciul Public. nr.443-XIII. // Monitorul Oficial, 1995, 2 februarie, nr.61, art.1*
[18] *Idem.*

Din acest nefericit joc de cuvinte se poate spune că funcționarul politic "ocupă funcții" doar şi "dispune de ranguri şi grade", pe când persoana cu funcții de răspundere mai este "investită cu atribuții în vederea exercitării funcțiilor". Aceste lacune omit faptul că orice funcție este de răspundere, deoarece se înființează în scopul satisfacerii unui interes public, iar funcționarul public deține o funcție pentru exercitarea anumitor atribuții cu care este investit în mod legal. "Practica ultimilor ani a demonstrat că nu se conturează prea clar o demarcare: cine este funcționar public şi cine nu, deşi deține o funcție publică."[19]

O intenție a guvernanților este de restrângere a numărului de funcționari, ignorând componentele necesare funcționarului public pentru o activitate eficientă: *stabilitate în funcție, remunerare adecvată, obiectivitate în promovare şi garantarea dreptului la carieră profesională.*[20] Aceasta conduce la lipsa motivației funcționarilor publici, la reducerea intereselor față de serviciu, a creativității, la performanțele slabe şi la pierderea încrederii în posibilitățile de a fi avansat.

O clasificare oficială a funcțiilor publice în Republica Moldova este prevăzută de Legea Serviciului Public. Astfel, art.8. ierarhizează funcțiile publice în trei ranguri[21]:

1. Rangul întâi include "funcționarii de conducere din autoritățile centrale, conducătorii autorităților administrației publice a unităților teritoriale autonome cu statut special – care nu este membru al Guvernului."
2. Rangul doi include "funcționarii de conducere din unitățile autorităților publice centrale, funcționarii de execuție din aceste autorități şi funcționarii de conducere din autoritățile administrației publice locale."
3. Rangul trei include ceilalți "funcționari din aparatul autorităților administrației publice locale."

Fiecare rang conține câte trei grade de calificare. Trecerea la un nou grad se face succesiv, în corespundere cu pregătirea profesională a funcționarului, cu rezultatele muncii şi ale atestării, efectuate în modul stabilit de legislație.

Din punct de vedere juridic, ocuparea funcțiilor publice se face prin *angajare, numire, alegere şi concurs. Angajarea* este cel mai des practicată la

---

[19] *Orlov M. Op. cit., p.82.*

[20] *Vezi: Cojocaru S. Motivarea factor – cheia privind performanțele profesionale ale funcționarilor publici. // Administrarea publică, 2003, nr.1, p.25; Chiorescu Iu. Birocrația în contextul democratizării societății tranzitorii: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chişinău, USM, 2003, p.147-152.*

[21] *Legea Republicii Moldova privind Serviciul Public. nr.443-XIII. // Monitorul Oficial, 1995, 2 februarie, nr.61, art.8.*

angajarea specialiştilor de înaltă calificare. *Numirea* în funcţie este o modalitate pe larg folosită în sistemul comunist, se mai păstrează şi astăzi în aceeaşi formulă, fapt care împiedică formarea unui serviciu înalt – profesionist, modern şi eficient. Ea se face de regulă, prin concurs, în ordinea descrescătoarea mediilor obţinute. Prin *alegere* se evidenţiază o altă modalitate de ocuparea a funcţiilor vacante, care este strict determinată în legislaţie. Astfel, prin alegeri pot fi ocupate funcţiile de: primar, consilier, rectori ai instituţiilor superioare de învăţământ. Ordinea de ocupare a funcţiilor vacante prin *concurs*, practic, este cea mai eficientă modalitate şi se foloseşte pe larg în ţările democrate. Concursul a fost mai puţin practicat în vechiul regim sovietic, deoarece distribuirea planificată a întregii populaţii în câmpul de muncă făcea să nu existe principala condiţie a concursului – mai mulţi pretendenţi la una ţi aceeaşi funcţie, condiţie pe care o avem din plin astăzi, prin prezenţa şomajului, precum şi a instituţiilor de învăţământ superior de stat şi particular, care nu-i repartizează şi nu-i asigură cu loc de muncă pe absolvenţi.

După o trecere în revistă a aspectelor juridice în definirea instituţiei funcţionarului public, de o importanţă imperativă rămâne analizarea normelor deontologice ce vizează nemijlocit activitatea funcţionarilor publici, deoarece „aceste norme, în pofida cercetărilor făcute, rămân foarte puţin studiate.”[22] Astfel, una din problemele actuale în cadrul aparatului birocratic din statul nostru este atitudinea indiferentă a funcţionarilor faţă de normele etice. Această indiferenţă „ascunde în spatele său două temeri esenţiale pentru întreaga societate.”[23]

Primul pericolul este evident, el rezultă din faptul că funcţionarii ocupă funcţii publice. Abuzul de autoritate încredinţată, încălcările etice şi de serviciu, influenţează distructiv nu numai asupra sferei economice dar şi asupra celei de drept şi asupra normelor de conduita din societate. Al doilea pericol rezidă în faptul că degradarea morală este în strânsă legătură cu cea profesională. Este vorba de faptul că atrofierea onestităţii pune la îndoială restul valorilor etice şi calităţile profesionale, deoarece primul şi principalul principiu administrativ se bazează pe deservirea intereselor sociale şi nu celor proprii.

Reieşind din riscul pe care comportamentul imoral al funcţionarului public îl poate cauza, este vitală instituirea unui cod etic al birocratului în Republica Moldova. Etica unui birocrat poate crea tensiuni sau clivaje dintre necesităţile, interesele proprii şi cele sociale. Gândirea şi acţiunea morală a birocratului poate fi axată pe două dimensiuni: a) idealurile etice; b) standarde şi no-

---

[22] *Crăciun C. Deontologia funcţiei publice. // Administrarea publică, 2002, nr.1, p.63.*

[23] *Бойков В. Профессиональная культура государственной службы. // Социс, 1999, №2, с.76.*

rme ce au un caracter schimbător şi în mare parte depind de specificul activității profesionale.

Idealurile etice se formează ca rezultat al atmosferei spirituale din societate, "această atmosferă întruchipează normele şi principiile morale după care întreaga societate se conduce şi sancționează orice acțiune ce nu le corespunde întruchipând concomitent şi normele adoptate de legiuitorul statului."[24] În contextul actual al Republicii Moldova etica neo-nomenclaturistă a devenit mai puțin ideologizată. "Puterea" a rămas unicul criteriu în selectare, depăşind criteriu ideologic, religios sau a interesului social".[25]

Neînsuşirea noilor norme - şi standarde, nerecunoaşterea responsabilității față de public "neafişarea" aspectelor politice în abordarea problemelor sociale despre necorespondența funcționarului cu funcția îndeplinită. Această situație poartă, un caracter nefast asupra statului deoarece şi a imaginii acestuia în rândul populației. Imposibilitatea deținătorilor de putere de a formula şi aplica cerințe normative față de activitatea birocratică poartă consecințe nefaste atât pentru stat cît şi pentru aparatul birocratic. Lipsa unui cod etic al funcționarului public cauzează bipolarizarea orientării birocratului, ambele distructive pentru morala profesională a angajatului. Pe de o parte sînt cerințele superiorilor, iar pe de altă parte frica, de a fi concediat în cazul nesupunerii.

Deontologia funcției publice este termenul ce întruchipează toate valorile morale pe care un funcționar le respectă pe durata exercitării unei funcții publice. În ştiința administrativă s-au format mai multe obligațiuni cu caracter moral dintre care unele au dobândit şi caracter de obligații profesionale. Respectiv un Cod Etic trebuie să întruchipeze următoarele valori:

Probitate. Corectitudinea de care un birocrat să dea dovadă în îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Cu alte cuvinte funcționarul are dreptul de a exercita o funcție publică atâta timp cît înțelege că această funcție este o datorie pentru el.

Demnitate. Foarte mulți neglijează importanța cuvântului "public" din sintagma "funcție publică". Acest cuvânt trimite însă direct la sensul demnității pe care o are un funcționar învestit cu o astfel de funcție. Sub aspect material birocratul este plătit pentru a-şi exercita funcția, iar sub aspect moral el se bucură de autoritate, neavând dreptul de a degrada pe sine sau funcția sa. În ceea ce priveşte cumulul de funcții administrative, un funcționar, poate desfăşura temporar o activitate remunerată pentru un alt serviciu al administrării publice cu două condiții: a) să se încadreze în limitele plafonului de venituri

---

[24] *Соловьев А. Этика бюрократии: постсоветский синдром. // Общественные науки и современность, 1995, №4, с.49.*

[25] *Ibidem, p.50.*

prevăzut de legea salarizării; b) Să aibă acordul autorităților administrației publice pentru care lucrează.

Imparțialitatea. Cu privire la drepturile birocraților de a face parte din partidele politice s-au conturat două opinii contrare: Prima consideră administrarea ca anexa politicului şi respectiv acceptă implicarea birocraților în viața politică a statului. A doua consideră că funcționarul trebuie să execute deciziile politice, fără dreptul de a lua parte în adoptarea lor "Absența unui statut al funcționarului public în care să se prevadă limita activității partiinice a funcționarului a lăsat posibilitatea "patronajului politic" şi implicat posibilitatea corupției".[26]

- Subordonarea trebuie să prevadă dreptul de a refuza executarea ordinului în cazul în care este vădit ilegal sau prejudiciază drepturile fundamentale ale persoanei.

- Fidelitatea este dimensiunea ce presupune executarea sarcinilor de serviciu pentru şi în interesul instituției pentru care funcționarul lucrează. Obligativitatea de fidelitate cuprinde şi discreția necesară cu privire la "secretul de serviciu" cu care funcționarul operează.

- Respectul față de funcție implică obligația de a respecta funcția şi constă în esență în limita de competență. Funcționarul public nu trebuie să depăşească atribuțiile de serviciu.

Instruirea unui Cod Etic a funcționarului public este cu atât mai necesară cu cît în Republica Moldova fenomenul corupției erodează în mod constant credibilitatea instituțiilor statului şi a reprezentanților acestuia producând o stare de pericol gravă dacă ținem cont de faptul că o mare parte din populație ajunsese să considere aceste, fenomene de corupție drept caracteristici ale economiei de piață şi inerente unei vieți politice pluraliste. Punerea semnului de egalitate între democrație şi corupție a constituit şi constituie din nefericire, un obstacol serios în calea democratizării. "Un lucru ce ține de moştenirea comunismului este atitudinea pasivă a cetățenilor în raport cu administrarea publică. Or, unul din elementele care favorizează urmările negative ale practicii administrative este şi golul existent între administrație publică şi cetățeni."[27] Completarea acestui gol precum şi schimbarea situației existente în relația dintre politic şi administrație ar contribui premizele unei imagini pozitive a birocratului în societatea noastră.

După cum s-a menționat mai sus, în Republica Moldova funcționarii publici nu au un Cod de conduită. Ei se conformează cu şi acționează într-un cadru legal, în special Legea cu privire la Serviciul Public şi reglementările

---

[26] *Profiroiu M., Parlagi A., Crai E. Etică şi corupția în administrarea publică. – Bucureşti, 1999, p.19.*

[27] *ibidem, p.43.*

ministerelor şi departamentelor. În caz de încălcări sancțiunile sînt prevăzute de Codul Muncii, Codul Contravențiilor Administrative sau Codul Penal. Sectorul public din țara noastră are urgent nevoie de un Cod de Conduită pentru funcționarii publici ca document completând cadrul legal în materie. Existența practicilor corupte în rândurile funcționarilor publici din Republica Moldova este tot mai des confirmată prin exemple concrete.

"Structura optimală a managementului eticii din sectorul public trebuie să se concentreze să se concentreze asupra elaborării să se concentreze asupra elaborării unui Cod General de Conduită pentru toți funcționarii publici, care ar guverna comportamentul lor profesional. Mai ales, acest cod trebuie să servească ca bază pentru adoptarea codurilor etice de către conducătorii diferitor autorități statale cu misiuni, funcții şi responsabilități distinctive, precum parlamentul, anumite ministere şi departamente, administrația fiscală şi vamală, poliția şi organele de securitate națională, judiciarul, etc."[28]

Astfel, sectorul public autohton are nevoie urgent de un Cod de Conduită pentru funcționarii publici care să complecteze cadrul legal în materie şi care ar guverna comportamentul lor profesional şi ar garanta premisele unei activități birocratice eficiente. Crearea centrelor ce ar studia problemele cu care se confrunta aparatul administrativ autohton ar fi un pas important în analiza aspectelor ei actuale, a cauzelor ce le determină şi a evoluției ulterioare.

Bibliografie

Beetham D. Birocrații. - Bucureşti, 1998.

Orlov M. Drept administrativ. - Chişinău, 2001.

Legea Republicii Moldova privind Serviciul Public. nr.443-XIII. // Monitorul Oficial, 1995, 2 februarie, nr.61

Cojocaru S. Motivarea factor – cheia privind performanțele profesionale ale funcționarilor publici // Administrarea publică, 2003, nr.1.

Chiorescu Iu. Birocrația în contextul democratizării societății tranzitorii: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), partea XXIII, 2003.

Crăciun C. Deontologia funcției publice. // Administrarea publică, 2002, nr.1.

Бойков В. Профессиональная культура государственной службы. // Социс, 1999, №2.

Соловьев А. Этика бюрократии: постсоветский синдром. // Общественные науки и современность, 1995, №4.

[28] *Obreja E., Gîscă T. Potîrniche A. Achizițiile publice şi etica publică: viziuni privind combaterea corupției. - Chişinău, 2002, p.136.*

Profiroiu M., Parlagi A., Crai E. Etică şi corupţia în administrarea publică. - Bucureşti, 1999.
Obreja E., Gîscă T. Potîrniche A. Achiziţiile publice şi etica publică: viziuni privind combaterea corupţiei. - Chişinău, 2002.
Ciobu E., Rusnac Gh. Birocratismul şi consecinţele sale sociale. – Chişinău, 1992.
Capsa T. Politica de personal în serviciul public. Aspecte juridico-conceptuale. // Revista Naţională de Drept, 2002, nr.6.

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

IMPACTUL FACTORULUI RUS ASUPRA ALEGERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA[29]

Oleg CRISTAL
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiinţe Politice şi Administrative
Competitor

The quintessence of this material represents the effect of the Russian factor upon the results of the Moldovan elections, especially upon the Parliamentary poll of 2005. One of the ideas underlined by the author is that, since Moldova got its independence in 1991, the Russian factor has had an direct impact upon the Moldovan politics, as well as upon the elections held in this country. Also, a parallel is being drawn as to the effect of this factor in more countries and regions of the CIS.

Speaking of the Russian facto, the author makes a distinction between the Russian Federation, as a basic element of this, and the non-Romanian-speakers from this country, who, to a great extent, are nostalgic about the Soviet times. During that period „homo sovieticus" very often was identified with „the Russian", as well as the state, USSR often was called Russia, and Russian used to have a total supremacy before other languages spoken on the vast territory of the Soviet Union.

[29] *Recenzent – doctor în ştiinţe politice Ruslan TANASĂ*

The author identifies four triggers of influencing of the Russian factor upon the Moldovan elections. Those are: the break-away Transnistrian region; Moldova's economic dependence upon Russia; the Russian media's influence in this country; the existence of a numerous non-Romanian-speaking minority in Moldova.

One of the most important conclusions of the material is the Russian factor is losing of its importance in the elections in this state, as well as in other CIS countries. This is going on upon a spectacular turn of the Communists Party from Republic of Moldova (PCRM), attained in the last years. If in 2001 PCRM gained an overwhelming victory in elections due to, to a great extent, its conspicuous pro-Russian orientation, in 2005, PCRM got most of the votes despite the harsh critique against Russia, but also due to the involvement of the Russian factor against the Moldovan Communists.

În urma imploziei din 1991, cel mai mare stat de pe Mapamond – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), s-a divizat în 15 state independente, unul dintre care este Republica Moldova. Dorința Moscovei de a-şi păstra influența asupra spațiului ex-URSS, pe de o parte, şi neîncrederea în perspectivele de dezvoltare independentă a majoritatea statelor fost-unionale, pe de altă parte, au dus la crearea unei noi forme de uniuni, numite Comunitatea Statelor Independente (CSI). Astfel, pe parcursul anilor 90 ai secolului XX, fosta metropolă unională şi-a păstrat primatul față de 12 state independente, membre ale Comunității. În felul acesta, factorul rus a jucat mereu un rol deosebit în politica internă a acestor state, în special în primii ani de după independență. Anii 1990-1992 au fost caracterizați de apariția unor conflicte armate în mai multe state: Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbadjan, țări care au încercat să manifeste un grad sporit de independență față de Moscova. Regiunile secesioniste din spațiul ex-URSS, precum şi conflictele armate iscate în spațiul csi-st, au avut o contribuție directă din partea Rusiei. Acest fapt îl demonstrează şi decizia Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) în cazul "Ilaşcu şi alții vs Republica Moldova şi Federația Rusă". Rusia a fost declarată responsabilă de declanşarea, în 1992, a războiului împotriva Republicii Moldova.[30]

Factorul rus a jucat o importanță deosebită şi în campaniile electorale din statele CSI, dar în ultimii ani importanța acestuia este în scădere. Aceasta au demonstrat-o alegerile din Georgia la sfârşitul anului 2003, când a fost schimbat regimul lui Şevarnadze, loial Moscovei într-o mai mare măsură de-

[30] Unul dintre avocații grupului Ilaşcu la CEDO, Alexanru Tănase, declară că aspectul financiar al deciziei este "un aspect mult prea neimportant", în raport cu cel politic. Chişinău 08.07.04 Info-Prim /ocl. Banda curentă a Agenției "Info-Prim".

cât noul preşedinte Mihail Saakaşvili; alegerile din regiunea separatistă Adjaria (Georgia) din 2004, cât regimul autoritar al lui Ruslan Abaşidze, care a fost o marionetă a Rusiei, a fost schimbat[31] (la moment Abaşindze este refugiat în Rusia, iar averea sa estimată la circa 55 milioane de dolari SUA a fost confiscată de către statul georgian[32]); alegerile prezidenţiale din toamna anului 2004 din Ucraina, unde Rusia s-a implicat direct în susţinerea candidatului Victor Ianukovici, care a pierdut "turul trei" de scrutin în faţa candidatului prooccidental Victor Iuşcenko. Acest şir poate să continue şi cu Moldova, care, la 6 martie 2005 a demonstrat că este ce-l de-al treilea stat din spaţiul CSI, unde Rusia pierde în faţa Occidentului. Deşi Rusia a depus eforturi considerabile pentru a reduce din raiting-ul înalt[33] al Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM), care şi-a reorientat politica externă dinspre est, spre vest, PCRM a reuşit să acumuleze la scrutinul parlamentar din 6 martie 2005 un număr suficient de mandate – 56 din 101, pentru a forma Guvernul. Această formaţiune a acumulat 46,98% din voturi.[34] Cu toate acestea, factorul rus a avut un impact considerabil asupra rezultatelor acestui scrutin, PCRM fiind în imposibilitate de a alege de sine stătător preşedintele ţării, pentru ce este nevoie de 61 de voturi.

În continuare vom analiza modul în care mobilul rusesc influenţează asupra alegerilor din Republica Moldova, analizând, în special, campania electorală pentru alegerile parlamentare din 2005. În opinia mea, cred că sunt cel puţin *patru elemente definitorii*, care servesc pentru Rusia drept pârghii pentru influenţarea asupra alegerilor din ţara noastră. Acestea sunt:

- *regiunea separatistă transnistreană;*
- *dependenţa economică a Chişinăului faţă de Moscova;*
- *impactul resursei media ruseşti în Moldova;*
- *existenţa unei numeroase minorităţi alolingve (potrivit recensământului din 1989, în Moldova locuiau circa 35% de alolingvi).*

De la apariţia conflictului de pe Nistru se vorbea despre influenţa asupra regiunii transnistrene din partea Rusiei. Preşedintele Dumei de Stat a Federaţiei Ruse, Ghenadie Selezniov, în octombrie 2002, într-un discurs ţinut în faţa parlamentarilor moldoveni, a recunoscut că Moscova a susţinut Tiraspolul la începutul anilor 90.[35] Cu toate acestea, influenţa Rusiei asupra Transnistriei

---

[31] *http://www.rian.ru/politics/20041228/773253.html*

[32] *http://www.rian.ru/search/?query*

[33] *Dacă duminica viitoare s-ar fi organizat alegeri, PCRM ar fi acumulat 61,6%. Barometrul de opinie publică, realizat la comanda IPP. Februarie 2005.*

[34] *www.alegeri2005.md*

[35] *Preşedintele Dumei de Stat a ţinut un discurs în faţa parlamentarilor de la Chişinău. // "Basa-press". http://www.azi.md/news?ID=21251*

pentru prima dată a fost recunoscută oficial prin decizia CEDO menţionată mai sus (cazul Ilaşcu). În acest context pot fi subliniate multiplele vizite la Tiraspol a deputaţilor ruşi. Un astfel de exemplu poate servi şi vizita în regiunea secesionistă a unui grup de deputaţi ruşi, care reprezintă toate fracţiunile din Duma de Stat. Aceştia s-au aflat în Transnistria la începutul lunii februarie, în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare din Republica Moldova,[36] unde au făcut declaraţii îndreptate împotriva guvernării comuniste de la Chişinău.

Aşa-numita „blocadă economică şi diplomatică" a regiunii separatiste din stânga Nistrului a servit drept motiv principal pentru Duma rusească, ce a adoptat un şir de documente, prin care îşi exprimă intenţia de a introduce sancţiuni economice faţă de ţara noastră, precum şi a regimului de vize pentru Moldova.[37]

Statul moldovenesc este dependent de resursele energetice ale Rusiei, în proporţie de aproape 100%. Mărirea preţului la gaze naturale de la 80 USD/t, cât plăteşte la moment Moldova, până la 170 USD/t, promis de Moscova, ar reprezenta o lovitură serioasă asupra economiei noastre. De asemenea, limitarea importului produselor alcoolice moldoveneşti în Rusia, ar fi avut consecinţe extrem de negative asupra economiei Republicii Moldova, ţinând cont de faptul produsele de alcool reprezintă principalul export al ţării noastre şi că majoritatea exportului este orientat spre piaţa rusă.

Un "argument" şi mai important pentru a "convinge" alegătorii moldoveni să facă "alegerea corectă" a fost iniţiativa cu introducerea sistemului de vize. Deşi nu există date oficiale, se presupune că în Federaţia Rusă lucrează câteva sute de mii de cetăţeni moldoveni, iar introducerea regimului de vize presupune expulzarea acestei armate de gastarbaiteri. Moscova a şi trecut la acţiuni concrete, expulzând câteva zeci de cetăţeni moldoveni aflaţi în această ţară la muncă ilegal.[38]

Numeroşii cetăţeni de-ai noştri, care lucrează în această ţară, au acasă rude, cunoştinţe şi prieteni, care, eventual, ar reacţiona critic faţă de politica guvernării comuniste în raport cu Rusia şi îi va acorda vot de blam la alegeri. Anume aceasta şi reprezintă scopul respectivei tehnologii electorale pusă la cale de ruşi.

---

[36] *http://www.lentapmr.narod.ru/index1.htm*

[37] *Duma de Stat a Rusiei a dispus introducerea unor sancţiuni economice faţă de Moldova. Chişinău, 18 februarie 2005. Info-Prim /ocl/ Banda curentă a Agenţiei de Presă "Info-Prim"*

[38] *Un grup de moldoveni care lucrau la negru la Moscova va fi expulzat din Federaţia Rusă. Chişinău, 2 martie 2005. Info-Prim/gln/ Banda curentă a AP "Info-Prim"*

Tot la acest capitol se referă şi organizarea, la 19 februarie 2005, la Moscova, a primului congres al moldovenilor aflaţi la muncă peste hotare, în cadrul căruia s-a constituit Mişcarea "Patria-Moldova".[39] La acest congres au participat vice-preşedintele Blocului electoral "Moldova Democrată" Dumitru Braghiş şi liderul Blocului electoral "Patria-Rodina" Boris Muravschi, fapt care a demonstrat pe cine mizează Moscova.

Utilizând resursele media, Federaţia Rusă a speculat pe seama elementelor transnistrean şi economic. În ultima săptămână a campaniei electorale posturile de televiziune ruse difuzau aproape zilnic ştiri negative despre conducerea de la Chişinău şi despre posibilele consecinţe nefaste ale guvernării comuniste. Ruşii au mizat şi pe faptul că credibilitatea posturilor de televiziune din Rusia la populaţia moldovenească este foarte înaltă. Rezultatele sondajelor arată că posturile de televiziune ruse se bucură de o credibilitate echivalentă cu cea faţă de televiziunea naţională „Moldova-1"[40] (dinamica sondajelor arată că a scăzut în ultimii ani credibilitatea posturilor TV ruse). Postul de televiziune rusă "Pervâi kanal" este unul din cele patru canale TV ce difuzează pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Încercând să utilizeze pârghia alolingvilor din ţara noastră, Moscova a generat mesaje de genul "PCRM nu a realizat promisiunea dată în 2001, privind acordarea statutului de limbă de stat limbii ruse", "neinvitarea observatorilor ruşi la alegerile parlamentare din Republica Moldova este un fapt fără precedent"[41] etc.

Pentru a amplifica rezultatul utilizării mobilului rusesc, pe segmentul de stânga al eşichierului politic s-au lansat în campania electorală trei concurenţi electorali. Este vorba de Blocul electoral "Patria-Rodina", Mişcarea social-politică republicană "Ravnopravie" şi Uniunea Muncii "Patria-Rodina". Aceşti trei concurenţi electoral au avut un mesaj identic: acordarea statutului de limbă de stat limbii ruse; aprofundarea relaţiilor cu Rusia; soluţionarea conflictului transnistrean prin punerea în practică a "memorandumului Kozak".[42]

---

[39] *Cetăţenii moldoveni aflaţi la muncă peste hotare au criticat politica "regimului Voronin". Chişinău, 20 februarie 2005. Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP "Info-Prim".*

[40] *67% din populaţia Republicii Moldova au "oarecare încredere" sau "deplină încredere" în posturile de televiziune din Rusia. Barometrul de opinie publică, realizat la comanda IPP. Februarie 2005. p.26.*

[41] *Preşedintele CEC-ului rusesc confirmă că Federaţia Rusă nu a primit invitaţie de a participa la monitorizarea alegerilor parlamentare din Republica Moldova. Chişinău, 22 februarie 2005. Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP "Info-Prim".*

[42] *http://www.alegeri2005.md/opponents/*

Pentru Blocul electoral “Patria-Rodina” au votat 4,97%[43], acest concurent electoral acumulând cele mai multe voturi (peste 50%) în Uniunea Teritorial Administrativă Găgăuzia, unde locuiesc găgăuzi orientați clar spre Rusia. Pentru “Ravnopravie” au votat 2,83%[44], iar cel mai mult această formațiune a acumulat în Bălți (peste 10%), unde locuiesc un număr foarte mare de alolingvi. Uniunea Muncii “Patria-Rodina” a acumulat 0,92%[45]. Deşi nu au atins pragul electoral, în total aceste formațiuni au acumulat 8,72%, care au migrat din partea PCRM. Sub influența factorului rus, o parte din electorat şi-a dat votul pentru BMD. În felul acesta, baza electorală a PCRM s-a erodat cu cel puțin 10%, număr de voturi care i-ar fi permis eventual să acumuleze o nouă majoritate constituțională în parlament.

Impactul mobilului rus ar fi fost mult mai important dacă mass-media din Moldova ar fi reflectat imparțial campania electorală şi nu ar fi făcut partizanat în favoarea PCRM. Rapoartele de monitorizare a mass-media în campania electorală, realizate de către Coaliția Civică pentru Alegeri Libere şi Corecte – “Coaliția 2005” demonstrează că reflectarea campaniei electorale de către posturile radio şi TV din Moldova a fost marcată de “partizanat în favoarea partidului de guvernământ şi discreditare a partidelor de opoziție”[46]. Contrapunerea informației difuzate de către mass-media națională informației venite prin filiera presei din Rusia a şi servit drept frână importantă pentru reducerea electoratului PCRM.

Diminuarea efectelor provocate de către Federația Rusă în viața politică moldovenească, dar şi din alte state ex-urss, se datorează creşterii importanței factorului occidental în această zonă, pe fundalul amorf al CSI-ului şi a politicii ruse cu caracter revanşard. Autoritățile statelor csi-ste, care au reuşit să iasă de sub controlul direct al Moscovei, au declarat drept prioritate a politicii externe şi obiectiv strategic integrarea în structurile europene (cum e cazul Republicii Moldova), sau în structurile euroatlantice (cazul Georgiei şi Ucrainei).

Pentru a-şi atinge obiectivul declarat de integrare europeană, precum şi cel nedeclarat, de diminuare a dominației ruse în zonă, Moldova, Ucraina şi Georgia intenționează să coopereze mai activ în cadrul organizației sub-regionale GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan şi Moldova). La 22 aprilie 2005, la Chişinău este programat summit-ul acestei organizații, la care se aşteaptă să fie reformată această structură, în vederea acordării unui important impuls în dezvoltarea acesteia.

---

[43] http://www.alegeri2005.md/results/bepr/
[44] http://www.alegeri2005.md/results/msprr/
[45] http://www.alegeri2005.md/results/umpr/
[46] http://www.ijc.iatp.md/bulmm/Sondaj/electorala2005/raport4_rom.pdf

Realegerea în funcție a preşedintelui moldovean, Vladimir Voronin, la 4 aprilie curent, de către deputații comunişti, dar şi de către deputații creştin-democrați, cunoscuți pentru politica lor „antirusească", precum şi a deputaților social-liberali, cunoscuți ca „exponenți ai Occidentului în Republica Moldova", dă de crezut că orientarea proeuropeană a Moldovei este una ireversibilă.

Bibliografie

Cetățenii moldoveni aflați la muncă peste hotare au criticat politica "regimului Voronin". // Chişinău, 20 februarie 2005, Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP "Info-Prim".

Barometrul de opinie publică, realizat la comanda IPP. Februarie 2005.

Duma de Stat a Rusiei a dispus introducerea unor sancțiuni economice față de Moldova. // Chişinău, 18 februarie 2005. Info-Prim /ocl/ Banda curentă a Agenției de Presă "Info-Prim".

Preşedintele CEC-ului rusesc confirmă că Federația Rusă nu a primit invitație de a participa la monitorizarea alegerilor parlamentare din Republica Moldova. // Chişinău, 22 februarie 2005 Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP "Info-Prim".

Preşedintele Dumei de Stat a ținut un discurs în fața parlamentarilor de la Chişinău. // "Basa-press". http://www.azi.md/news?ID=21251

Unul dintre avocații grupului Ilaşcu la CEDO, Alexanru Tănase, declară că aspectul financiar al deciziei este "un aspect mult prea neimportant", în raport cu cel politic. // Chişinău, 8 august 2004 Info-Prim /ocl. Banda curentă a Agenției "Info-Prim".

Un grup de moldoveni care lucrau la negru la Moscova va fi expulzat din Federația Rusă. // Chişinău, 2 martie 2005. Info-Prim /gln/ Banda curentă a AP "Info-Prim".

http://www.alegeri2005.md/opponents/

http://www.alegeri2005.md/opponents/bemd/program/

http://www.alegeri2005.md/opponents/bepr/program/

http://www.alegeri2005.md/opponents/msprr/program/

http://www.alegeri2005.md/opponents/pcrm/program/

http://www.alegeri2005.md/opponents/ppcd/program/

http://www.alegeri2005.md/results/bepr/

http://www.alegeri2005.md/results/msprr/

http://www.alegeri2005.md/results/umpr/

http://www.ijc.iatp.md/bulmm/Sondaj/electorala2005/raport4_rom.pdf

http://www.lentapmr.narod.ru/index1.htm

http://www.rian.ru/politics/20041228/773253.html

http://www.rian.ru/search/?query

COMPORTAMENTUL ELECTORAL AL GĂGĂUZIEI ÎN CADRUL ALEGERILOR NAȚIONALE PARLAMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA[47]

Natalia GAȚMANIUC
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Politice şi Administrative
Lector, magistru în ştiințe politice

This article discusses the problem of cultural and ethnic background in the framework of election behavior of Gagauzia. We intend to describe the Gagauzian minority attitude toward the election process from the Republic of Moldova. Actual tendencies of Gagauzian electors could be appreciated as an increase of political absence. This way of behavior proves that the Gagauzian do not pay any interest for the states political live.

The author will try to explain the basic reasons that caused these negative changes upon the Gagauzian election segment. Therefore, Gagauzian registered the most active participation at the election from 1994 and 1998, while beginning with 2001 until present (2005) they record the highest rate of absence.

Republica Moldova este un stat cu o structură polietnică variată. Pe teritoriul său, de rînd cu națiunea titulară, locuiesc reprezentanții etniilor ruse, ucrainene, găgăuze, bulgare, evreieşti, țigăneşti etc. Funcționarea principiilor democratice, a consensului etnic în orice societate depinde, într-o mare măsură, - atât de *stat*, care este obligat să asigure şi să garanteze existența unui cadru juridic de reglementare a relațiilor interetnice; - de *atitudinea* tolerantă a *populației majoritare* față de minorități; - dar şi mai mult de gradul de *identificare* a acestor *minorități naționale* cu statul în care trăiesc. Alegerile libere şi echitabile, ca principiu de bază a societăților democratice (sau în proces de democratizare) sînt practic unica posibilitate în care cetățenii unei țări (adică atît majoritatea, cît şi minoritățile naționale) pot realiza dreptul lor de partici-

[47] *Recenzent – doctor-habilitat în ştiințe politice, profesor Valeriu MOŞNEAGA*

pare la guvernarea societății sau de a-şi manifesta atitudinea față de puterea politică.

În prezentul articol intenționăm să analizăm modul de manifestare, opțiunile politice, gradul de participare a minorității etnice găgăuze la alegerile parlamentare naționale din Republica Moldova. Cercetarea acestui aspect se face a fi necesară şi oportună în virtutea următorilor factori:

a) Găgăuzia dispune în structura administrativă a Republicii Moldova de un statut juridic special de autonomie. Acest statut i-a fost atribuit în 1995, ca urmare a soluționării conflictului etnic apărut în această regiune. Cadrul juridic ce reglementează bazele funcționării legale a Unității Teritoriale Administrative (în continuare U.T.A.) Găgăuza, îl constituie în primul rând Constituția Republicii Moldova[48], Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al Găgăuzei[49], Regulamentul Găgăuzei (Gagauz-Yeri)[50] adoptat la 14 mai 1998 de Adunarea Populară a Găgăuziei (organul ei legislativ);

b) În spectrul social-politic al Republicii Moldova a avut loc un clivaj cultural-etnic al societății, fapt ce a evidențiat actualitatea şi importanța identității naționale. Aceasta influențează puternic politica electorală a pieții politice a Moldovei.[51] Reieşind din considerentele segmentării electoratului Republicii Moldova pe principii etnice, teritoriul din sudul republicii pe care îl ocupă compact minoritatea etnică găgăuză (cu atît mai mult că găgăuzii sînt al treilea după număr grup etnic) ne oferă posibilitatea să realizăm obiectivele propuse inițial;

c) Totodată, un motiv nu mai puțin important urmează a fi următorul. Modul de manifestare în procesul electoral republican a alegătorilor din Găgăuzia a suferit metamorfoze curioase şi consistente, atât în ceea ce priveşte dimensiunea participativă (adică trecerea de la activism la absenteism politic accentuat în ultimii ani), precum şi vectorul opțiunii politice propriu-zise.[52]

[48] *Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – Chişinău, 1994, nr.1.*

[49] *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), nr.345-XII din 23 decembrie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ianuarie 1995.*

[50] *Regulamentul Găgăuziei (Gagauz-Yeri), adoptat la 5 iunie 1998. // Veştile Găgăuziei. – Comrat, 1998, nr.38-39.*

[51] *Bulova M., Saca V. Particularitățile identității naționale în contextul procesului electoral din Republica Moldova (anii 1991-2001). // Moldova între Est şi Vest: identitatea națională şi orientare europeană. – Chişinău, CAPTES, 2001, p.25.*

[52] *În cadrul acestei carcetări ne propunem de a analiza, în special, comportamentul electoral al găgăuzilor în cadrul alegerilor parlamentare naționale, pe cînd alegerile prezidențiale, locale şi regionale (adică a Adunării Populare (Gagauz Toplu-*

Pentru a realiza aprecierea şi evaluarea obiectivă, veridică şi eficientă a manifestării populaţiei găgăuze la alegerile parlamentare, considerăm plauzibil de a face o viziune retrospectivă de ansamblu a procesului electoral din Republica Moldova.

Alegerile parlamentare din 1994. Alegerile parlamentare din 1994 au fost determinate în cazul populaţiei găgăuze de doi factori (pozitiv-mobilizator şi negativ-inhibator). Primul (aspect naţional) se referă la faptul că cetăţenii republicii au debutat la votarea organului legislativ în noul format. Al doilea factor (aspect regional) ţine de conflictul etnic găgăuz şi relaţiile tensionate între autorităţile de la Comrat şi Chişinău. La aceste alegeri parlamentare populaţia autoproclamatei republici Găgăuze a participat în ultimul moment la scrutin. Autorităţile din Chişinău şi din Comrat au găsit un limbaj comun şi au convenit de a deschide oficial puncte pentru alegeri în localităţile din Găgăuzia, iar populaţia găgăuză fiind timp îndelungat îndepărtată de procesul politic din Republica Moldova, şi-a expus poziţia, participînd şi la alegerile parlamentare şi la sondajul republican.[53] Cetăţenii Republicii Moldova au participat la scrutin în număr de 79,31%, iar locuitorii din Găgăuzia s-au prezentat la urnele de vot în măsură de 73,62% din numărul alegătorilor înscrişi în liste. Comparînd rezultatele acestui scrutin cu cele ale alegerilor parlamentare de mai tîrziu, putem afirma că gradul de activism electoral pentru această regiune a Moldovei a fost cel mai înalt. Adică, faptul că s-au desfăşurat primele alegeri parlamentare în condiţiile edificării unui stat democratic a fost unul de natură dominantă şi mobilizatoare, atât pentru populaţia titulară, cît şi pentru minorităţile naţional-etnice.[54]

Alegerile parlamentare din 1998. La alegerile din 1998 au participat 15 formaţiuni politice şi 59 candidaţi independenţi. În Parlament au intrat patru formaţiuni politice: Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, Blocul Electoral "Convenţia Democrată din Moldova", Blocul Electoral "Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" şi Partidul Forţelor Democratice, care au acumulat respectiv cîte 30,02%: 19,42%:18,16%:8,84%. De această dată se constată un regres al activismului cetăţenilor republicii, prezenţa la urnele de vot fiind de 69,12%. Pe cînd în cazul Găgăuziei gradul de participare a fost de 70,59%. Deşi activismul găgăuzilor a scăzut în comparaţie cu 1994, totuşi, s-a determinat a fi mai mare decît media generală de participare pe republică.

şu) şi a Guvernatorului (Başcanului) Găgăuziei) vor servi ca temă de cercetare a unei alte publicaţii.

[53] *A se vedea: Moşneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) şi geografia politică a electoratului. – Chişinău, USM, 1997.*

[54] *A se vedea: Electorala'94. Documente şi cifre. Ediţie a Comisiei Electorale Centrale. – Chişinău, TISH, 1994.*

În ceea ce priveşte preferinţele politice ale acestui segment electoral, ele se axează într-o măsură mare doar în limitele unei singure formaţiuni politice. Adică 70,20% din electoratul găgăuz şi-au dat votul pentru Partidul Comuniєtilor din Republica Moldova.[55]

Alegerile parlamentare din 2001. În Găgăuzia populaţia a participat la alegerile din 2001 în număr de 58,06% din numărul total al alegătorilor cu drept de vot, ceea ce reprezintă cu 9,44% mai puţin decît media participării electoratului pe ţară. Realizînd analiza rezultatelor generale ale alegerilor în toate judeţele Republicii Moldova, distingem că gradul de participare a minorităţii găgăuze a înregistrat o descendentă consierabilă. Găgăuzia începe să se încadreze în rîndul localităţilor cu cel mai accentuat absenteim, adică mun. Chişinău şi or. Bălţi. În această ordine de idei, Chişinăul a înregisrat participarea la vot de 57,77%, ceea ce reprezintă cu 0,29% mai puţin decît în U.T.A. Găgăuzia.[56]

Studiind însă, datele alegerilor antecedente, am observat că electoratul capitalei dintotdeauna a manifestat dezinteres faţă de alegeri, pe cînd Găgăuzia a cunoscut această ascendenţă de participare, în special la alegerile din acest an. Nu ne putem explica fenomenul dat decît prin următorul raţionament: populaţia Găgăuziei se distanţează pe timp ce trece de la viaţa politică a Republicii Moldova şi ea devine tot mai dezinteresată de problemele generale ale societăţii moldoveneşti, de faptul cine va ajunge să guveneze ţara. La aceeaşi concluzie ajungem comparînd rezultatele obţinute în toate judeţele republicii. Astfel, municipiul Chişinău şi U.T.A. Găgăuzia, au înregistrat cel mai mic indice al participării, pe cînd judeţul Bălţi a participat în măsură de 66,61%, adică cu 8,55% mai mult decît în Găgăuzia şi cu 0,91% decît media pe ţară.

Totodată, un lucru curios este că cel mai activ au participat la votare locuitorii judeţului Taraclia, numărînd 77,11% din numărul total al alegătorilor cu drept de vot ai judeţului, ceea ce reprezintă cu 9,59% mai mult decît media pe republică şi cu 19,05% mai mult decît în Găgăuzia. Ce reprezintă un interes este faptul că două minorităţi etnice amplasate cu traiul în aceeaşi zonă geografică a republicii manifestă o atitudine diferită faţă de procesul electoral republican. Pe teritoriul Judeţului Taraclia locuiesc preponderent bulgari[57]. La rîndul lor bulgarii au avut şi ei tendinţe de a obţine un statut de autonomie

---

[55] *A se vedea: Electorala'98. Documente şi cifre. Ediţe a Comisiei Elctorale Centrale. – Chişinău, TISH, 1998*

[56] *Gaţmaniuc N. Rolul factorului etnic în determinarea comportamentului electoral (cazul Găgăuziei). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.I (XXV). – Chişinău, USM, 2004, p.135-136.*

[57] *Minoritatea bulgară reprezintă 2% din totalul populaţiei Republicii Moldova.*

teritorială care s-au soldat cu insucces. Iar rezultatele alegerilor din 2001 vorbesc despre un proces asimetric comparativ cu găgăuzii. Ei (bulgarii) au demonstrat un exemplu elocvent de participare politică activă şi interes faţă de viaţa politică a ţării.[58]

Dacă e să facem o analiză generală, mai putem menţiona că la alegerile prezidenţiale din 1996, turul II, populaţia găgăuză a participat în număr de 70,45%, iar la cele parlamentare din 1998 în număr de 70,59%. Deci în decurs a trei ani de zile indicele participării electoratului găgăuz la vot a scăzut cu circa 12%. Acesta constatare de fapte ar trebui să ne pună în gardă, deoarece ascendenţa numărului de absenteişti în această regiune este impunătoare.

Alegerile parlamentare din 2005. La campania electorală din 6 martie 2005 au participat în calitate de concurenţi electorali – 11 formaţiuni politice şi – 12 candidaţi independenţi. Gradul de participare a alegătorilor pe republică reprezintă 63,71%, adică cu 3,81 la sută mai puţin decît la alegerile parlamentare din 2001. Ca şi la alegerile din anii trecuţi cel mai puţin active localităţi au rămas să fie mun. Chişinău - 54,61%, or.Bălţi - 57,% (două dintre urbele cele mai mari ale ţării) şi U.T.A. Găgăuzia - 58,72%.[59] Absenteimul politic al primelor două localităţi poate fi explicat printr-o trăsătură deja carateristică centrelor urbane. Cauza ar fi însăşi stilul de viaţă urban. Aici se rup relaţiile tradiţionale existente în comunitatea rurală, iar „în condiţiile mediului urban, relaţiile între oameni poartă, în linii generale, un caracter funcţional."[60] Orăşenii sînt social mai pasivi, mai închişi în sine (lipsa de spaţiu). Aceasta duce practic la diminuarea rolului conformismului, a acţiunii normelor şi obiceiurilor ca factor ce influienţează participarea la alegeri. Pentru locuitorii Chişinăului, prin „apropierea" sa de instituţiile centrale ale statului, puterea se depreciază, nu mai are caracter sacral ca în cazul populaţiei rurale.[61]

În ceea ce priveşte Găgăuzia, scăderea gradului de participare politică a cetăţenilor a început să se înregistreze la alegerile parlamentare din 2001,

---

[58] *A se vedea: Electorala'2001. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. / Comisia Electorală Centrală. – Chişinău, Centrul Republican de Informatică, 2002.*

[59] *http://www.cec.md/ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_Rezultate125.*

[60] *Матяш С. Человек в городе: Социологические очерки. – Киев, Политиздат Украины, 1990, p.273, după Tănasă R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chişinău, CAPTES, 2001, p.169.*

[61] *Tănase R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chişinău, CAPTES, 2001, p.169.*

cînd ea s-a plasat pe al treilea loc după gradul de neparticipare. Totuşi, la aceste alegeri (2005) nu putem vorbi despre descendenţa gradului de participare a găgăuzilor, ci despre o menţinere a aceleiaşi situaţii, sau poate chiar o creєtere foarte neînsemnată de 0,66% comparativ cu 2001. Şi dacă la capitolul activism politic Găgăuzia nu ne mai comunică nimic curios şi nou, atunci, în ceea ce priveşte preferinţele şi opţiunile electorale, devotamentul pentru o anumită formaţiune politică situaţia s-a shimbat radical. Dacă e să urmărim rezultatele alegerilor parlamentare observăm că atît în 1998, cît şi în 2001 populaţia găgăuză a demonstrat o simpatie covîrşitoare faţă de Partidul Comuniєtilor din Republica Moldova (PCRM). Cifrele sînt foarte generoase şi însumează cca 70,20% în 1998 şi 82% în 2001. Char în aspect comparativ cu alte localităţi indicele preferinţei PCRM de această regiune a Moldovei este printre cele mai înalte. Şi iată că la alegerile din acest an s-a întîmplat ceva deosebit. PCRM a suferit un eşec în U.T.A. Găgăuzia, deoarece numărul simpatizanţilor lui a scăzut considerabil. Adică de la 70-80% s-a coborît pînă la cifra de 30,75% din alegătorii cu drept de vot[62].

Ceea ce prezintă interes este că deşi comuniştii au pierdut fidelitatea şi încrederea acestui segment electoral, totuşi unele forţe politice găgăuze, precum ar fi Mişcarea „Edinaia Găgăuzia”se declară a fi nemulţumite de rezultatul „prea mare” al comuniştilor în Gagauz-Yeri. Tot ei consideră că „alegerile din 6 martie au fost falsificate de partidul de guvernămînt care nu a asigurat condiţii egale pentru toţi concurenţii electorali.”[63] Mihail Furmuzal, preşedintele acesteti Mişcări a exprimat părerea că PCRM a pierdut alegerile în Găgăuzia, în pofida faptului că a utilizat resursele administrative în campania electorală.[64]

Astfel, conchidem că comuniştii au pierdut atît sprijinul populaţiei de rînd, cît şi cel al unor reprezentanţi ai autorităţilor publice din U.T.A. Găgăuzia. Apare întrebarea: care sînt cauzele, factorii ce au determinat ca cea mai „roşie pată” a Moldovei să-şi schimbe orientările şi preferinţele politice: - comuniştii nu şi-au onorat promisiunile făcute în campania electorală trecută, (acordarea limbii ruse statutul limbii adoua de stat; integrarea în Uniunea Rusia-Belarusi), în special cele ce vizau direct interesele minorităţilor naţionale;

- ba chiar mai mult comuniştii şi-au schimbat brusc şi radical direcţia de orientare politică. Au distorsionat relaţiile de „bună prietenie” cu Rusia şi optează pentru alte priorităţi cum ar fi, integrarea în Uniunea Europeană; lărgirea formatului de negocieri în soluţionarea diferendumului transnistrean, pre-

---

[62] *http://www.cec.md/ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_Rezultate125.*
[63] *Obiectiv. // „Glasul Naţiunii”, 2005, nr.12, p.4*
[64] *Ibidem.*

cum şi, au abandonat ideea de soluționare a acestui conlict pe calea federalizării statului.

Datele cu privire la rezultatele alegerilor ne aduc la cunoştinţă că favoritul cursei electorale în Gagauz-Yeri a fost Blocul Electoral „Patria-Rodina". El a avut un succes considerabil (cel mai mare pe ţară) în acestă zonă a republicii. Pentru Mişcarea social-politică „Ravnopravie" şi Blocul Electoral Uniunea Muncii „Patria-Rodina" au votat respectiv - 5,48% şi 2,05%. Toate aceste trei formaţiuni au utilizat un mesaj electoral identic, care se axa în special pe opţiunea de edificare a unei politici externe, în care Russia să fie partenerul strategic al Moldovei. Deasemenea, ele au determinat apariţia pe arena politică a Republicii Moldova a opoziţiei de stînga, critica partidului de guvernămînt fiind forţa motrice a politicii lor de antipropagandă. Iată de ce cele trei formaţiuni au acumulat peste 59% din voturile alegătorilor Gagauz-Yeri, pe cînd la nivel de ţară ele au înregitrat împreună nu mai mult de cca 8%. Deşi, bulgarii din Taraclia, deasemenea, au susţinut aceşti candidaţi electorali, procentul acumulat a fost puţin peste 20 la sută din voturi. Toate aceste constatări ne ajută să facem următoarele concluzii:[65]

- susţinerea anterioară a PCRM se datora cel mai mult faptului că iniţial era un partid de orientare filorusă, utilizînd unele lozinci electorale deosebit de atractive pentru alolingvi. Acestea proclamau următoarele priorităţi ale politicii sale de guvernămînt: acordarea limbii ruse statului de a două limbă de stat; integrarea Moldovei în alianţa Rusia-Belarusi; soluţionarea conflictului transnistrean;

- identificarea civică şi electorală a găgăuzilor cu statutul de cetăţean al Republicii Moldova devine un proces tot mai anevoios şi mai puţin prezent;

- acordarea statutului de autonomie minorităţii etnice găgăuze (deşi acesta este doar în număr de 3,5% din totalul populaţiei Moldovei) a de derminat ca aceasta să se îndepărteze foarte mult de la viaţa politică naţională şi a devenit un factor determinant în stoparea, blocarea procesului de identificare a găgăuzilor cu statul în care locuiesc.

Situaţia etnopolitică creată azi în stat, cîmpul electoral al Republicii Moldova oferă două aspecte fundamentale asupra cărora trebuie de pus accentul: analiza comportamentului electoral al minorităţilor naţionale vis-a-vis de cel al naţiunii titulare, pentru că într-o anumită măsură ele diferă. O astfel de situaţie dihotomică se observă îndeosebi în spaţiul exsovietic. Un atare deviaţionism apare în condiţiile în care interesele politice nu sînt clar exprimate, iar deosebirea etnoculturală devine criteriu de delimitare ideologică şi social-politică între naţiunea titulară şi cea minoritară. Este clar că coexistenţa diferitor

[65] *http://www.cec.md/ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_Rezultate125*

identități etnice este însoțită de multiple probleme de ordin social şi politic. Dar identitatea culturală, cît şi cea electorală determină caracterul monolit al statului, deacea ele trebuie cultivate.[66]

Considerăm că un rol aparte în determinarea comportamentului electoral în direcția identificării electorale a populației unui stat îl au partidele politice. Acestea pot reuşi să intregreze o societate plurietnică prin realizarea funcțiilor sale de articulare şi agregare a intereselor cetățenilor, prin promovarea unor idei politice de importanță generală la nivelul întregii societăți.

Bibliografie

Bulova M., Saca V. Particularitățile identității naționale în contextul procesului electoral din Republica Moldova (anii 1991-2001). // Moldova între Est şi Vest: identitatea națională şi orientarea europeană. – Chişinău, CAPTES, 2001.

Bulova M. Cîmpul electoral în contextul interacțiunii națiunii titulare şi minorităților naționale. // Minoritățile naționale şi relațiile interetnice: tradiția europeană şi experiența noilor democrații pentru Moldova. Volumul I. – Iaşi, Pan Europe, 2002.

Gațmaniuc N. Rolul factorului etnic în determinarea comportamentului electoral (cazul Găgăuziei) // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea I (XXV). – Chişinău: USM, 2004.

Moşneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova – 1994. Alegerile parlamentare (1994) şi geografia politică a electoratului. – Chişinău, USM, 1997.

Tănasă R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chişinău, USM, 2002.

Булова М. Электоральное пространство Республики Молдова в этнополитическом измирении. // Национальные образы мира: Единство – Разнообразие - Справедливость. Материалы международной научно-практической конференции (22-23 октября 2003 г.) – Кишинев, Бизнес-Элита, 2003.

Василик М.А., Вершинин М.С. Политология. - Москва: Гардарики, 2001.

---

[66] *A se vedea: Bulova M. Cîmpul electoral în contextul interacțiunii națiunii titulare şi minorităților naționale. // Minoritățile naționale şi relațiile interetnice: tradiția europeană şi experiența noilor democrații pentru Moldova. Volumul I. – Iaşi, Pan Europe, 2002, p.73-74*

TENDINȚE ŞI STRATEGII DE IMAGINE ÎN ELECTORALA-2005 (CAZUL REPUBLICII MOLDOVA)[67]

Aurelia PERU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Jurnalism şi Ştiințe ale Comunicării
Catedra Comunicare,
Doctor în ştiințe politice, lector

Le thème majeure de l 'Electorale 2005 a éte déterminé par l 'intention d 'adhésion de la Moldavie à l 'UE, le message pro-europeén de pricipeaux concurents électoraux – le Parti Communiste, le groupement politique Moldova Démocratique et le parti Populaire Crétien Démocratique. Tout cela renforse l 'idée que la strategie de l 'offre unique a constitué un attribut spécifique de la campagne. Le Parti au pouvoir a créé son image de campagne selon le principe des trois „I": indépendence, integrité, integration. L 'article contient une analyse des conjonctures qui ont déterminé les thèmes majeures et les tempéraments de la campagne électorales du 6 mars 2005. Les principeaux facteurs qui ont influencé les stratégies de campagne électorale en Moldavie ont été: le facteur externe, „l 'importation" de la révolution orange; l ingérence directe ou indirecte de la Russie et des Etats Unis, ainsi que le facteur de la criminalité (a correlation entre le monde interlope et les élites politiques).

Competiția pentru accederea în cel de-al cincilea for legislativ în Republica Moldova a constituit un nou exercițiu al democrației şi al maturității politice a actorilor angrenați în Electorala – 2005. Referindu-ne la partidele şi blocurile electorale, oferta acestui sezon politic a fost exprimată de cei 11 concurenți electorali, înregistrați la Comisia Electorală Centrală:

- *Partidul Comuniştilor din Republica Moldova;*
- *Partidul Popular Creştin Democrat;*
- *Blocul Electoral „Moldova Democrată";*
- *Partidul Social Democrat din Moldova;*
- *Blocul Electoral "Patria-Rodina";*
- *Partidul Uniunea Muncii "Patria-Rodina";*
- *Partidul Dreptății Social Economice;*

---

[67] *Recenzent – doctor-habilitat în ştiințe politice, profesor Valeriu MOŞNEAGA*

- *Uniunea Centristă din Moldova;*
- *Partidul Țărănesc Creştin Democrat;*
- *Partidul Republican din Republica Moldova;*
- *Mişcarea Social-Politică „Ravnopravie”.*

Temele majore ale Electoralei-2005 au fost următoarele - prioritățile politicii externe ale statului moldovenesc, securitatea socială, lupta împotriva corupției şi crimei organizate, soluționarea crizei transnistrene.

Strategiile de imagine adoptate în campania electorală au fost influențate de mai mulți factori cu impact decisiv asupra comportamentului electoral al societății civile. În principal, putem distinge doi factori ce-au determinat tonalitatea, temperamentul şi conținutul mesajelor politice ale concurenților electorali – factorul extern şi aşa-numitul factor al criminalității.

Dimensiunea ***factorului extern,*** în contextul competiției electorale, a coincis cu extinderea elementului cromatic al revoluțiilor opoziției democratice din statele vecine – Ucraina şi România. Totodată, acreditarea ideii - valorificate în acest spațiu geopolitic - de transfer al puterii politice şi de succesiune a elitelor politice – de la generația liderilor epocii sovietice la o nouă generație de lideri-revoluționari pro-occidentali a inspirat atât principalii reprezentanți ai opoziției democratice din Moldova, cât şi potențialii lor votanți. Astfel, mitul Revoluțiilor Oranj, ca o perpetuare a Revoluțiilor de Catifea şi a Primăverii de la Praga[68], mitul Revoluției Trandafirilor din Georgia a impulsionat dinamica şi mesajele opoziției pro-occidentale din Moldova. Mai mult, unii lideri de la Chişinău au fost tentați de dorința de a se poziționa pe piața politică autohtonă prin imaginea strategică a animatorilor revoluțiilor oranj, care s-au manifestat în spectacolul competițiilor electorale ca urmare a unor ample exerciții ale democrației funcționale.

Aşadar, unul din specificul strategiilor de imagine, aplicate în Electorala-2005 a fost exploatarea elementului cromatic cu efect persuasiv şi mobilizator. În context, galbenul a devenit în acest sezon politic culoarea de poziționare a Blocului electoral „Moldova Democrată” (BMD). Oranjul opoziției democratice din Ucraina şi România a fost „importat” în Moldova electorală de membrii şi simpatizanții Partidului Popular Creştin Democrat (PPCD). Concurentul electoral Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM) s-a poziționat pe piața cromatică a politicului autohton prin culoarea albă. Ce simbolizează, deci, elementul non-verbal cromatic în limbajul publicității politice?

În primul rând, culorile folosite în afişajul electoral, vestimentația agitatorilor electorali, a obiectelor promoționale exteriorizează anumite emoții.

---

[68] *Delson Ch., Maslowski M., Nowicki J. Mituri şi simboluri politice în Europa Centrală. - Chişinău, Cartier, 2003, p.190-198.*

Unii specialişti în domeniu comunicării non-verbale au încercat chiar să propună un tablou al relației culoare / emoție[69].

Portocaliul (oranjul) simbolizează triumful, valoarea, pasiunea, dominația şi sacrificiul.

Galbenul simbolizează bogăția, excelența, inteligența, cunoaşterea, distincția, încrederea, inteligența.

Albul simbolizează inocența şi puritatea.

Codul cromatic în Electorala-2005 a diversificat şi a înviorat etica comunicării politice în spațiul politic moldovenesc. Această tactică a confirmat, totodată, oportunitatea şi viabilitatea momentului persuasiv în actul comunicării dintre elitele politice şi masele electorale. De remarcat că, persuasiunea este considerat un instrument esențial utilizat pentru atragerea de noi adepți, pentru a schimba ideile oamenilor şi a-i motiva în ultimă instanță pe suporterii mişcării să contribuie la realizarea scopurilor acesteia[70].

Devenim astfel martorii unei tranziții de tactici în gestionarea dialogului dintre lideri politici şi adepți (potențiali adepți). Manipularea mai des aplicată în regimurile politice totalitare, cedează în fața fenomenelor persuasive. În context, rolul elementelor cromatice cu impact persuasiv a fost de a influența modalitatea de receptare a mesajelor şi a platformelor electorale ale concurenților.

În altă ordine de idei, unii actori politici au apelat la elementele cromatice ca mijloc de legitimare a autorității politice. O încercare de auto-legitimare ca „afiliați" politici ai conducătorilor revoluțiilor oranj din regiune le aparține liderilor PPCD, care s-au poziționat pe piața politică din perioada concurenței electorale ca „importatori" şi „distribuitori" unici ai valorilor revoluțiilor oranj în Republica Moldova. Această strategie confirmă o dată în plus conceptul de „produs" în marketingului politic ca domeniu al ştiințelor politice.

Strategia de asociere adoptată de staff-ul electoral al PPCD, şi anume, mediatizarea apropierii dintre cei doi lideri V.Iuşcenko – Iu.Roşca, fotografia acestora împreună amplasată în prima pagină a ziarului „Flux", sosirea la Chişinău a consilierului de imagine a nou-investitului preşedinte ucrainean, - toate acestea au avut un singur scop - de a construi succesul electoral pe fazele preliminare ale revoluției oranj. Prezența lui Iu.Roşca alături de V.Iuşcenko – în campania mediatică – a constituit o stratagemă folosită în vederea obținerii în mod automat a notorietîții liderului revoluției de la Kiev. Creştin-democrații nu au avut propria strategie de gestionare a culorii politice, ei au per-

[69] *Stoiciu A. Comunicarea politică. Cum se vând idei şi oameni. - Bucureşti, Humanitas, 2000, p.80-82.*

[70] *Larson Ch. Persuasiunea – receptare şi responsabilitate. - Bucureşti, Polirom, 2003, p.319.*

petuat oranjul politic legitimat de ucraineni. Acesta a fost unul din specificul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005 – tendința de ***legitimare a noii generații de politicieni,*** inspirată de triada M.Saakaşvili – V.Iuşcenko – T.Băsescu.

Vom remarca, în context, că elementul cromatic a facilitat faza penetrării subiecților electorali pe piața politică. Este un exemplu concludent şi pentru Blocul electoral „Moldova Democrată". Galbenul politic – Soarele electoral - a reuşit să declanşeze o mobilizare entuziastă a simpatizanților respectivului actor politic, facilitând poziționarea colectivă a partidelor politice din componența blocului (Alianța „Moldova Noastră", Partidul Democrat şi Partidul Social-Liberal) şi creând impresia de „unitate" în ochii publicului electoral. Sarcina elementului cromatic, în acest context, a fost una de camuflare, de minimalizare a divergențelor serioase dintre subiecții blocului atât sub aspectul trecutului lor politic, cât şi a unor strategii de politică externă. Sintetizând, vom menționa faptul că aplicarea elementului cromatic în Electorala-2005 a contribuit efectiv la organizarea „spectacolului" politic electoral, adică la dramatizarea competiției electorale după unele tendințe ale comunicării politice moderne şi anume una persuasivă. A fost un exercițiu de şi un model de democratizare a societății. Totodată, culorile politice au jucat un rol de agitator non-verbal în mediul electoral moldovenesc.

Un alt simbol al unificării forțelor democratice de pe centrul, centrul-dreapta şi centrul-stânga politicii moldoveneşti l-a constituit ***strategia lansării liderului național***:

„Blocul „Moldova Democrată" a unit cele mai semnificative forțe democratice şi reformatoare. BMD are un lider național, Serafim Urechean, un politician hotărât şi consecvent, care şi-a demonstrat pe deplin calitățile în funcția de Primar General al capitalei. Victoria BMD înseamnă alegerea lui Serafim Urechean în calitate de preşedinte al Republicii Moldova."

Astfel, ***persoana-flag, insigna***[71] a BMD devine primarul Chişinăului. Conform modelului comunicațional în campaniile electorale elaborat de John Bowers, motivul selectării unor astfel de persoane este acela de a rezuma liderul absolut, care devine în consecință simbolul cel mai uşor de recunoscut a ceea ce mişcarea sau partidul politic urmăreşte. Persoana-*flag* personifică problema, dezideratele prioritare. În altă ordine de idei, identificarea persoanelor-*flag* contribuie la *polarizarea* electoratului. Polarizarea obligând electoratul să aleagă între „noi" şi „ei", adică stimulează determinarea comportamentului electoral şi decizia de vot a alegătorului.

---

[71] *Bowers J., Ochs D., Jensen R. The retoric of agitation and control. - Illinois, Waveland, Prospect Heights, 1993.*

Impactul factorului extern a fost marcat şi prin amestecul direct sau indirect al subiecţilor politicii internaţionale - SUA şi Rusia. Astfel, Duma de Stat din Federaţia Rusă a dat de înţeles, că promovarea în elita politică de la Chişinău a formaţiunilor care ar elabora o politică incompatibilă cu cea acceptată de Moscova va avea consecinţe drastice asupra schimburilor comerciale dintre cele două state, în special, exportul de produse vinicole şi de tutungerie pe piaţa din răsărit, cât şi legitimarea unui regim de vize pentru cetăţenii Moldovei.

Mesajul SUA către electoratul moldovean a fost unul mai diplomat, mai echilibrat, dar bine formulat. Într-un discurs ţinut în centrul capitalei slovace, Bratislava, preşedintele SUA, George W.Bush, a declarat că „cetăţenii Republicii Moldova şi ai Republicii Belarus trebuie să utilizeze şansa ce li se oferă la alegerile parlamentare să facă pasul spre libertate." Bush a evidenţiat reuşitele „revoluţiei portocalii" trăită de Ucraina în decembrie 2004 şi ale „revoluţiei trandafirilor" care în noiembrie 2003 a schimbat radical soarta Georgiei, exprimându-şi încrederea că această tendinţă va continua în alegerile parlamentare pe care Republica Moldova le va desfăşura la 6 martie. „Peste 10 zile cetăţenii Republicii Moldova de asemenea vor beneficia de şansa de a-şi capitaliza potenţialul democratic, când vor merge la secţiile de votare"[72].

Un alt factor care a marcat evoluţia competiţiei electorale pentru forul legislativ l-a constituit aşa-numitul ***factor al criminalităţii***. „Cazul Bulgaru"- a confirmat dispoziţia elitelor politice moldoveneşti de a pune în aplicare pe ultima sută de metri în campaniile electorale *strategia de creare a imaginii negative* în raport cu principalul rival politic.[73]

Astfel, publicaţia moscovită „Komsomoliskaia pravda" a publicat în 24 februarie un interviu cu Grigori Karamalak, cunoscut în Moldova drept „hoţ în lege". Acesta declară că „a luat asupra sa toate cheltuielile în campania electorală din 2001 a Partidului Comuniştilor". Pentru necesităţile partidului Karamalak a oferit o sumă de 500 de mii de dolari. Mai mult, i-a acceptat în calitate de acţionari pe principalii susţinători ai lui V.Voronin – membrii PCRM - V.Mişin, P.Şoşev, P.Dimitrov."

Fiind amplu mediatizată de presa rusă, inclusiv Canalul de Televiziune ORT, implicarea unui asemenea personaj cu reputaţie dubitabilă, urmărea drept scop discreditarea comuniştilor, care pe durata mandatului de guvernare de la 2001-2005 au încercat să-şi creeze imaginea de luptători intransigenţi împotriva corupţiei şi crimei organizate. În cele din urmă, această strategie a avut efectul bumerangului. Concurentul principal al BMD – Partidul Comu-

---

[72] *"Timpul", 2005, nr.15 (40), 1 martie, p.2*
[73] *idem.*

niştilor din Republica Moldova (PCRM) – a făcut publică în scurt timp după aceste dezvăluiri senzaţionale şi scandaloase deopotrivă „colaborarea „ financiar-electorală între acelaşi Karamalak şi subiectii electorali – Blocul Electoral „Patria-Rodina" şi BMD. Acest personaj, alături de unul din liderii BMD, D.Braghiş, a participat la lucrările Congresului gasterbeiterilor moldoveni din Rusia, care a avut loc la Moscova cu două săptămâni până la desfăşurarea scrutinului. În consecinţa acestor acuzaţii pe dublu sens a fost compromisă şi imaginea comuniştilor, şi imaginea democraţilor. În cazul celor dintâi – acest eveniment mediatic a avut un impact mai sumar. Drept argument vom invoca comportamentul „nucleului dur" de votanţi ai Partidului Comuniştilor, reprezentanţii generaţiei de vârsta a treia, asupra cărora mass media are un impact limitat chiar din considerentul că rar apelează la ele.

Concluzionând, putem afirma că astfel de stratageme electorale pot genera un fenomen negativ atestat în timpul campaniilor electorale – absenteismul la urnele de vot. Confruntările de imagine în maniere indecente în contextul campaniilor negative decepţionează şi derutează corpul electoral, compromiţând astfel prezenţa acestora la urnele de vot.

În altă ordine de idei, de remarcat faptul că este pentru prima dată în contextul politic autohton, când electoratul s-a lovit de aşa-numitul ***fenomen al ofertei unice (strategia ofertei unice).*** Acesta poate fi interpretat în două sensuri - pozitiv şi negativ. Aspectul pozitiv constă în faptul, că în astfel de cazuri este identificată şi promovată o temă unică, majoră a campaniei. Astfel de strategii suprapun campania de promovare a unui lider cu campania de promovare a unui subiect. Tema majoră a Electoralei -2005 a fost năzuinţa de aderare a Moldovei la Uniunea Europeană. Ea fiind expusă ca obiectiv strategic al politicii externe promovate de principalii concurenţi electorali – PCRM, PPCD, BMD.

Din platforma electorală a PCRM:

2005-2009. Integrarea europeană presupune:

- *Transformarea Moldovei într-un stat al standardelor europene;*
- *Circulaţia liberă, fără vize, a cetăţenilor Moldovei;*
- *Promovarea unei susţineri moderne sigure a populaţiei;*
- *Consolidarea bunelor relaţii cu vecinii noştri – Ucraina şi România.*

De remarcat, în context, că întreaga campanie electorală a Partidului Comuniştilor, implicit, campania de imagine a preşedintelui Voronin a decurs sub insemnul celor trei „I": independenţă, integritate, integrare. Strategia triadei „I" repetă într-un fel strategia de consolidare a imaginii partidului de guvernământ, adoptată în 2001 cu schimbarea direcţiei vectorului de integrare: 2001- Uniunea „Rusia – Belarus".

Din platforma electorală a PPCD:

- *DA pentru Integrare în Uniunea Europeană şi NATO;*

PPCD propune inițierea negocierilor de asociere cu Uniunea Europeană şi depunerea cererii de aderare la Uniunea Europeană.

Din platforma electorală a BMD:

- *Integrarea Europeană este posibilă doar cu o nouă guvernare!*
- *Victoria BMD înseamnă alegerea lui Serafim Urechean în calitate de preşedinte al Republicii Moldova. Aceasta va permite salvarea Moldovei de sărăcie şi dezastru, relansarea economică, integrarea în Uniunea Europeană.*

Dezideratele extrase din platformele electorale ale principalilor concurenți electorali confirmă lipsa de identitate a actorilor politici evocați. Campania electorală în ansamblu desfăşurându-se după strategia ofertei unice, adică a unui şi aceluiaşi mesaj electoral. O asemenea conjunctură pre-electorală generează situații de confuzie şi incertitudine în mediul potențialilor votanți. În acest sens, PPCD s-a desprins uşor de mesajul „omogen" al „troicăi" electorale. În platforma electorală a PPCD fiind stipulat:

„PPCD este unicul partid care pledează pentru integrare în NATO, ca singură cale reală de integrare în Uniunea Europeană.

Un alt moment important în evoluția PPCD pe scena politică a Electoralei-2005 îl constituie aşa-numitului ***fenomen al majoratului politic.*** Pentru prima dată, după alegerile parlamentare din 1994, 1998 şi 2001, PPCD a pus miza pe propriul lider pentru accederea în forul legislativ. Amintim că, în Electorala-1994 în calitate de *lider- flag* al formațiunii a evoluat eroul-martir din celula de la Hlinaia, deținutul politic al regimului separatist de la Tiraspol Ilie Ilaşcu. (Partidul Popular Creştin Democrat a obținut 7,53% din sufragii şi respectiv 9 mandate în legislative). În alegerile parlamentare din 1998, alături de formațiunea politică a ex-preşedintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, PPCD a participat la constituirea Convenției Democrate, în componența căreia a şi parcurs pragul electoral de 4%. (Blocul "Convenția Democrată din Moldova" a obținut 19,42% sau 26 de mandate în legislative). Rolul de lider-locomotivă revenindu-i lui M.Snegur. În Electorala-2001 liderul-flag, siglă al PPCD a fost binecunoscutul în mediul electoral generalul Alexei. (PPCD obține 8.34% sau 11 mandate în forul legislativ).

Prin urmare, în alegerile parlamentare din 2005 Roşca renunță la ideea acreditării liderului „magnefic." În acest rol producându-se deja personal. Este un argument al încrederii în potențialul său politic şi a influenței personale în mediul electoral, adică s-a produs un majorat politic.

Mai mult, dezbaterile electorale, desfăşurate în cadrul Companiei publice „Teleradio-Moldova" au scos în vileag un nou model de imagine politică – narcisizmul politic, adică arogantă, egoism, agresivitate şi sensibilitate la cri-

tică.[74] Încrederea exagerată în sine a fost exprimată de Roşca printr-un mesaj cu impact manipulator în mediul votanților, cum ar fi: *„Nu votați partidele mici. În următorul parlament vor ajunge două partide – PCRM şi PPCD şi, poate, BMD...”*

Un alt atribut al electoralelor moldoveneşti, confirmat şi în această competiție, este comportamentul electoral conservatist, reticent față de formațiunile politice nou apărute. Acest fapt este şi o reflectare a culturii politice a electoratului autohton. În consecință, doi subiecți electorali, care şi-ai gestionat campania de imagine-poziționare după toate criteriile marketingului politic, într-o manieră modernă şi corectă, nu s-au bucurat de sprijinul electoratului. Este vorba de Partidul Creştin Național Țărănesc şi Partidul Social-Democrat din Moldova.

Efectul Bendwagon[75] *a* caracterizat conştiința şi comportamentul majorității segmentelor electorale. Iar declarațiile manipulatoare au servit drept instrument de valorificare a acestui efect. Interpretarea conceptului îi aparține lui Paul Lazarsfeld şi constă în faptul că oamenii doresc să fie de partea câştigătorului. Din acest considerent, partidele suple nu au şanse de victorii electorale în spectrul politic autohton.

Un alt moment vulnerabil al Electoralei-2005 l-a constituit *fenomenul listelor electorale.* PCRM a promovat pe lista sa electorală persoane neangajate politic, fără de partid, dar cu viziuni pro-europene, pro-democratice. Această tactică a favorizat nu numai „întinerirea”, dar şi „democratizarea” candidaților de pe lista partidului comunist. Persoane cu prestație performantă, în acest sens, au fost prim-ministrul Vasile Tarlev şi ministrul Economiei Marian Lupu, de asemenea V.Țurcan, ambasadorul Republicii Moldova la Moscova.

În această conjunctură electorală este deosebit de important să constatăm crearea unor premise favorabile pentru constituirea unei noi clase politice în Moldova – fenomen gestionat de partidul puterii PCRM. Sunt dejucate astfel două fațete ale acțiunii politice întreprinse de comunişti – în primul rând, interesele înguste, egoiste de partid care pot fi reduse la obiectivul de racolare a unui număr impresionant de votanți; secundo, egoismul de partid cedează în fața voinței politice care coincide cu interesul național de selectare şi pregătire a unei noi elite politice, una tehnocrată, competitivă şi compatibilă cu elita politică internațională.

PPCD şi-a structurat lista după principiul alternanței de sexe: bărbat – femeie - ca o confirmare a egalității în drepturi şi de promovare a femeii în viața politică:

---

[74] *Почепцов Г. Теория коммуникаций. - Киев, Ваклер, 2001, с.254.*
[75] *Dobrescu P. Mass media şi societatea. - Bucureşti, SNSPA, 2001, p.127.*

1. *Roşca Iurie;*
2. *Chiriac Adriana;*
3. *Secăreanu Ştefan;*
4. *Leahu Angela.*

Opinia publică a fost focalizată şi consternată, însă, de principiul de structurare a listei concurenților electorali a BMD. Subiecții care au constituit BMD având doctrine, opțiuni şi un trecut politic destul de eterogen. Oponenții politici au lansat din start o campanie de denigrare a imaginii blocului politic, influențând astfel şi opinia publică. Liderului BMD, S.Urechean, i s-a imputat faptul, că pe listele electorale au fost incluse numele unor persoane, aflate în urmărire generală (cazul lui A.Țurcanu, ex-vice primar al municipiului Chişinău şi al lui V.Colța, ex-primar or. Hînceşti).

Un alt moment vulnerabil l-a constituit, de asemenea, promovarea pe lista electorală a persoanelor afectate de aşa - numitul fenomen al migrațiunii politice. A fost o replică la fragilitatea „Alianței Braghiş" din componența fostului legislative. Câțiva reprezentanți ai fracțiunii au părăsit-o adjudecându-şi statutul de deputați independenți; mai târziu unii dintre ei au fost promovați în funcții de stat de către partidul de guvernământ – V.Pleşca, ministru al Apărării, M.Camerzan, vicepreşedinte al Parlamentului, candidat pe lista electorală a PCRM în alegerile din 2005, etc.

În concluzie, vom constata nivelul înalt, profesionist de gestionare a campaniilor de imagine adoptate în Electorala-2005. Strategiile promovate de cei trei principali concurenți au fost, deopotrivă, spectaculoase şi mobilizatoare. În altă ordine de idei, în această campanie şi-au confirmat maturitatea politică şi competitivitatea incontestabilă doi concurenți – PCRM şi PPCD. În timp ce centrul politic moldovenesc s-a profilat ca fiind încă în proces de consolidare şi de selectare. Totodată, este important să menționăm exercițiul voinței politice, pe care l-a soluționat segmentul democrat al politicii autohtone, renunțând temporar la egoismul politic al liderilor partidelor politice, constitutive ale BMD. Centrul politic rămâne, însă, deocamdată, un teren sensibil, mişcător în spectrul politicii moldoveneşti.

P.S. Componența Parlamentului Republicii Moldova în urma scrutinului din 6 martie 2005: Partidul Comuniştilor din Republica Moldova – 56 mandate; Blocul „Moldova Democrată" – 34 mandate (26 – Blocul „Moldova Democrată"; 8 – Partidul Democrat); Partidul Popular Creştin Democrat – 11 mandate.

Bibliografie:

Bowers J., Ochs D., Jensen R. The rethoric of agitation and control. - Illinois, Waveland, Prospect Heights, 1993.

Delson Ch., Maslowski M., Nowicki J. Mituri şi simboluri politice în Europa Centrală. - Chişinău, Cartier, 2003.
Dobrescu P. Mass media şi societatea. - Bucureşti, SNSPA, 2001.
Larson Ch. Persuasiunea – receptare şi responsabilitate. - Bucureşti, Polirom, 2003.
Почепцов Г. Теория коммуникаций - Киев, Ваклер, 2001.
Stoiciu A. Comunicarea politică. Cum se vând idei şi oameni. - Bucureşti, Humanitas, 2000.
„Timpul”, nr.15 (40) 2005, 1 martie.

IDEOLOGIA PARTIDELOR POLITICE MOLDOVENEŞTI[76]

Rodica RUSU
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiinţe Politice şi Administrative,
Doctorand

This article is about the ideology of political parties of Republic of Moldova. The author analyses the process, which take place in the political-ideological spectrum, especially the ideologic aspect of the political parties represented in the Parliament after the elections from 6 March 2005. It is focused on the importance of theirs ideological programms and doctrines, which influences the identity of the political parties. The author examines in this study the role of political ideology in the activity of the parties, the differences between their adopted programms and their declarations or actions. This is a comparative study, analyses the ideologies like communism, social-democracy, christian-democracy and social-liberalism and their patterns and inadvertences in the postcommunist space, including the Republic of Moldova. The author describes the degree of assimilation of these ideologies from the political parties and the function of the party system, the ideological configuration of the Parliament of the Republic of Moldova, especially a comparation between the new Parliament of 2005 and the last of 2001. This article presents a classification of the political parties on the political spectrum using ideological criteria from right to left side and their characteristics. The probleme of political parties ideology has never been studied in the scientific

---

[76] *Recenzent – doctor în ştiinţe politice, conferenţiar Tudor SPINEI*

literature in our country, this research containes some recommendation for the political parties reffering to their programms and their ideological attitudes.

O identitate doctrinară clară permite partidelor politice să-şi formuleze un mesaj politic distinct, ideologia politică reprezentînd un semn de identificare şi clasificare a partidelor politice în cadrul eşichierului politic. O primă condiție a unui sistem de partide instituționalizate este existența unui pluralism real al ofertei doctrinare prin aceasta urmărindu-se stabilirea pluralismului de idei în detrimentul monismului ideologic.

Dacă e să analizăm din perspectivă ideologică legislativul Republicii Moldova, atunci în primul parlament 1990-1993 au fost două forțe majore care-şi disputau una alteia întîietatea - Frontul Popular şi Mişcarea „Unitate – Edinstvo". Prin urmare, sistemul politic purta pecetea unui bipartism extrem de polarizat ideologic pe două continuumuri cardinale: comunism versus anticomunism şi naționalism versus cosmopolitism[77].

În perioada celei de-a doua legislaturi 1994-1998 Partidul Democrat Agrar (PDAM) şi socialiştii au avut posibilitatea de a lua decizii fără vre-o barieră limitativă. Începînd cu al treilea legislativ 1998-2001 s-a evoluat spre un pluralism polarizat, în condițiile în care era foarte dificil de a menține o coaliție stabilă sau de a forma o majoritate parlamentară, apar şi alte teme supuse dezbaterilor ideologice ca corupție / anticorupție, Europa / CSI, privatizare / naționalizare. Pe parcursul celui de-al patrulea legislativ 2001-2004 în care Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM) a deținut o majoritate absolută, în opoziție cu acesta, dar şi cu poziția doctrinară comunistă s-au situat „Alianța „Moldova Noastră" (AMN) şi Partidul Popular Creştin Democrat (PPCD).

Parlamentul format în urma alegerilor din 6 martie 2005 urmează coloratura politico-ideologică a precedentului legislativ, în care au fost prezente acelaşi PCRM (partid de stînga, care s-a deplasat uşor spre centru); de AMN (în prezentul prin Blocul „Moldova Democrată", de centru-dreapta) şi de PPCD (partid de dreapta). Deşi la prima vedere se pare că nimic nu e nou, totuşi sunt evidente unele modificări în programul acestor partide, din 2001 de la legislativul precedent, cît şi unele modificări în platformele electorale de la alegerile din 2005.

În acest mod observăm un grad de stabilitate în plan ideologic în ce priveşte partidele reprezentate în parlament. Este vorba oare de stabilirea acelui

---

[77] *Ciurea C. Instituționalizarea partidelor în Republica Moldova. // Pluripartidismul în Moldova: esența şi specificul formării. - Chişinău, CAPTES, USM, ISPRI, 2000, p.32*

pluralism ideologic autentic prezent în sistemul politic din țările democratice?

Din noul parlament fac parte cele mai instituționalizate partide politice, şi anume PCRM, PPCD, Partidul Democrat (PD) şi AMN (ultimele două plus Partidul Social Liberal (PSL) au constituit blocul electoral „Moldova Democrată” BMD). Totodată, aceste partide sunt şi cele mai personalizate, electoratul nefiind în stare să-şi imagineze PCRM fără Vladimir Voronin sau PPCD fără Iurie Roşca. Aceasta se explică prin faptul că în interiorul partidelor din țările în curs de dezvoltare personalizarea puterii la nivelul liderului politic se prezintă, în principiu, mai accentuată decît în alte țări ale lumii, deoarece structurile partidiste apar ca fiind formate în jurul unui om.

În activitatea pe care orice partid o desfăşoară, un loc important de regulă îl deține elaborarea şi promovarea ideologiei sale politice, a concepției proprii cu privire la organizarea socială şi politică în stat şi, pe această bază, îmbogățirea politică a doctrinei specifice, fundamentarea programului politic. Funcția de elaborare de programe şi ideologie asigură coeziunea de opțiuni în interiorul partidului, contribuie la o simplificare şi stratificare a obiectivelor politice pentru facilitarea orientării alegătorului. Totodată, absența nuanțelor doctrinare sau de program ar putea dezorienta pe unii cetățeni şi ar face dificilă constituirea guvernelor de coaliție; faptul că documentele de program ale partidelor politice se aseamănă, nivelează într-o oarecare măsură însăşi natura acestor partide, reduce posibilitatea lor de a se auto-identifica. În societate nu s-a ajuns încă la conturarea ideologică de către partide a intereselor grupurilor sociale conform criteriilor parlamentare, competitive, iar atitudinea alegătorului față de candidați şi lideri politici întemeindu-se pe principiul încrederii.

În preferințele politice ale alegătorilor criteriul ideologic se mai limitează la simple constatări de tipul distribuției tradiționale a liderilor politici în „democrați” şi „antidemocrați”, precum şi la gradul de populism practicat de aceştea. Oricum, dacă anterior alegătorul se orienta spre valori care pe axa definitorie cuprindeau „filoromânismul” şi „pro-europeismul” (pentru partidele de dreapta) şi „rusofilismul” sau „pro-CSI-smul” (pentru partide de stînga), acum ca urmare a susținerii vectorului european de către majoritatea partidelor politice, apar noi criterii de disociere doctrinară a principalelor partide pe principiile: anticommunism - autoritarism, național - antinațional, creştin-democrație - liberalism, social-liberalism - social-democrație - socialism; drept urmare apare în evidență ideologia de partid.

Procesul de consolidare a sistemului pluripartidist moldovenesc a scos în evidență existența a patru centre de atracție doctrinară:

- creştin-democrat, cu nuanță națională: PPCD, Partidul Reformei (PRM), Partidul Țărănesc Creştin Democrat din Moldova (PȚCDM), Partidul Național Român (PNR), Noul Partid Național Moldovenesc (NPNM).

- social-liberal: PAMN, PSL.

- social-democrat: (ce contestă trecutul comunist) Partidul Social Democrat (PSDM), PD, Partidul Rpublican (PR), Uniunea Centristă din Moldova (UCM).

- socialist: (ce pornesc de la trecutul comunist) PCRM, Partidul Socialist din Moldova (PSM), PDAM (Partidul Democrat Agrar din Moldova), Uniunea Muncii (UM), PDSEM (Partidul Dreptății Social-Economice din Moldova), Mişcarea Politică „Speranța -Nadejda", Mişcarea Social-Politică Republicană „Ravnopravie".

Din cadrul partidelor de dreapta fac parte partide conservatoare şi liberale care de regulă, pledează pentru neintervenția statului în viața economică, pentru inegalitatea economică. În cadrul acestei grupări există partide politice de orientare centru-dreapta şi pînă la cele de extremă-dreapta. În Republica Moldova acestea ar fi: PNR, PPCD, PR, PȚCDM, NPNM, PSL, PAMN. În categoria partidelor de stînga se înscriu partidele socialiste, social-democrate, comuniste. Militează pentru justiție socială şi egalitarism economic. Pot fi de centru-stînga şi extremă-stînga (partidele comuniste de tip marxist-leninist). În Moldova acestea sunt: MSP «Ravnopravie », PSM, PCRM, MP «Speranța–Nadejda», UM, PSRM, PAM, PRM, PDSEM, PSDM. Drept partide de centru care adoptă o poziție intermediară, în Moldova sunt: PDM, UCM, Partidul Ecologic din Moldova şi Alianța Verde (PEMAVE), MSP „Forța Nouă".

Deşi este vorba de o deplasare de la pluralismul polarizat (unde pozițiile doctrinare ale partidelor sunt situate la o distanță substanțială una față de alta), spre un pluralism moderat, pe scena politică moldovenească avem un partid dominant (care şi-a confirmat poziția în urma alegerilor din 2005). Putem vorbi despre un multipartitism cu partid dominant care poate fi de stînga sau de dreapta, dar niciodată de centru; astfel cînd partidul dominant se află la dreapta, celelalte ocupă spațiul de la centru la stînga şi invers.

Pe de altă parte, în opinia unor politologi, în țările din centrul şi estul Europei multipartitismul „este încă foarte precar, manifestîndu-se tendințe de evoluție spre multipartitismul pur (în care nici un partid nu obține mai mult de 15-20% din sufragii; tendințele ideologice ale partidelor variind de la conservatorism, democratism-creştin, liberalism pînă la socialism şi comunism). Ei caracterizează sistemul de partide ca „multipartidism cu defect"[78] .

---

[78] *Voicu G. Pluripartidismul: o teorie a democrației. - Bucureşti, ALL, p.296*

V.Saca afirmă că deşi în parametrii geocronologici pînă acum ai multipartidismului polarizat s-au manifestat partide cu orientări dintre cele mai variate - comunistă, socialistă, radical-unionistă, radical-separatistă, social-democrată, social-liberală, creştină, conservatoare, etc. ce condiționa vibrații între pluralismul extrem şi cel moderat, tendința generală dominantă în continuumul transformărilor partinice a fost una prioritar de extremă[79].

Dacă la sfîrşitul anilor' 80 începutul anilor' 90 în spectrul politic în ce priveşte atitudinea partidelor față de problemele statale interne, dar şi de politică externă, pe eşichierul de dreapta erau situate formațiuni politice pro-România şi care priveau independența țării drept o etapă premergătoare Unirii. Pe eşichierul de stînga erau grupate mişcări politice de orientare pro-Rusia, iar forțele centriste optau pentru independența Republicii Moldova[80].

În prezent, peste mai bine de 10 ani de independență, se observă o uniformitate în cadrul spectrului politic față de problemele menționate mai sus, atît partidele de dreapta cît şi cele de centru, dar şi cele de centru-stînga au formulat drept obiectiv strategic în programele lor integrarea europeană (cu excepția stîngii extreme-MSPR „Ravnopravie", UM „Patria-Rodina"). Este prima dată în cadrul alegerilor parlamentare ca majoritatea partidelor să adopte poziții pro-europene. De altfel, conform Barometrului de Opinie Publică 46,9% din populația Republicii Moldova consideră că trebuie să ne integrăm în Uniunea Europeană (poate din această cauză partidele au luat sloganuri pro-europene), 30,4%- că trebuie să rămînem în CSI, 2,2% - nu facem parte din nici o alianță sau uniune; iar 20,5% nu au ştiut sau nu au dorit să răspundă[81].

O problemă acută reprezintă faptul că multe partide nu şi-au definit încă identitatea sub aspect conceptual, iar majoritatea lor nu dispun de programe socio-economice elaborate pe principii doctrinare (iar dacă acesta şi este, lipseşte descrierea mecanismului de implementare a lui). Ideologiile partidelor politice au o geneză extrem de contradictorie; mai întîi, într-un termen destul de redus s-a format sistemul multipartidist şi apoi partidele au început să-şi caute propria bază socială, propriul interes şi propriul electorat.

Un paradox referitor la ideologia politică şi cea de partid se manifestă prin următoarele: dacă ideologia politică îşi găseşte actualitate în cadrul poli-

---

[79] *Saca V. Transformări politico-partinice în dimensiuni de sistem: reflecții asupra societății moldoveneşti. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXV). – Chişinău, 2004, p.101*

[80] *Мошняга В. Партийно-политическое развитие Молдовы за десятъ лет независимости: политилогический анализ. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. - Chişinău, 2001, p.33*

[81] *Barometrul de Opinie Publică: 1998-2004 / Institutul de Politici Publice Chişinău*

ticii electorale, permițînd alegătorului să identifice programul, ideile de bază ale unui sau altui partid într-o perioadă mai scurtă de timp; pe de altă parte, se pare că ideologia trece pe loc secundar, deoarece are loc formarea alianțelor, blocurilor anume cu concurenți puternici, charismatici pentru a obține mandate în parlament. Şi iarăşi, aceste coalizări se fac nu atît în jurul programelor, ideilor, cît a persoanelor.

Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM) este cel mai instituționalizat partid politic la momentul actual. În urma evenimentelor din august 1991, Prezidiul Parlamentului de la Chişinău a decis să suspende activitatea PCM[82], făcîndu-l responsabil de complicitate cu grupul pucist de la Moscova. Chiar din ziua interzicerii lui, liderii MSP „Unitate-Edinstvo" au calificat acest act drept un atentat la interesele unei minorități etnice, decît un act de voință politică în scopul eradicării ideologiei comuniste[83]. La mijlocul anului 1993, noul Prezidiu al Parlamentului în frunte cu Petru Lucinschi adopta o hotărîre prin care se legaliza activitatea comuniştilor în Moldova. Decizia de reabilitare a PCM atesta faptul că acest partid reprezintă „altul, decît cel care fusese interzis în 1991"[84], fondatorii lui considerînd că decizia anterioară de suspendare a activității lui purtase un caracter ilegal, neconform cu valorile statului de drept. În programul PCRM cu modificările din 11 decembrie 2004, nu este specificată legătura de drept cu Partidul Comunist din Moldova (perioada sovietică). Dacă e şi să acceptăm o anumită continuitate, atunci doar din punct de vedere politic, dar nu juridic.

Procedând la repunerea în legalitate a PCRM, liderii majorității parlamentare agrariano-socialiste intenționau să atingă două obiective: primul, să-şi asigure un flanc intermediar de stînga, de natură să consolideze centrismul pozițional al PDAM-ului; iar pe de altă parte - să accentueze deosebirea esențială între noua şi precedenta conducere a parlamentului[85]. Liderii PCRM au afirmat că reprezintă un partid nou, curățat de elementele colaboraționiste, care au trădat interesele comuniştilor simpli în favoarea intereselor particulare. Această stipulare conținea, implicit, renunțarea legală a PCM la proprietă-

---

[82] *Decretul Preşedintelui Republicii Moldova Privind suspendarea activității structurilor organizatorice ale partidelor politice, organizațiior obşteşti şi mişcărilor de masă în organele de stat, instituțiile şi organizațiile republicane, nr.164, 22 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr.11,12, art.133; Hotărîrea Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova Cu privire la Partidul Comunist din Moldova nr.683-XII, 23 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr.11,12, art.138*

[83] *„Edinstvo", 1996, 28 decembrie*

[84] *Munteanu I. Obsesii comuniste. // „Arena politicii", 1997, nr.1(13) septembrie, p.23*

[85] *Ibidem p.25*

țile deținute de oligarhia comunistă înainte de 1991 şi promisiunea de a rămîne în cîmpul juridic al Republicii Moldova. PCRM – noua denumire a partidului după 1993, nu a participat la alegerile parlamentare din 1994, deoarece urma să-şi recapete segmentul electoral tradițional, încăput între timp pe mîinile socialiştilor şi interfrontiştilor. Stabilindu-şi un program–minimum, puternic orientat spre revendicări cu caracter politic şi economic, PCRM a dorit să păstreze continuitatea doctrinală cu PCUS (Partidul Comuniştilor Uniunii Sovietice), şi totodată să se autodefinească drept o formațiune renovată „curățată de oameni întîmplători".

Prima victorie importantă în alegerile locale din aprilie 1995, cînd obține aproximativ 20% din numărul total al mandatelor de consilieri şi primari, înregistrează o schimbare sensibilă a accentelor în cadrul politicii de partid, se afirmă tot mai insistent tendința de reintegrare a unui nou nucleu sovietic. Un următor pas în evoluția pe scena politică – înaintarea candidaturii lui V.Voronin (liderul PCRM), la alegerile prezidențiale din 1996, la care a obținut locul trei în primul tur de scrutin, cu aproape 10,23%, depăşindu-l vizibil pe A.Sangheli (9,47%), favoritul partidului majoritar, şi pe liderul PFD – V.Matei (8,90%)[86]. Deşi au obținut victorie la alegerile parlamentare din 1998 (30,01% voturi, 39,60 mandate 40 din 101 locuri în parlament)[87].

Această victorie a comuniştilor este susținută şi de alegerile parlamentare din 2001, unde reuşita electorală este mai mult o reprezentare, o formă de protest din partea alegătorilor față de cei aflați la putere pînă atunci; PCRM obținînd 50,07% din voturi, 70,30% mandate, 71 din 101 locuri în parlament, devenind partid dominant. Astfel, la peste 10 ani de cînd a fost interzis, PCRM se converteşte din nou în partid al puterii. Este marele paradox al evoluției valorilor democratice în spațiul politic moldovenesc[88]. Aceasta fiind voința electoratului, într-o societate compromisă printr-o pauperizare ascendentă vis-a-vis de proliferarea economiei tenebre şi a coruperii guvernanților[89].

După victoria comuniştilor la alegerile parlamentare anticipate din februarie 2001, la Plenara a V-a a PCRM a fost lansată ideea modificării progra-

---

[86] *Мошняга В Молдова-96: президентские выборы, политические партии. – Кишинев, Молд.ГУ, 1997*

[87] *Мошняга В. Парламентские выборы и упрочение демократии в Молдове. // Молдова-98: Политические реалии и парламентские выборы. - Кишинев, East West Parliamentary Practice Project, 1998, с.60-98*

[88] *Belostecinic A., Peru A. Confruntări de imagini politice în parlamentara-2001: performanțe şi eşecuri. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chişinău, 2001, p.5*

[89] *Heliade-Rădulescu I. Echilibru între analize. - Bucureşti, 1997, p.404*

mului partidului de guvernămînt de către preşedintele ţării şi al partidului – V.Voronin. De obicei, programul politic al unui partid este o expunere scrisă a principiilor, scopurilor politice, sociale, culturale etc. Partidele doctrinare care se bazează pe un set de principii verificate în mod ştiinţific îşi dezvoltă programul politic reeşind din evaluarea trecutului societăţii, analizei stării de fapt a acesteia şi desemnarea viziunilor şi etapelor de dezvoltare de mai departe. Astfel, pentru acest gen de partide doctrina trebuie să fie principalul centru de atracţie pentru aderenţii cu convingeri apriorice care, de fapt, sunt fondatorii partidelor. La rîndul lui, programul politic este menit să reflecte opţiunile de dezvoltare a societăţii prin prisma setului de valori prestabilit de doctrină. Partidele care nu împărtăţesc o anumită doctrină întîmpină anumite dificultăţi în exprimarea viziunilor lor, suferind de pe urma unui grad de eclectism. În acelaşi timp, acest gen de partide poate fi mai flexibil în abordarea unor probleme de maximă importanţă pentru societate. Ele îşi construesc programele politice axîndu-se în mod preponderent asupra modalităţilor de rezolvare a acestor probleme, afirmînd în acelaşi timp că împărtăşesc valori general-umane şi pledînd pentru o structură statală şi o modalitate eficientă de guvernare.

Doctrina PCRM reprezentînd comunismul, în program se menţionează că baza teoretică a PCRM este învăţătura marxist-leninistă. În contradicţie cu spiritul doctrinar vine politica promovată de către elita de partid prin adoptarea unei viziuni economice destul de liberale, chiar de la inaugurarea în postura de preşedinte a Republicii Moldova în 2001 a dlui V.Voronin, care a declarat că „trebuie de terminat odată cu împărţirea societăţii în clase” (pe cînd în programul politic al PCRM chiar de la prima frază se spune că „PCRM este partidul clasei muncitoare, ţăranilor şi intelectualităţii”)[90].

Un alt argument ar fi că în timp ce V.Voronin a declarat că nu are de gînd să construiască nici comunismul, şi nici socialismul[91], unul din principalele scopuri ale PCRM (indicat în program) este socialismul. Revizionismul liderilor comunişti nu este un rezultat al schimbării convingerilor, ci un rezultat al constrîngerii de a promova o politică oportunistă de conformare la conjunctura politică internă şi internaţională. Drept cauze au servit în primul rînd faptul că liderii comunişti au recunoscut că aflîndu-se în opoziţie nu au avut capacitatea de a aprecia amploarea schimbărilor care s-au produs în lume şi în Republica Moldova în ultimul deceniu şi jumătate, îngrijindu-se doar de agitarea spiritelor nostalgice ale cetăţenilor.

---

[90] *www.parties.e-democracy.md/parties/pcrm/program*

[91] *Boţan I. Reperele teoretice ale comuniştilor din Moldova. / www.e-democracy.md/comments/political/20021028/index.shtml*

În al doilea rînd, mişcările de protest timp de 4 luni consecutiv (în 2002), au avut efect supunerea Republicii Moldova unei monitorizări mai minuțioase din partea Consiliului Europei. În al treilea rînd, mişcările comuniste din fostele republici sovietice, mai ales în Rusia şi Ucraina, au suferit înfrîngeri covîrşitoare. O altă cauză ar fi dependența de comportamentul organizațiilor financiare internaționale în problema creditării Republicii Moldova şi achitarea datoriilor externe a constrîns partidul de guvernămînt să promoveze o politică economică coordonată cu aceste instituții.

În sensul revizuirii programului politic al PCRM, în campania electorală pentru alegeri parlamentare din 2005 în platforma PCRM o prioritate strategică a devenit integrarea europeană[92]. Spre comparație amintim că în programul electoral al PCRM din 2001 la capitolul politică externă drept obiective erau „dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii, întîi de toate, cu statele CSI. Să examineze chestiunea cu privire la aderarea Moldovei la Uniunea Rusiei şi Belarusiei[93]".

Deşi PCRM calificat drept partid politic de stînga, evoluează spre centru prin reformele adoptate atît în interiorul partidului, cît şi în ce priveşte activitatea în plan politic intern şi extern (schimbarea orientărilor pro-CSI-iste cu una pro-UE). Prin anunțarea acestei priorități de integrare europeană, PCRM „a riscat, dar şi a pierdut" o parte din electorat ce împărtăşea viziuni pro-ruse, care au trecut de partea partidelor MSP „Ravnopravie", UM „Patria-Rodina".

Pragmatismul în comportamentul partidelor politice presupune abandonarea radicalismului ideologic, PCRM încercînd să se detaşeze de lozincile revanşarde şi o adaptare la exigențele social-democratice contemporane şi la cele ale eurocomunismului. Aceasta are loc deoarece partidele politice prin participarea la alegeri şi de a cîştiga un segment electoral semnificativ renunță la utilizarea unui limbaj politic extremist, ideologizat şi radicalizat.

Promovarea unei politici oportuniste este una din cauzele ce au dus la aceea că în alegerile parlamentare din martie 2005 PCRM a obținut 45,98% din voturi, 56 mandate, 56 din 101 locuri în parlament; iarăşi observăm o detaşare vizibilă de celelalte partide politice concurente (BMD acumulînd 28,53%, 34 mandate şi PPCD – 9,07%, 11 mandate). Deşi au obținut mai puține locuri în parlament decît în 2001, această scădere uşoară nu influențează caracterul sistemului cu un partid majoritar, deoarece acesta are posibilitatea de a forma guvernul fără a coaliza cu alte partide parlamentare.

În prezent se impune o revizuire a programului PCRM pentru a evita discrepanța evidentă dintre ”zis" şi „făcut", V.Voronin la Congresul de pe 17

[92] *Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. // ADEPT, 2005*

[93] *„Comunistul", 2001, nr.1, 12 ianuarie*

decembrie 2004, în calitate de preşedinte de partid a lăsat să se înțeleagă că membrii partidului trebuie să fie pregătiți pentru a face față unor schimbări calitative pe viitor[94]. O nuanță ce ține de doctrina partidului şi de momentul organizatoric ar fi faptul că pe listele PCRM au candidat la alegerile parlamentare din 2005 şi persoane care nu sunt membri de partid; adică se renunță la dogmatizarea ideologică la numirea persoanelor la funcții de conducere în favoarea tehnocraților, fapt confirmat de numirea lui Marian Lupu (nefiind membru de partid) la funcția de preşedinte al Parlamentului[95].

Conform politologului V.Saca, PCRM este o forță bine integrată în societate, în general, şi în sistemul de partide, în particular. El, spre deosebire de partidele succesoare din țările Europei Centrale şi de Est, care deja împărtăşesc doctrina şi valorile social-democrate, este fidel tradiției marxiste (cu unele tendințe evazive de a recunoaşte şi îmbrățişa ideea social-democrată), fapt ce-i aduce susținerea substanțială a majorității electoratului, care îşi leagă speranța la o viață mai bună de partidul comunist. Acesta, deținînd pîrghiile guvernării, îşi consolidează resursele sociale, economice, informaționale, etc., devenind astfel mai funcțional decît oricare alt partid. Or, atitudinea lui neadecvată față de opoziție, dezacordul frecvent între declarații şi faptă vis-a-vis de democratizarea societății, inclusiv cea partinică, va conduce în extremis, la criza funcționalității acestui partid[96].

O problemă ce prezintă interes este relația lider – partid, care în cazul PCRM este destul de controversată (în sensul primordialității). V.Voronin este preşedintele Republicii Moldova (al doilea mandat consecutiv), este cel mai popular om politic din Republica Moldova[97], şi fondatorul PCRM. În acest sens, autoritatea liderului acoperă forța structurală a partidului, pe de altă parte, PCRM este un partid cu un pronunțat caracter de masă şi o putere organizațională destul de înaltă. În cazul în care se vehiculează ideea că V.Voronin va fi înlocuit în funcția de preşedinte al PCRM (la un viitor Congres al acestuia), credem că aceasta va influența popularitatea şi va scădea raitingul partidului.

La moment, în special la nivelul prevederilor de program, comuniştii monopolizează aripa stîngă a eşichierului politic, dar prin acțiunile întreprinse atît în plan economic intern, dar şi extern, aceştia se deplasează spre cent-

---

[94] *„Comunistul", 2004, nr.45, 17 decembrie*

[95] *Постановление об избрании Председателя Парламента №.3-XVI 24 марта 2005 года. // Monitorul Oficial, 25 martie,2005, nr.46-50 art.168*

[96] *Saca V. Fenomenul transformației partinice în societatea post-sovietică: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. – Chişinău, 2003, p.99*

[97] *Barometrul de Opinie Publică: 1998-2004. / Institutul de Politici Publice Chişinău*

rul politic al eşichierului (varianta social-democrată), segmentul de stînga (stînga extremă) fiind ocupată de Partidul Socialist din Moldova, UM „Patria-Rodina", MSPR „Ravnopravie". Navigînd spre centru PCRM se apropie de PSDM, care deşi au căpătat o popularitate anumită şi au avut investigații financiare masive, au suferit eşec la alegerile parlamenare recente (acumulînd 2,92%).

Asistăm la o schimbare de accente în relațiile dintre partidele politice[98]. Activitatea politică comună în cadrul forului legislativ provoacă şi permit diverselor forțe politice, prin intermediul fracțiunilor parlamentare, ce le reprezintă să țină cont şi să se ghideze nu doar de interese ideologice, ci în primul rînd de cele politice. Are loc o schimbare de stiluri comunicative, de la cel ideologic (principial) la cel politic (pragmatic). Este un factor pozitiv şi benefic pentru funcționarea sistemului de partide în ansamblu, renunțîndu-se la rigiditatea ideologico-doctrinară a unor programe politice de partid. Drept exemple ar servi demiterea guvernului Sturza (de orientare politică de centru-dreapta) prin coalizarea forțelor de orientări politice opuse, contradictorii – comuniştii şi creştin-democrații (parlamentul 1998-2001), dar şi recentul caz cînd fracțiunile parlamentare ale PPCD, PSL şi PD motivînd că au de realizat obiective comune: integrarea europeană şi liberalizarea economică, au susținut candidatura lui V.Voronin la preşedenție, cît şi numirea de către V.Voronin a lui I.Roşca la funcția de vice-speaker al Parlamentului[99] .

Blocul „Moldova Democrată" (BMD) creat special în ajunul alegerilor parlamentare din 2005 reprezenta o contrapunere comuniştilor, a acumulat 28,53% din voturi, 34 mandate în parlament. Din acest bloc electoral făceau parte Partidul Democrat (PD, lider – D.Diacov), Partidul „Alianța „Moldova Noastră" (PAMN, co-preşedinți – D.Braghiş, V.Untilă, S.Urechean) şi Partidul Social-Liberal (PSL, lider – O.Serebrian). Deşi în plan doctrinar au fost cumulate doctrine social-democrate (PD) şi social-liberale (PAMN, PSL), această simplificare a spectrului politic-ideologic a derutat o parte a electoratului, iar din alt punct de vedere a facilitat opțiunea votanților. Pentru comparație, pe poziții centriste în parlamentul din2001 s-a situat „Alianța Braghiş", care a avut un suport administrativ din partea organelor centrale şi locale, pe cînd BMD centrist a atacat conducerea comunistă din primele zile de la fondare. BMD s-a dovedit a fi o alianță de foarte scurtă durată pe timpul campa-

---

[98] *Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдовы: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXV). - Chişinău, 2004, p.3-67*

[99] *Hotărîre pentru alegerea unui vicepreşedinte al Parlamentului nr.15-XVI, Chişinău, 8 aprilie, 2005 // Monitorul Oficial, nr.59-61, 15 aprilie 2005*

niei electorale şi a distribuirii mandatelor parlamentare (PD – 8 mandate, PAMN – 23 mandate şi PSL – 3 mandate).

PAMN s-a constituit la 19 iulie 2003 prin fuziunea Alianței Social-Democratice din Moldova (ASDM), Partidul Liberal (PL) şi Alianța Independenților din Moldova (AIRM)[100]. PSL a inclus în componența sa Liga Creştin-Democrată a Femeilor (LCDF – constituită în 1990), Liga Națională a Tineretului din Moldova (LNTM – fondată în 1991) şi Partidul Forțelor Democratice (PFD) fuzionare realizată la 1 decembrie 2002[101].

În această ordine de idei trebuie menționată părerea conform căreia aşa-numitul „centru" în politicul moldovenesc este astăzi reprezentat nu de partide de calibru de orientare de centru-dreapta sau centru-stînga, ci de grupare ad-hoc care a mimat centrul politic, eliminînd din joc veritabilii protagonişti ai eşichierului politic de centru[102]. Centrismul în politica moldovenească înseamnă nu atît o cale de reformare a sistemului politico-economic[103], nu atît o anumită politică socială, cît una de politică externă, de poziționare geostrategică, un mod de a răspunde la dilema orientării între Est şi Vest.

Centrismul reprezintă de fapt o nehotărîre ...hotărîtă, o pretinsă „şmecherie " țărănească de a „nu supăra" pe nimeni, determinat mai curînd de reflexe, de „obişnuințe", decît de ideologie. Ca orice fenomen „natural", lipsit de structură ideologică bine definită ... centrismul moldovenesc este prea nestatornic, schimbător. Centriştii moldoveni sunt potențialii transfugi, ei regăsindu-se în tabăra proeuropenilor, cît şi în cea a rusofililor; şi invers, mulți din politicienii de dreapta şi de stînga au emigrat spre partide centriste[104].

De la început BMD, prezentîndu-se drept o formațiune masivă, chiar dacă au fost opinii că nu are şanse de a cîştiga alegerile şi a obține un suport din partea electoratului[105], a prezentat un pericol real, cel puțin teoretic, pentru

---

[100] *Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдова: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chişinău, 2003, p.41*

[101] *Serebrian O. PSL – o alternativă politică pentru Republica Moldova. // „Contrafort", 2001, nr.7-8 (81-82), iulie-august*

[102] *Belostecinic A., Peru A. Confruntări de imagini politice în parlamentara-2001: performanțe şi eşecuri. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică) Partea XVI. – Chişinău, 2001, p.8*

[103] *Zavtur A. Centrismul politic şi exponenții lui în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. – Chişinău, 1994, p.163*

[104] *Negru N. Sfîrşitul centrismului moldovenesc. // «Jurnal de Chişinău», 2004, 1 octombrie.*

[105] *Сака В. Трансформация между властным и оппозиционными интересами: молдавский вариант. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXVIII). - Chişinău, 2005, p.129*

ceilalți doi concurenți – comuniştii şi creştin-democrații. Aripa națională şi proeuropeană a BMD, reprezentat de liberalii lui V.Untilă şi social-liberalii lui O.Serebrian planează şi deasupra electoratului pe care PPCD pretinde că este numai a lui. Cealaltă aripă, social-democrată, reprezentată de partidul lui D.Diacov şi D.Braghiş, ar putea acoperi un segment important din electoratul pe care şi-l revendică comuniştii[106].

După retragerea din BMD, D.Diacov (liderul PD) a declarat că „separarea de „Moldova Democrată" nu înseamnă refuzul de a colabora cu acest grup parlamentar, ci doar faptul că are un mesaj social-democrat propriu"[107]. Să însemne oare acest pas conştientizarea aspectului ideologic sau este doar o manevră caracteristică centriştilor? Totodată, acest partid nu dispune de o poziție doctrinară sigură în spectrul politic (în ciuda afirmațiilor anterioare balansînd de la stînga la dreapta în dependență de situație, în căutarea mandatelor). Această lacună erodează procesul de instituționalizare propriu-zis al partidului; un alt dezavantaj reprezentînd faptul că forța partidului este în dependență direct proporțională de personalitatea liderului, care este şi fondatorul acestuia, PDM fiind numit şi „partidul lui Diacov". Deşi la alegerile din 2001, sigla electorală a PD nu a fost D.Diacov, ci ex-premierul I.Sturza (acumulînd 5,2% deoarece a candidat singur, netrecînd în parlament).

PAMN fondată în 2003 are de depăşit momentele ce țin de instituționalizare, şi anume cele de ordin organizatoric (unificarea doctrinară şi administrativă a numeroaselor organizații teritoriale, înlocuirea triumviratului cu conducera unui singur lider – factor ce s-a evidențiat prin liderul BMD a fost declarat S.Urechian), şi doctrinar (crearea şi lansarea unui mesaj politic clar, concis şi coerent, identificarea unei poziții sigure în cadrul sistemului de partide moldovenesc). În programul PAMN se stipulează că „partidul se va baza pe conceptul doctrinar al social-liberalismului contemporan, care reprezintă astăzi, rezultatul convergenței curentelor liberale şi a celor social-democrate pe direcția îmbinării principiilor libertății individuale cu solidaritatea socială, implicări minime din partea statului şi responsabilitatea statului pentru respectarea necondiționată şi egală a legilor, primatul proprietății private, liberei concurențe şi a liberei inițiative cu o protecție socială ridicată."[108]. În contextul situației create în legislativul prezent (susținerea comuniştilor din partea

---

[106] *Butnaru V. Ochiul critic – 2. // «Jurnal de Chişinău», 2004, 24 septembrie*

[107] *PD este unica forță din actualul parlament care promovează valorile social-democratice şi colaborează activ cu Internaționala Socialistă şi Partidul Socialiştilor European şi partidele surori din mai multe țări. //www.alegeri2005.md/docs/bemd/20053241/*

[108] *www.parties.e-democracy.md/parties/pamn/program*

PPCD, PD şi PSL), AMN se situează într-o opoziție evidentă, numită de unii obstrucționistă, iar PPCD, PD şi PSL – o opoziție constructivistă.

PSL deşi este un partid tînăr (fondat în 2001, lider O.Serebrian), are şanse reale de a fi instituționalizat (deşi este în minoritate numerică reprezentat în parlament) printr-un program politic bine închegat bazat pe doctrina social-liberală şi prin crearea organizațiilor de partid în teritoriu, printr-o structură organizațională înaltă.

PPCD este o formațiune politică care a monopolizat dreptul la succesiune vizavi de Mişcarea Democratică din Moldova (MDM, 1988-1989) şi Frontul Popular din Moldova (FPM, 1989-1992). Din această cauză drept moment de fondare nu poate fi considerat anul 1992, cînd s-a constituit Frontul Popular Creştin-Democrat (FPCD) la Congresul al treilea al FPM; ci anul 1989 – fondarea FPM. Dreptul la succesiunea FPM era revendicat în anii' 90 (secolul XX) şi de PFD. Alegerile în sovietul Suprem al RSSM din 1990 FPM a obținut 130 de mandate, situîndu-se în opoziție cu PCM, influențînd procesele naționaliste care se desfăşurau în acea perioadă. Odată cu constituirea FPCD a fost adoptat un program unionist (se prevedea unirea cu România) care şi-a pus amprenta asupra identificării doctrinare a partidului. Deşi mai tîrziu PPCD a renunțat la ideile unioniste, (această idee rămîne a fi un argument la alegeri).

Dacă la Congresul al doilea al FPM (1990) a fost adoptată o platformă univoc anticomunistă şi antisovietică, la Congresul al treilea a fost formulată deschis opțiunea unionistă a FPCD[109]. De exemplu, în programul politic al PPCD se menționează că „PPCD rămîne ataşat ideii de unitate națională, care trebuie acceptată ca un dar şi ca o condiție primordială a păcii în regiune"[110], în platforma electorală din 2005 la capitolul politică externă PPCD pledează pentru realizarea unui parteneriat strategic cu România de preaderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

La primele alegeri democratice din 1994[111] Alianța FPCD alcătuită din trei formațiuni: FPCD, Organizația Tineretului Creştin-Democrat (OTCD) şi Mişcarea Voluntarilor a obținut 7,53%. În 1998 în urma alegerilor parlamentare la care FPCD a candidat pe listele blocului „Convenția Democrată" acumulînd 37 mandate, iar între timp FPCD a schimbat denumirea în PPCD şi a candidat în 2001 independent la alegeri obținînd 8,24%, care i-au adus 11

---

[109] *Enciu N. Frontul Popular. // «Arena Politicii», 1997, nr.1 (13) septembrie, p.10*

[110] *www.parties.e-democracy.md/parties/ppcd/program*

[111] *Moşneaga V., Rusnac Gh. Alegerile parlamentare şi consolidarea sistemului politic pluripartidist în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. – Chişinău, 1994, p.173*

mandate în parlament[112]. La alegerile din 2005 PPCD a înregistrat o uşoară creştere - 9,07% (11 mandate, locuri în parlament), marcînd o anumită stabilitate şi „rigiditate” a suportului electoral, consecvența cu care apără principiile creştin-democrate generînd o simpatie constantă din partea unui electorat stabil (în special tineret).

O problemă ar fi marginalizarea partidului, care fiind mereu în opoziție riscă să se transforme în unul limitat (se pare că în noul parlament lucrurile se vor schimba din acest punct de vedere). Devine cert faptul că creştin-democrații se identifică cu stilul de conducere, comportamentul liderului lor – I.Roşca. Forța partidului în mare parte se suprapune potenței politice a liderului. PPCD a monopolizat mesajul național (integraționist românesc) ceea ce îi permite să conteze pe un anumit electorat chir în cazul schimbului de elite.

PPCD reprezintă cazul clasic cînd denumirea partidului coincide cu poziția doctrinară, cu valorile şi idealurile promovate, aspectul ideologic fiind bine delimitat. Democrația-creştină spre deosebire de doctrina liberală şi conservatoare, care se concentrează pe aspectele private ale vieții sociale, îşi orientează programele spre primatul colectivităților, spre diminuarea individualismului[113]. Principalele aprecieri şi opțiuni se referă la demnitatea umană şi proprietatea privată, solidaritatea dintre oameni şi pături sociale, familia ca nucleu natural, statul ca garant al binelui comun; obiective care sînt prioritare şi în programul PPCD.

Dacă e să analizăm dreapta politică moldovenească, creştin-democrații reprezintă formațiunea care în rezlutatul consolidării sistemului de partide, ar putea „coopta” Partidul Reformei, Partidul Țărănesc Creştin Democrat din Moldova, Partidul Național Român, Noul Partid Național Moldovenesc. Pe segmentul de centru-dreapta AMN posedă o ambiguitate în plan doctrinar, de partid social-liberal, iar gradul de instituționalizare apare destul de problematic.

Oricare schimbări vor avea loc pe eşichierul politic moldovenesc, partidele politice urmează să-şi consolideze forțele începînd în primul rînd cu revizuirea programelor lor politice (ca în cazul PCRM), revederea pozițiilor ideologice promovate, a ideilor de bază şi ajustarea acestora la doctrinele universale (PD). Ideologia partidului (mai ales în Republica Moldova) rămîne a fi esențială, deşi se afirmă că ideile şi programele au rol important doar la etapa incipientă de formare a partidului politic[114], deşi se vehiculează ideea

---

[112] *Мошняга В., Руснак Г. Парламентские 2001 выборы в Республике Молдова: специфика, результаты, электоральные стратегии и технологии. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică) Partea XVI. – Chişinău, 2001, p.73*

[113] *Măgureanu V. Studii de sociologie politică. - Bucureşti, ALBATROS, 1997, p.268*

[114] *Дюверже М. Политические партии. - Москва, 2000, с.22-37, 41-45*

promovării unui pragmatism politic accentuat şi o deideologizare conştientă[115]. Indiferent de măsurile luate, în această ordine de idei, amintim că ideologia partidului politic reprezintă în primul rînd esenţa politicii promovate, include idei şi valori, obiective care delimitează şi identifică pe fiecare partid în parte.

Bibliografie

Barometrul de Opinie Publică: 1998 – 2004 / Institutul de Politici Publice Chişinău

Belostecinic A., Peru A. Confruntări de imagini politice în parlamentara-2001: performanţe şi eşecuri . // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chişinău, 2001

Boţan I. Reperele teoretice ale comuniştilor din Moldova. / www.e-democracy.md/comments/political/20021028/index.shtml

Butnaru V. Ochiul critic – 2. // «Jurnal de Chişinău», 2004, 24 septembrie

Ciurea C. Instituţionalizarea partidelor în Republica Moldova. // Pluripartidismul în Moldova: esenţa şi specificul formării. – Chişinău, CAPTES, USM, ISPRI, 2000

«Comunistul», 2001, nr.1, 12 ianuarie

„Comunistul», 2004, nr.45, 17 decembrie

Decretul Preşedintelui Republicii Moldova Privind suspendarea activităţii structurilor organizatorice ale partidelor politice, organizaţiior obşteşti şi mişcărilor de masă în organele de stat, instituţiile şi organizaţiile republicane, nr.164, 22 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr 11,12, art.133;

Дюверже М. Политические партии - Москва, 2000

„Edinstvo», 1996, 28 decembrie

Enciu N. Frontul Popular. // «Arena Politicii», 1997, nr.1 (13), septembrie

Heliade-Rădulescu I. Echilibru între analize. - Bucureşti, 1997

Hotărîrea Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova Cu privire la Partidul Comunist din Moldova nr. 683-XII, 23 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr.11,12, art.138

Hotărîre pentru alegerea unui vicepreşedinte al Parlamentului nr.15-XVI, Chişinău, 8 aprilie, 2005. // Monitorul Oficial, nr.59-61, 15 aprilie 2005

Малинова О. Партийные идеологии в России: атрибут или антураж? // ПОЛИС, 2001, №5

Măgureanu V. Studii de sociologie politică. – Bucureşti, Albatros, 1997

---

[115] *Малинова О. Партийные идеологии в России: атрибут или антураж? // ПОЛИС, 2001, №5, с.105*

Мошняга В. Партийно-политическое развитие Молдовы за десятъ лет независимости: политилогический анализ. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. - Chişinău 2001
Мошняга В. Молдова–96: президентские выборы политические партии. – Кишинев, Молд. ГУ, 1997
Мошняга В. Парламентские выборы и упрочение демократии в Молдове. // Молдова-98: Политические реалии и парламентские выборы. - Кишинев, East West Parliamentary Practice Project, 1998
Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдова: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chişinău, 2003
Moşneaga V., Rusnac Gh. Alegerile parlamentare şi consolidarea sistemului politic pluripartidist în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. - Chişinău, 1994
Мошняга В., Руснак Г. Парламентские 2001 выборы в Республике Молдова: специфика, результаты, электоральные стратегии и технологии. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chişinău, 2001
Munteanu I. Obsesii comuniste. // «Arena politicii», 1997, nr.1(13) septembrie
Negru N. Sfîrşitul centrismului moldovenesc. // «Jurnal de Chişinău», 2004, 1 octombrie
Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. // ADEPT 2005
Постановление об избрании Председателя Парламента. №3-XVI Кишинэу 24 марта 2005 // Monitorul Oficial, 25 martie,2005, nr.46-50 art.168
Saca V. Transformări politico-partinice în dimensiuni de sistem: reflecţii asupra societăţii moldoveneşti. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea 1(XXV). - Chişinău, 2004
Saca V. Fenomenul transformaţiei partinice în societatea post-sovietică: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. – Chişinău, 2003
Сака В. Трансформация между властным и оппозиционными интересами: молдавский вариант. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXVIII). - Chişinău, 2005
Serebrian O. PSL – o alternativă politică pentru Republica Moldova. // «Contrafort», 2001, nr.7-8 (81-82), iulie-august
Voicu G. Pluripartidismul: o teorie a democraţiei. - Bucureşti, ALL, 1998
Zavtur A. Centrismul politic şi exponenţii lui în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. – Chişinău, 1994

www.parties.e www.parties.e-democracy.md/parties/pamn/program
www.parties.e-democracy.md/parties/ppcd/program
www.parties.e-democracy.md/parties/pcrm/program

CÂMPUL SIMBOLISTIC (POLITIC) MOLDOVENESC 2004-2005[116]

Bogdan ȚÎRDEA
Republca Moldova, Chişinău
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă"
Catedra ştiințe politice şi social-economice
Lector

This article analyses the basic image characteristics of the most important political actors in the Republic of Moldova: Serafim Urechean and Vladimir Voronin. The author points out the phases of the evolution of the image pattern of leaders, shows the conditions and factors that entailed some image characteristics. The symbolical space that accompanies the image of political leaders is being paid particular attention to, especially to the political myths, political symbols, political rites, that have one purpose - to strengthen the image characteristics of the above mentioned leaders, to wake up some memories, some representations within the collective unconsciousness in order to favor these political actors. Political archetypes used by the Moldavian political class denote strong archaic and mythical components, the orientation to irrational factors, with a very strong manipulative component, with often appeals to Christian rhetoric. These facts favor political class to preserve the paternalist practices, to use symbolical violence as a mechanism of political legitimating

Câmpul simbolistic din Republica Moldova este puternic marcat de prezența elementelor culturii arhaice cu o sesizabilă intercalare a elementelor sacrale. În acest context, fiecare actor politic conştient sau mai frecvent inconştient este marcat de prezența acestor matrice culturale, arthetipuri sociale care-l încorsetează într-un set de roluri politice şi comportamente sociale. În consecință, mulți actori politici fiind prinşi în anumite tipaje imagologice sunt nevoiți să urmeze anumite scenarii care le sunt dictate fie de conjunctura politică concretă, fie de mitul, povestea, basmul din care acest tipaj este preluat.

---

[116] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ*

În acest studiu noi venim cu ipoteza că principalii lideri protagonişti ai scenei politice moldoveneşti au trecut prin câteva etape în evoluția „tipajelor" de imagine fapt care a influențat puternic evoluția unor fenomene politice din Republica Moldova. Cel mai interesant în acest context ar fi analiza evoluției imaginii lui S.Urechean şi V.Voronin. Atît în campania electorală din 1999 cît şi cea din 2003, Serafim Urechean mergea pe arhetipul gospodarului.

Sunt interesante în acest sens câteva pasaje din ziarul "Săptămâna" care încearcă proiectarea componentelor de imagine specifice gospodarului: "primarul oraşului vorbeşte puțin, din simplu motiv că nu are timp pentru vorbe. E ocupat cu munca, fără zile de odihnă şi fără concedii. Pe tot parcursul anilor cît a fost primar doar un an şi-a permis să tragă o fugă pentru două săptămâni la un sanatoriu din Truscaveț, şi atunci la insistența categorică a medicilor".[117]

Desigur, un gospodar se manifestă în primul rând prin acțiunile sale pentru comunitate ca efect citim: „Ar fi bine ca unii să privească şi la sfântul lăcaş din centrul capitalei, Catedrala „Naşterea Domnului", renovată şi dăruită cu noua clopotnița, datorită străduinței şi trudei personale ale lui Serafim Urechean; la Centrul de Cultură şi asistență didactică „Casa Limbii Române", la cele noi biblioteci, cele 2 colegii municipale - teatral şi sportiv, dar şi la cele trei teatre municipale: „Satiricus", "Guguță", "Al unui singur actor", la studioul „Bucium", la Centrul academic „Mihai Eminescu", la aspectul reamenajat al Grădinii Publice Centrale; un număr impunător de monumente sculpturale consacrate unor personalități de seamă ale neamului".[118]

Un gospodar bun în imaginarul colectiv moldovenesc este şi un bun credincios ca efect: "Primarul este acel, care asigură sărbătorile de suflet Îndeosebi se evidențiază cele trei, care ar trebui să constituie o Sfântă Treime: Ziua Independenței, Sărbătoarea Limbii, Hramul Oraşului. Primarului se oferă aşa calificative ca bun organizator şi diriguitor".[119] Gospodarul este paşnic, trăieşte bine cu vecinii, rudele, este un om ca toți oamenii cu plusurile şi minusurile sale.

Ca efect, acelaşi ziar menționează: "Serafim Urechean nu face parte din partida războiului. Se arată a fi un om al păcii şi al bunei înțelegeri. Nu pricep de ce dar e ținut mereu sub focul încrucişat de mitraliere, iar păcatele lui mici, sunt umflate la maximum.[120]

---

[117] *Cibotaru M. Curajul de a lucra pentru neam. Serafim Urechean, gospodarul care vorbeşte puțin şi face mult. // "Săptămîna", 2005, 11 februarie.*

[118] *idem.*

[119] *idem.*

[120] *Mihail V. Gînduri spuse cu glas tare la aniversare. // „Săptămâna", 2005, 4 februarie.*

Urechean este prezentat ca un individ al acțiunii: pe fonul clopotniței, pe fonul unor linii de troleibuze instalate cu concursul său nemijlocit, pe fonul unor străzi reamenajate. Urechean ca şi omologul său rus Iurii Lujcov este înfățişat pe mai multe poze, chiar afişe în casca de zidar, implicit făcându-se asocierea cu un zidar, faur, cel ce creează. De fapt acest arhetip al gospodarului a mai fost caracterizat de cercetătorul ucrainean Gh.Pocepțov ca „tipaj partinic" sau tipaj „al gospodarului"(типаж хозяйственика)[121].

Liderul partiinic este un tipaj cu o față simplă, figură solidă, şi o calitate pronunțată-incapacitatea de a vorbi public. Acesta a trecut prin toate nivelurile gospodăriei naționale. Deținerea puterii îi este specifică pe parcursul întregii cariere, şi cei mai interesant, el e în continuă dinamică ascendentă, atât în condițiile trecutului, cît şi a prezentului. La acest tip se raportează în viziunea lui Gh.Pocepțov atât B.Elțin, V.Cernomîrdin, I.Lujcov, cît şi opoziția comunistă din Duma Rusiei: G.Ziuganov şi G.Selezniov.[122]

Deşi în viziunea noastră, acest arhetip al gospodarului are anumit specific local e clar că provenineța partiinică îi asigura lui Urechean integrarea ideală în acest arhetip, îl făceau uşor memorabil, perceptibil şi principal recunoscut în in conştiința de masă. Primarul uşor intra în contact cu elitele administrative, economice, politice, fapt care-i asigura resursul financiar, uman şi administrativ necesar pentru a se menține în structurile puterii.

Acest fapt s-a văzut în uşurința cu care Urechean a fost susținut atât de Snegur, apoi şi de P.Lucinschi în lupta pentru primărie în 1995, 1999. Dar imaginea unui lider este condiționată nu doar de tipul resurselor disponibile, adepți, dar şi de un context politic anume. Ori, în 2001 contextul politic s-a schimbat radical, la putere venind un partid „antisistemic" sau mai corect „din afara sistemului „în care se consacrase actualul primar ca lider politic. Noua putere va modifica drastic regulile de joc, în care primarul gospodar nu era figura chee.

Ca efect, după o perioadă de şovăieli îndelungate, Serafim Urechean la un miting de protest, a etalat cătuşele prin care dădea direct de înțeles că are de gând să le îmbrace pe preşedintele țării[123]. De fapt acest gest la prima ve-

---

[121] *Почепцов Г. Имиджеология . - Москва, 2001, с.408.*
[122] *idem, c.408.*
[123] *Prisăcaru I. Liderul Opoziției, Serafim Urechean, îi arată cătuşele lui Voronin. // „Timpul de dimineață", 2004, 24 decembrie. I.Prisacaru scrie: „Liderul Blocului Moldova Democrată, Serafim Urechean, l-a chemat pe preşedintele Voronin la luptă dreaptă, adică la o confruntare televizată. Să discutăm față în față, cu argumente concrete şi să aflăm cine şi ce a făcut în ultimii patru ani. Să ne lămurim odată şi odată. Cine controlează miliarde de lei? Cine şi cîte palate are, conturi în bancă, bănci, firme, uzine".*

dere disperat semnifica o schimbare radicală a tipajului imaginii-de la gospodarul calm şi liniştit, la imaginea, Eroului-salvator a celui care provoacă puterea la duel pentru cauza poporului. Să nu uităm că aceasta a fost pregătit inițial prin non acțiunea lui Urechean, prezentarea lui inițială în calitate de martir, prigonit de putere.[124] (sau erou martir)

Se pare că această tactică a confruntării a fost reuşită: aceasta şi din cauza că puterea utilizând principiul polarizării, practic la poziționat pe Urechean ca lider al opoziției.

Pentru erou, politica este un câmp de luptă fiindcă **Eroul este înainte de toate, un luptător împotriva răului de orce fel** consideră cercetătorul Ivan Evseev[125]. În aria romanească, pe lângă eroii din basm de tipul lui Făt-Frumos, avem eroii baladei, de tipul lui Mistriceanu, Toma Alimoş, eroii civilizatori (Traian, Decebal) sau eroii culturali (Meşterul Manole) eroi salvatori ai neamului (M.Viteazul, Ştefan cel Mare, Horia, Iancu)[126]; eroi care sunt investiți de imaginația populară cu toate atributele binelui.[127]

În acest sens devine inteligibil sloganul „Venim să facem bine" Metamorfoza lui Urechean de la gospodar la Erou poate fi suprinsă în mas-media „Ultimii ani au adus în prim-planul vieții politice de la Chişinău duelul dintre Vladimir Voronin, ca şef de stat şi lider al partidului de guvernământ, şi Serafim Urechean, în calitatea sa de primar al capitalei şi lider al Opoziției. În aceasta strânsă, dar crâncenă luptă a ieşit mereu victorios Urechean".[128]

Printre victoriile lui Urecheanu, se enumeră alegerile locale 2003, păstrarea postului de primar în pofida tentativelor de-al discredita, funcționarea normală a organismului municipal în pofida sabotajului atât a consilierilor cît şi a puterii centrale, întrevederea avută cu T.Băsescu chiar dacă au existat piedici serioase din partea puterii centrale.[129] E interesant şi faptul că imagi-

---

Răsare Soarele. Jos comuniştii (discursul preşedintelui BMD la Reuniunea națională de lansare la Chişinău). // „Timpul de dimineață", 2004, 24 decembrie. „Începem o nouă etapă în activitatea noastră politică - ieşim la o confruntare deschisă cu forțele, care şi-au bătut joc de viața noastră timp de 4 ani. Până aici, tovarăşi".

[124] *Сорокин В. Урекян остается невыездным. // „Молдавские Ведомости", 2004, 23 июня. „Lui Urechean i s-a refuzat plecarea peste hotare în Croația la conferința „Investițiile în economia oraşelor: probleme şi perspective", mai devreme în Minsk, Elveția, şi în Moscova".*

[125] *Evseev I. Dicționar de simboluri şi arhetipuri culturale. - Timişoara, 1994, p.56.*

[126] *idem, p.57.*

[127] *Frigioiu N. Imaginea publică a liderilor şi instituțiilor politice. - Bucureşti, SNSPA, 2003, p.12.*

[128] *Armaşu V. Urecheanu l-a învins pe Voronin. // „Timpul de dimineață", 2005, 4 martie.*

[129] *idem.*

nea care se proiecta era amplificată de unele texte: „Soarele a intrat în țară. Cel care vine”[130] evident lăsându-se de înțeles că Cel care vine e Urechean. Construcția cel care vine poate lăsa o impresie de legătură cu nişte teme biblice, dacă nu mesianice[131], ştiindu-se prea bine că soarele simbolizează în simbolistica creştină pe Dumnezeu-Tată[132], fie este un simbol al lui Cristos, simbolică care apare din cartea profetului Malahia (4,2): ”Soarele adevărului şi vindecarea e în razele sale”[133]. ”Isus ni se înfățişează „ca un soare care răspândeşte dreptate ”scrie Hesychius din Batos, adică întocmai soarelui spiritual sau inimii lumii[134].

Dar Eroul se deosebeşte de alte arhetipuri prin prezența unor puternice elemente mistice, invocarea unor principii supreme pentru comportamentele sale, apelul la valori supra-umane sau supra-individuale.[135] Ca efect, primarul este prezentat şi ca un bun creştin şi credincios[136] pe fonul unor icoane din Catedrală din centrul oraşului, este prezentat alături de Mitropolitul Vladimir.[137] Mai mult pe fonul unei poze în fața Catedralei sunt înserate cuvintele „Cu mine e dreptatea, cu mine-i Dumnezeu!” pe aceeaşi pagină a revistei. Ori această frază trezeşte în imaginarul colectiv asocierea cu „Eu sunt calea, adevărul şi viața. Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine.”[138]

Anume astfel poate fi explicată şi retorica justițiară a BMD, demascarea politicii sociale inechitabile a PCRM.[139] În revista “Săptămâna” este analizată etimologia cuvântului Serafim. „Cuvântul Serafim coboară dintr-o altă mitologie, din cea creştină. Serafimii sunt nişte îngeri ai lui Dumnezeu. Sânt îngeri de prim rang în ierarhia cerească, situându-se între arhangheli şi heruvimi. Serafic - înseamnă pur, candid, nevinovat, inocent, angelic, sfânt, cast, neîntinat, neprihănit, nepîngărit.”[140]

---

[130] *Soarele a intrat în țară. // „Săptămâna”, 2005, 4 februarie.*

[131] *„Vegheați dar, căci nu ştiți ziua, nici ceasul în care va veni Fiul omului”- Matei, 25,13. Noul Testament, The Gideons International, p.36.*

[132] *Тресидер Д. Словарь символов. - Москва, 2001, с.350.*

[133] *Энциклопедия символов, знаков, эмблем. Сост.: В.Андреева, В.Куклев, А.Ровнер. - Москва, 2000, с.465.*

[134] *Chevalier J. Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. vol.III - Bucureşti, 1995, p.238*

[135] *Teodorescu B. Marketing politic şi electoral. - Bucureşti, 2001, p.229.*

[136] *Loc de închinăciune şi de rugăciune. // „ Săptămîna”, 2005, 4 februarie.*

[137] *Mitopolituil Vladimir îl va sprijini în alegeri pe Serafim Urechean. // ”Săptămîna”, 2005, 11 februarie.*

[138] *Ioan 14;6, Noul Testament, The Gideons International, p.135.*

[139] *Guvernul acunde adevărul despre restanțele salariale - comunicat de presă a BMD. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 8 februarie.*

[140] *De ce oamenii politici de azi trebuie să cunoască mitologia greacă de ieri? // „Săptămîna”, 2005, 28 ianuarie. „Nu zicem ba, am fi socotiți de hop-pe-o-parte*

Astfel, Urechean exploatează imaginea „Celui care vine”. Dar dacă cel care vine, e Mesia, Christos sau prototipul imagologic, arhetipic al acestora, atunci cine este oponentul său? Oponentul său nu poate fi altcineva decât Antihristul. Ori, cel puțin aşa impresie se creează la o lecturare a ziarelor de opoziție.[141]

Se oferă citate din opera Sfântului Nil Atonitul, care-l descrie astfel pe Antihrist: ”la început se va arăta blând, ca să plece popoarele la înşelăciunea lui şi să-l pună împărat. De asemenea se va arăta cu pace şi smerenie ca să-i i se închine toți, fiindcă hrana lui Antihrist este tulburarea oamenilor; căci când se vor tulbura oamenii, atunci el se va bucura”. Dar şi sfârşitul luptei este interesant nu mai puțin decât desfăşurarea ei. În ziarele de opoziție vor apărea titluri de tipul „Cine va fi Iuda”, sau cele de tipul „Şi tu, Brutus”[142] în care Urechean este prezentat ca fiind trădat de discipoli.

Aceste articole practic reînvie scenele biblice de trădare a Mântuitorului, numele Iuda fiind relevant în acest sens. Este interesant şi felul în care Urechean îşi motivează plecarea de la primărie: Voi acumula şi voi propaga, inclusiv în mediul extraparlamentar, o altă experiență politică față de cea demonstrată de politicienii noştri de până acum. Voi face totul pentru a mobiliza deputații fracțiunii noastre la monitorizarea modului în care actuala guvernare va realiza imperativele integrării europene. Şi, fără îndoială, voi rămâne un apărător al intereselor alegătorilor, al societății civile şi al autorităților publice locale, inclusiv al viitorului primar al municipiului Chişinău.[143]

„Decizia lui Urechean (de a pleca de la primărie – B.Ț.) ar mai putea să însemne că el are caracter, că doreşte să se ia la trântă cu Voronin în alegerile

---

dacă am susține că Serafim Urecheanu e cast şi inocent sau chiar e nevinovat absolut de nimic. Şi totuşi, față de Iuda de la televizor, e înger domnule preşedinte.”

[141] *Nu alegeți pe Antihrist. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie. „Atât Voronin cît şi alți capi ai comuniştilor sunt – chiar şi ei sau declarat - atei. Cu toate că nu crede în Cel de Sus, Voronin se arată cel mai bun creştin, ajutând biserici şi mănăstiri (Căpriana), aprinzând lumânări la icoane. Ori aceasta poate să o facă doar Antihrist, ca să amăgească lumea, gândindu-se că nu va fi pedepsit de Dumnezeu pentru înşelăciune”.*

[142] *Tănase C. Şi tu, Brutus? // ”Timpul de dimineață”, 2005, 25 martie. „Urecheanu şi-a asumat riscul să vină în fruntea unui bloc anticomunist, într-o perioadă şi situație deloc simple pentru el. Când toată lumea îi presa pe politicieni să se unească, Urecheanu i-a unit. Atunci, toți îi jurau credință, îl asigurau că vor merge împreună până la moartea comunismului... Şi, în timp ce Urecheanu era batjocorit fără nici o regulă de Televiziunea lui Voronin, de "Fluxul" lui Roşca, de "Rezonans"-ul lui Kostea Starîş, colegii lui beleau purceaua la bloc, nederanjați de nimeni...”*

[143] *Lozinschi R. Urechean a ales. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 19 aprilie.*

municipale şi în cele parlamentare din 2009”- scrie analistul Nicolae Negru[144]. Plecarea lui Urechean din primărie este şi ea un act eroic: ”dacă eu aş căuta pentru mine un loc călduț, aş fi rămas în fotoliul de primar deşi acesta de departe nu este atât de călduț şi comod cum se crede. Totuşi, el e legat de anumite avantaje, pe care eu în parlament nu le voi avea, de exemplu, calitatea de membru a Congresului Consiliului Europei. Aici, în oraş, mecanismul deja este pus pe picioare, dar în parlament totul trebuie de început de la zero. Dar de lucru este mult: e necesar de a crea o fracțiune care realmente va reprezenta interesele alegătorilor. Şi în partid probleme sunt destule”[145]

Deja după campania electorală, întrebat dacă va fi victorios războiul purtat de el, Urechean oferă un răspuns clar dar neaşteptat: ”Noi nu avem de gând să declarăm război, dar să muncim civilizat, vom monitoriza activitatea organelor de conducere ale statului, vom propune propriile proiecte de legi, vom apăra interesele alegătorilor şi vom urmări cum îşi îndeplineşte promisiunile partidul de guvernământ”.[146]

De fapt aici Urechean se reîntoarce la gospodarul clasic, care-i este mai simplu, şi mai aproape pentru el. Acest lucru se confirmă şi de intențiile de a rămâne în primărie motivate de necesitatea” redresării infrastructurii sociale”, restabilirii unor localități din care au plecat 50% populație, soluționarea problemei privind legea despre statutul municipiului Chişinău, fiindcă puterea comunistă nu doreşte să slăbească verticala puterii.[147]

Intenții de la care mai apoi tot el refuză, dar apoi îşi reiterează speranța că nu exclude că va mai candida la primărie. De fapt grijile lui Urechean sunt preponderent administrativ gospodăreşti, mai puțin politice. Oricum şi plecarea sa este un act de suprem sacrificiu „în numele celor 450 mii care au votat BMD”.

Ne pare, totuşi, că până la urmă, trădat de toți, Urechean îşi trădează el singur arhetipul, se dezice de la „natura divină” în folosul celei lumeşti. De ce totuşi Urechean alege acest tipaj arhetipic?

Eroul frecvent are o proveniență nobilă fapt care-i permite să aibă pretenții la putere, dar şi-i asigură legitimitatea necesară în ochii poporului. Vezi, istoria lui Romulus şi Remus, vezi Chengis-Han, vezi Ştefan cel Mare. Toți provin din familii nobile, apoi sunt nevoiți să ia drumul pribegiei, se reîntorc şi distrug duşmanul încoronat nelegitim.

---

[144] *Negru N. Despre GUUAM, Putin şi Urechean. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 19 aprilie.*

[145] *Урекян С. Я никогда не подводил своих избирателей. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17.*

[146] *idem.*

[147] *idem.*

Urechean a deținut funcții înalte în nomenclatura comunistă, a fost instructor CC al PCM, secretar al Comitetului raional Briceni a PCM, preşedinte al executivului raional Anenii Noi. A fost lider sindical în perioada guvernării agrariene, apoi primar[148]

Ca efect, anume el are dreptul la tron considerând „proveniența nobilă". Ori, la funcția de preşedinție a Republicii Moldova toți aceşti ani au fost doar reprezentații vechii nomenclaturi comuniste, ceea ce semnifică că în ochii poporului anume ei se bucură de legitimitatea necesară pentru a deține aceste poziții superioare de conducere a statului.

Imaginea proiectată de PPCD şi PCRM:

PPCD a încercat să-l lege pe Urechean strâns în capcana mitului „conspirației". Urechean este prezentat că „încorsetat de interese economice şi politice", fiind dependent de structuri financiare şi politice ruseşti, este un agent „care urma să destabilizeze situația din țară în folosul Moscovei"[149], fiind o marionetă a lui Lucinschi. Este „în cârdăşie periculoasă cu criminalul Smirnov" în scopul federalizării Republicii Moldova, fiind în plus un nomenclaturist sovietic care a încremenit în epoca lui Brejnev.Urechean este un tip „nedelicat, arogant, nediplomatic"[150] uitînd că a devenit primar datorită voturilor PPCD. „Urechean face pact cu Rusia care este o crimă. Un act de înaltă trădare. O conspirație antinațională şi antioccidentală"[151]

De fapt PPCD a încercat de mai multe ori să asocieze imaginea lui Urechean de cea a lui Brejnev. Poate straniu, dar după campania electorală a derulat filmul Brejnev la canalul rus ORT, în care Brejnev este umanizat, prezentat ca un tip energic, cu simțul umorului, mare amator al „femeilor" şi a vânătorii, ofițer care a trecut prin toate greutățile războiului, bun conducător adică un individ ca mulți alții. Lupta dintre Urechean şi Voronin se desfăşoară în realitate pentru „susținerea milionarului Birştein".[152]

Normal pentru conspirație că „**din surse anonime am aflat** că la Odesa a avut loc **o întâlnire secretă** a lui Serafim Urechean cu Igor Smirnov, organizată de Petru Lucinschi, care asigură contactul între Urechean şi Smirnov şi coordonează cu Moscova acțiunile concertate ale celor doi.[153] "Sursele anonime, şi întâlnire secretă sunt componentele care trebuie să ofere conspirației

---

[148] *Cartea neagră a trădării. - Chişinău, 2005, p.102.*

[149] *Bogatu P. Urechean este dat la o parte. //"Flux", 2005, 19 aprilie.*

[150] *Burciu I. Nedelicat, arogant, nediplomatic - adică Serafim Urechean. // "Flux", 2004,14 septembrie.*

[151] *Bogatu P. Dominația rusească moare urît. // „Flux", 2005, 29 aprilie.*

[152] *Rusu A. Voronin îl sapă pe Urechean. // „Flux", 2004, 7 aprilie.*

[153] *Olaru V. Axa Moscova - Tiraspol - Chişinău pecetluită la Odesa. // „Flux", 2004, 19 august.*

trăsăturile distinctive, componentele malefice fiind accentuate prin principiul propagandistic al asocierii cu „criminalul Smirnov” şi numele Lucinschi, atât de demonizat de opoziția de dreapta.

Dar care este scopul trădării? Aceeaşi sursă afirmă că la 17 septembrie 2004 la întrevederea cu Putin, „Serafim Urechean a menționat că prioritățile postelectorale ale actualei opoziții proruseşti vor fi:

- federalizarea țării după modelul Kozac;
- legalizarea prezenței militare ruseşti;
- aderarea la structurile militare şi de securitate colective din CSI;
- neadmiterea extinderii influenței euroatlantice în Republica Moldova.”[154]

Acelaşi argument al „servirii intereselor naționale pentru a nu permite destabilizarea situației din exterior”, „pentru a nu compromite viitorul european al Moldovei” a fost invocat de liderul PPCD când sa decis votarea lui V.Voronin în funcția de preşedinte.[155]

În esență demonizarea lui Urechean avea ca scop să-l prezinte ca un conspirator contra independenței, intereselor naționale. Or, conspirația uneltită de el, care reprezintă forțele malefice a fost prevenită de forțele binelui (PPCD şi PCRM), între care se pare că exista o înțelegere preelectorală.[156] Fapt confirmat de liderii ambilor formațiuni cu diferite prilejuri[157]. Cât nu e de straniu, dar mitul „conspirației” va fi utilizat şi de PCRM, de data asta în proporții mult mai mari. Partidul de guvernământ a operat cu aşa noțiuni ca „revoluția popuşoiului ”fiind sigur că „după 6 martie opoziția se va activiza

---

[154] *Lucrătură în culisele Kremlinului. Întrevedere secretă Putin - Urechean. // ”Flux”, 2004, 20 septembrie.*

[155] *Roşca Iu. Ne aflăm într-un moment politic de o importanță excepțională. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.*

[156] *„În 2003 după multe ezitări şi convulsii, în preajma summitului OSCE de la Maastricht când ni se impunea din afară aşa numita federalizare,* ***Memorandumul Kozac a determinat în definitiv solidarizarea Puterii şi Opoziției în numele intereselor naționale ale țării şi pentru respingerea planurilor de lichidare a independenței Moldovei****. Atitudinea noastră față de problema Transnistriei a devenit una comună. Din acel Puterea din Republica Moldova a reorientat radical politica externă a țării spre integrarea europeană”(Roşca Iu. Ne aflăm într-un moment politic de o importanță excepțională. // „Flux”, 2005, 8 aprilie)*

[157] *Урекян С. Я никогда не подводил своих избирателей. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17. „Apropo, zilele astea la una din emisiunile televizate populare comentînd colaboraerea sa neaşteptată cu Roşca, V.Voronin, printre altele a spus o frază la care puțini au atras atenția. Păcat. Iat-o „Noi colaborăm din 2002”. De ce argumente mai e nevoie?”*

cu o răfuială a popuşoiului” fenomen calificat de V.Voronin drept „criminalitate ordinară”[158].

Un caz aparte au fost aşa zisele „3 cutii cu sticle cu cocteilul Molotov”, care au fost depistate la 21 februarie 2005 în Chişinău de către poliție. Pe loc existau şi inscripții a unui partid anume, planul parlamentului, guvernului etc. Reprezentanți oficiali s-au grăbit să facă publice existența unor planuri de atac terorist. De fapt este limpede că conform scenariului, Urechean era persoana care trebuia să „destabilizeze situația”.

Astfel „forțele benefice” au reuşit să neutralizeze potențialul revoluționar existent în societate pe de o parte prin preluarea culorilor portocaliu[159], pe de altă parte prin vizitele lui Iuşcenco, Saacaşvili, poziționîndu-l pe Urechean în rolul structurilor vechi, „duşmanului intern”, „conspiratorului.” Urechean nu a reuşit să se încadreze în viziunea noastră integral în imaginea Eroului Salvator şi să obțină dividendele politice maximale din câteva considerente:

Lipsa unui context, situații politice care ar fi insuporabilă şi ar solicita prin definiți acest tipaj arhetipic; lipsa unui electorat stabil orientat spre acest tipaj, ştiindu-se bine că mulți alegători de centru dreapta, centru stânga sunt peste hotare; lipsa carismei (sau cel puțin a unor calități retorice şi volitive) la candidat care sunt de obicei reclamate de acest arhetip, unele greşeli ale specialiştilor în imagine[160], lipsa unității de acțiune a echipe şi a unui mesaj unic

---

[158] *Anghel A. Voronin atacă furios opoziția. // „Timpul de dimineață”,2005, 11 februarie. „Rolul deosebit în organizarea puciului electoral îl joacă „Coaliția 2005” care fiind finanțată de sponsori occidentali, iroseşte banii în cîrdăşie cu Opoziția şi cu Tiraspolul. Scenariul puciului care place atât de mult unor politicieni de la Chişinău, este culmea prostiei şi iresponsabilității”.*

[159] *Цепляев В. Как закрашивают мозги избирателя. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17. „Oranjul - este un iritant puternic, el excită masele. Drapelele, panglicele oranj se văd de departe, consideră Vasilii Filin, directorul centrului moscovit „Videoekologhia”. Oranjul hipnotizează, atrage atenția. El chiar provoacă intensificarea bătăilor inimii. Creează senzația de bunăstare şi veselie. Dar la o expiunere de durată poate apărea oboseala şi chiar amețeala, consideră I.Ogneva, directorul centrul de psihologie practică”.*

[160] *Astfel M.Cibotaru afirmă că Urecheanu în permanență, spre deosebire de oponenți nu fugea de lucruri grele zicînd ”o să încercăm. Poate izbutim ceva” („Săptămâna”, 2005, 11 februarie). Ori, în metalimbaj ”a încerca zic persoanele care de obicei nu duc lucrurile până la capăt”. Acelaşi lucru se vede şi în alt pasaj din „Săptămâna”, 2005, 4 februarie. „Serafim Urecheanu, liderul incontestabil al Blocului „Moldova Democratică”, e om de cuvânt”. ”În cazul dat „incontestabil, ridică mari dubii, semnificând mai degrabă contestabil.”Pe unele afişe Urechean e prezentat cu o mîină în buzunarul de la pantaloni - ceea ce poate fi interpretat ca lipsă de sinceritate”.*

coerent, prezența unor personaje cu reputație dubioasă în anturajul imediat al „Salvatorului” care au respins o parte a electoratului, şi accesul limitat la resursul mediatic, în special televiziune care ar fi putut mediatiza imaginea.

V.Voronin: Revoluționarul, Ştefan cel Mare, Tată al Națiunii?

Vladimir Voronin a evoluat prin trei tipaje de imagine: revoluționarul sau luptătorul contra sistemului, Ştefan cel Mare şi Tată al Națiunii. În perioada 1994-2002 Voronin se legitimează din tradiția marxistă, se prezintă ca un urmaş a lui Lenin, utilizat şi în calitate de simbol. În 1999, Voronin era individul care dorea să apere Rusia de tancurile NATO şi considera tricolorul drapel fascist.[161] În 1996, în ziarul "Comunistul", V.Voronin afirma că „Esența şi conținutul reformelor, care sunt dirijate de statele imperialiste, au un singur scop-de a distruge baza relațiilor de producție socialiste, şi de a transforma republica noastră într-o colonie a Occidentului. Pentru a atinge aceasta sunt adecvate toate metodele-şi privatizarea pe care noi o privim ca cea mai mare minciună, realizată contra poporului, a unui stat întreg în secolul XX, lichidarea colhozurilor, distrugerea ştiinței, culturii, sistemului educațional ”[162]

De fapt acest text fără mari dificultăți se suprapune cu cunoscutul „Imperialism - ultima fază a dezvoltări capitalismului” scris de acelaşi Lenin. Şi nu contează că spre deosebire de Lenin, Voronin pledează pentru participarea în lupta parlamentară, fiindcă „a refuza de luptă, înseamnă a fugi de răspundere pentru situația din țară”[163], pentru „echilibru puterilor”[164] – motivată prin necesitatea păstrării democrației dar şi a partidului. Contează amploarea, caracterul nestandart, leninist al deciziilor, interpretarea „creativă”, „dialectică” a învățăturii marxiste.

Lenin vine cu idei nestandart: ideea revoluției într-un stat aparte, veriga cea mai slabă a imperialismului, critică proprietatea privată şi relațiile de producție burgheze ca spre sfârşitul vieții să demareze Politică Economică Nouă (PEN – НЭП). Acelaşi lucru e realizat de Voronin: construcția socialismului într-un stat aparte care presupune tranziția prin PNE[165], critica proprietății

---

[161] Cheianu C. Speranța ca un păcat. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 19 aprilie.
[162] Партия Коммунистов Республики Молдова. Прорыв. – Кишинев, 2003, с.43.
[163] idem, c.47
[164] idem, c.51
[165] idem, c.58 „Socialismul în țara noastră îl pot construi doar comuniştii. E altceva, ce fel de socialism va fi acesta. E clar că noi nu vom chema poporul la socialismul de ieri, deşi vom prelua multe de acolo. În primul rând, mecanismul protecției sociale, organizarea sistemului educațional, ştiinței, sănătății, etc. Astăzi nouă ne este clar că în calea spre socialismul real noi vom avea de trecut şi printr-om nouă etapă a NEP-ului contemporan”.

private (1995-2001), critica statelor imperialiste occidentale ca apoi să asistăm la o întorsătură de 180 de grade.

Mai târziu, preşedintele va explica desluşit motivaţia acţiunilor sale. La Congresul II (XIX) extraordinar al PCRM, la 20 august 1996 convingându-şi colegii să facă un pas extraordinar, care putea distruge fizic partidul şi anume, încetarea tratativelor despre crearea alianţei cu PDAM şi susţinerea candidaturii lui Lucinschi (întocmai ca Lenin înaintea semnării tratatului de pace de la Brest-Litovsk) Voronin afirmă: „Aceasta este, tovarăşi, politica. Iar în politică, trebuie să reieşi din situaţia reală, raportul real de forţe şi scopurile concrete. Şi clar, în caz de necesitate să-ţi înţelegi manevra politica, arta căruia, amintesc, o poseda la perfecţie Lenin”[166].

Voronin, deja în 1995 vine cu un discurs mobilizator în care este clar arătat duşmanul de clasă (intern şi extern) care a destabilizat situaţia din ţără; în viziunea sa, ruinarea URSS, criza PCUS erau nu doar un act de trădare survenit din partea lui Gorbaciov şi a unei minorităţi partinice susţinute de Occident; problema consta în distanţarea PCUS de la popor, de la interesele clasei muncitoare fapt datorat transformării ei într-un partid al aparatului cu mult înainte de criza din 1991. Un alt factor: dezmăţul birocraţiei şi samovolniciile nomenclaturii de stat şi partid care au denaturat esenţa democratică a socialismului, fundamentată de Lenin în octombrie 1919.[167] Salvarea este una: construirea unui partid comunist vital, apropiat de popor şi care ar exprima interesele şi voinţa acestuia. Acest partid şi trebuie să aducă oamenii muncii la societatea socialistă nebirocratică.[168]

Astfel se explică depunerile anuale de flori la monumentul lui Lenin, cu ceremonia de primire a noilor pioneri şi comsomolişti dar şi cu înmânarea carnetelor de partid. Deşi declară integrarea europeană ca obiectiv de bază Voronin nu uită să depună flori la monument şi la 22 aprilie 2005,[169] tocmai în ziua convocării summitului GUUAM.

Ori, nu puţini au fost acei care au rămas confuzionaţi, văzând o neconcordanţă simbolistică dintre dorinţa de democratizare şi integrarea europeană cu omagierea lui Lenin[170], părintele sistemului totalitar sovietic,

---

[166] *idem, c.53*

[167] *idem, c.35*

[168] *idem, c.36*

[169] *Voronin fidel tradiţiei. //”Jurnal de Chişinău”, 2005, 26 aprilie.*

[170] *Bogatu P. Preşedintele trebuie să aleagă. // ”Flux”, 2005, 29 aprilie. „Dacă se consideră creştin, şeful statului are dreptul să rătăcească oricât îi pofteşte inima, încercând să slujească în acelaşi timp şi pe Dumnezeu şi pe Mamona. Dacă, din contra şeful statului continuă să-l venereze pe Lenin, el are tot dreptul să se amăgească şi să dea crezare speculaţiilor ateiste ,potrivit cărora Hristos ar fio fost pri-*

„ideologul „terorii şi războiului civil” a celui care a înfiinţat lagărele de concentrare şi care nu se referea la democraţia liberală (burgheză) decât cu dispreţ”[171]? În aceeaşi linie logică se înscriu tentativele de menţinere a unui spaţiu simbolistic sovietic: acţiunile de restabilire a monumentelor lui Lenin la Bălţi, restabilirea monumentelor sovietice,[172] rolul atribuit sărbătorilor de 1 mai, 9 mai etc

Dar care era motivaţia acestor acţiuni? Problema e în faptul că multe lozinci, sărbători, texte comuniste sau infiltrat în inconştientul colectiv. Depersonalizarea lui V.Ulianov care a decedat în 1924, a dizolvat chipul unui om real care a trăit cândva până la starea de prim strămoş, legătura cu care se menţinea prin intermediul unor texte, date biografice, sărbători, mitinguri, demonstraţii, ritualuri politice care aveau ca scop identificarea individului cu arhetipul. Acest proces de identificare făcea parte dintr-un proiect mai vast cel de creare a „omului nou”, care ar fi o copie a arhetipului.

Procesul de naştere a lui Lenin (identificare a individului cu Lenin) în interiorul individului se desfăşura ani de zile fiind însoţit de ritualurile de consacrare în câteva etape: octombrel, pioner, comsomolist, candidat, membru de partid. De altfel, fiecare consacrat parcă îşi trăia nu doar propria viaţă, dar şi viaţa exemplară a Arhetipului, apropiindu-se de el tot mai mult şi mai mult. Nu e de mirare de ce sacerdoţii cultului afirmau sus şi tare că „Lenin şi astăzi e cel mai viu dintre cei vii”- şi aceasta era adevărul pur.[173]

Astfel, raportarea la sărbătorile comuniste, la unele texte leniniste au ca scop „resuscitarea motivaţiei votului de identificare”, în cazul dat identificarea individului care la interiorizat pe Lenin cu actualul preşedinte a ţării!

Voronin – Ştefan cel Mare, Tată al Naţiunii.

Începând cu 2002, preşedintele va construi paralel în viziunea noastră mitul lui Ştefan cel Mare şi Mitul Tatălui, între aceste două neexistînd nici o contradicţie în spaţiul romanesc. Aceasta din considerentul cum am mai spus, că Ştefan cel Mare ca mit îmbracă toate miturile instituţionale, deci şi pe cel al Tatălui. Pe de altă parte, în spaţiul rus exista mitul „царь-батюшка”, în spaţiul moldovenesc-mitul regelui bun care este suprapus peste cultura pater-

---

mul comunist de pe pământ. A fi un preşedinte al tuturor, după cum îşi doreşte acum Voronin, nu înseamnă a căuta tuturor în coarne. Va trebui până la urmă să aleagă. Ori la biserică, ori la Lenin. Ori încrederea în viitorul european, ori nostalgia după trecutul comunist”.

[171] *Negru N. Un GUUAM de ziua lui Lenin . // „Jurnal de Chişinău”,2005, 26 aprilie.*

[172] *Ţărani vor plăti pentru readucerea idolilor de tipul lui Pavlic Morozov. // ”Timpul de dimineaţă”, 2004, 22 septembrie.*

[173] *Энциклопедия символов, знаков, эмблем. Сост.: В.Андреева, В.Куклев, А.Ровнер. - Москва, 2000, с.384.*

nalistă, când puterea este privită ca un tată, părinte grijuliu .În acest caz, Ştefan cel Mare fiind asociat în imaginarul colectiv cu un Tată. Ambele mituri se amplifică reciproc asigurând un surplus de legitimitate „simbolistică”.

Începând aproximativ cu anul 2002 Vladimir Voronin va depune eforturi susținute pentru a se contopi cu mitul lui Ştefan cel Mare, moment care în viziunea noastră i-a reuşit perfect, detaliu observat imediat de unii actori politici care urmăresc de ani de zile acelaşi scop dar cu mai puțin succes.[174] Noi deja am descris această componentă a imaginii preşedintelui, deaceea aici vom reflecta doar unele momente mai semnificative. Vizitele făcute la mănăstirile Vatopedi, Căpriana, comemorarea anului lui Ştefan cel Mare, difuzarea unor filme în plină campanie electorală despre activitatea lui Ştefan cel Mare aveau ca scop resuscitarea unor amintiri care ar stabili analogii între Marele domnitor şi preşedinte.

Cum consideră politologul român Bogdan Teodorescu, principala trăsătură a lui Ştefan cel Mare a fost impunerea unei acțiuni unice (astăzi am putea spune consens sau linişte) în interiorul țării. Ştefan cel Mare care a impus „consensul intern” cu destulă violență este unul din rarele argumente în favoarea idealului de armonie interioară a țării. O a doua trăsătură a personajului – cea a expansiunii maxime a statului, i se adaugă gloria militară, armata de răzeşi şi credința creştină dovedită de numeroase ctitorii. Ştefan cel Mare întruneşte astfel germenii tuturor miturilor instituționale.[175]

În timpul campaniei electorale a fost derulat un film despre activitatea lui Ştefan cel Mare, prezentat de C.Starîş. Este interesantă analiza filmului oferită de către oficiosul guvernamental “Nezavisimaia Moldova”, unde practic avem o suprapunere de imagine cu activitatea lui Voronin:[176]

„El (Ştefan - nota B.Ț.) a venit la putere într-un stat ruinat, înconjurat de duşmani puternici (la fel şi Voronin, într-un stat fărâmițat, înconjurat de duşmani: România imperialistă, Ucraina, etc?). Pentru a câştiga timp şi a-şi concentra forțele el a fost nevoit să-şi calce pe orgoliu şi să jure credință de vasalitate regelui polonez (SUA, Uniunea Europeană?). Paralel, el a fost nevoit să plătească bir anual turcilor - 2000 galbeni (FMI, Banca Mondială - datoria externă?), promise cotropitorilor de către ucigaşul tatălui lui Ştefan, Petru Aron (Petrul Lucinschi?). Şi să lupte cu duşmanul intern - boierimea (nomen-

---

[174] *Burciu I. Scărbos. //”Flux”, 2004, 6 aprilie. „Eu înțeleg că imaginea gloriosului domnitor este extrem de tentantă în perspectiva alegerilor parlamentare din 2005, dar nu comuniştii sunt în drept să o folosească. Poate să se autoproclame Voronin de o mie de ori urmaş a lui Ştefan cel Mare , că tot bolşevic îi e căutătura”.*

[175] *Teodorescu B. op.cit, p.224.*

[176] *Семенова Ю. Повесть о настоящим человеке. // „Независимая Молдова”, 2005, 28 января.*

clatura veche, frontiştii?) care folosindu-se de cei 25 de ani de haos intern (din 1985?) la tronul domnesc, şi-a amplificat influenţa întratît, că a devenit cea mai puternică forţă în stat. Ştefan a început represiile (Pasat, Mostovoi, Şerban, Colţa, Josan[177]?) Şi vă puteţi imagina câtă ură ascunsă se auzea în cuvintele măgulitoare ale anturajului său, câte blesteme cădeau pe capul său. Dar el era destul de inteligent pentru a nu vedea şi a nu auzi nimic. Posibil, el în ceva se îndoia. Şi despre ceva îi părea rău. Dar despre aceasta nimeni niciodată nu va afla. Ştefan continua cu îndârjire să emită noi hotărâri pentru stimularea producţiei şi comerţului, prezentând privilegii ţăranilor, ridicând noi cetăţi şi reformând armata. El lupta, nimicind fără milă inamicul, capturând prada acestuia, ca spre exemplu trofeile armate moldoveneşti acaparate de la polonezi în octombrie 1497, care au fost cărate pe 6000 de care acoperite (monedele de argint transnistrene, acaparate recent de poliţia moldovenească, care apropo tot veneau din Polonia - B.Ţ.) El ardea oraşe întregi. El câştiga bătălii care se părea, că e imposibil să le câştigi. Şi jertfea bani grei pentru construcţia mănăstirilor[178]. El înţelegea că păcatele trebuie răscumpărate. Iar biserica - este fundamentul statului."[179]

În acest scurt pasaj se observă că până şi hotărârile din perioada medievală sunt dedicate „sporirii producţiei", „acordarea privilegiilor pentru ţărani."

Voronin - Tată al Naţiunii

Părintele, sau Tatăl, ca mit politic are două sub-tipuri: Întemeitorul (Romulus, Iisus, Mahomed, Negru-Vodă) şi Păstrătorul, pentru care cel mai exact exemplu este Moise. Moise are misiunea de a conduce poporul peste un deşert. El va vedea limanul dar va dispărea în momentul atingerii acestuia.[180]

În acest sens, devin clare eforturile lui Voronin de a se poziţiona ca un „tată al naţiunii". Or tată al naţiunii este de obicei creator de sistem.Ca efect,

---

[177] Hadîrcă N. A fost reţinut Anatol Josan. Cine e următorul?. // „Timpul de dimineaţă", 2005, 19 aprilie. "Săptămâna trecută un grup de oameni de cultură şi artă a adresat o scrisoare deschisă lui Vladimir Voronin prin care-i cer să intervină în faţa organelor de drept pentru eliberarea imediată a cunoscutului mecenat Anatol Josan".

[178] Святогеоргиевская церковь Кэприянского монастыря будет освящена 6 мая, заявил президент Владимир Воронин в ходе вчерашнего выездного заседания, посвященного реконструкции этого комплекса. // "Независимая Молдова", 2005, 30 марта.

[179] Семенова Ю. Повесть о настоящим человеке. // „Независимая Молдова", 2005, 28 января.

[180] Teodorescu B. op.cit, p.226.

Voronin avea nevoie de un sistem nou sau cel puțin de un partid nou.[181] Astfel, se explică modificările în structura guvernului prin comasarea unor departamente cu ministerele, care vor fi 15 la număr.[182] Vladimir Voronin înaintează proiecte grandioase: ”Satul moldovenesc”, „Capitala moldovenească”[183], ideea edificării unui „oraş al vinului”[184]

Dar un sistem nou poate fi construit şi prin distrugerea celui vechi fapt care e tangibil doar prin intermediul revoluției. Venirea lui Saacaşvili în Moldova, vizita lui Voronin în Kiev şi întâlnirea sa cu Victor Iuşcenco în plină campanie electorală semnifica un singur lucru: revoluția este Voronin. Dar revoluția presupune violență, jertfe[185], duşmani interni.[186] Nu este foarte greu de identificat care sunt obiectivele revoluției, contra cui ea este orientată.

Pe de o parte, contra unor state [187] care se amestecă abuziv în procesele electorale din zonă (adică Rusia), pe de altă parte contra vechilor structuri politice criminale care sub paravanul democrației au indus țara la pragul prăpăstiei. Este o luptă a noului cu vechiul, a valorilor europene contra celor asiate. Preşedinte Tată al națiunii, în condițiile Republicii Moldova înseamnă că nu statul, ci individul devine elementul central al sistemului politic. Revoluția

---

[181] *Воронин больше не игрок. // ”Аргументы и факты” 2005, март, №13. ”Preşedintele a menționat că în ultimul timp partidul comunist condus de el a trecut prin transformări evolutive, care vor avea loc şi în continuare. V.Voronin a menționat că prin acțiunile sale PCRM aminteşte mai mult de un partid social-democrat”.*

[182] *Noua variantă de guvern. // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie. ”Reprezentantul preşedinției, Artur Reşetnicov, a explicat operării acestor modificări prin reorganizarea şi eficientizarea activității guvernului, propusă de preşedintele țării.”*

[183] *Prisăcaru I. “Războiu' răşi s-o terminat.” // „Timpul de dimineață” , 2005, 16 mai.*

[184] *Anghel A. O inițiativă lansată la beție. // «Timpul de dimineață», 2005, 20 aprilie.*

[185] *Hadîrcă N. În Republica Moldova sunt judecați doar Moldovenii. Proeuropeanul Voronin a transformat justiția într-o maşină de tocat moldoveni. // „Timpul de dimineață”, 2005, 20 aprilie.*

[186] *Ракеты по сниженным ценам. // ”Аргументы и факты”, 2005, март, №13. „Procuratura generală a înaintat o nouă acuzație contra lui Valeriu Pasat, - depăşirea prerogativelor de serviciu de o persoană care ocupă un post înalt. Ex-ministrul apărării este învinuit că a comercializat sisteme de luptă reactive „Uragan” şi rachete pentru ele la preț redus”.*

[187] *Țurcanu A. Ce a căutat Saacaşvili la Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie. „Liderul de la Tbilisi şi-a exprimat încrederea că Republica Moldova va urma pe calea democratizării pe care au pornit Gruzia şi Ucraina. Totodată, Saacaşvili s-a arătat indignat de amestecul, şantajul, şi presiunile anumitor forțe agresive din afară asupra campaniei electorale din Republica Moldova. Cei doi au semnat o declarație contra separatismului, cea de a doua declarație – „Cu privire la supremația valorilor şi principiilor europene.”*

înseamnă şi integrare europeană. Ideea de integrare europeană exploatează un alt tipaj mitic comunist ”mitul viitorului luminos” în care poporul va fi adus de partidul comunist, avangarda integrării europene[188] (de fapt integrarea europeană a suplasat ideea de comunism).

În acest scop preşedintele la una din întâlnirile cu guvernul in aprilie, 2005, cere de la guvern „saltul revoluționar”. „Calea primordială pentru evoluția accelerată de mai departe o reprezintă restructurarea structurală a economiei dezvoltarea ramurilor şi a infrastructurii înalt informatizate şi ştiințifice, comercializarea cunoştințelor, adică mărirea în PIB a cotei valorii adăugate”.[189]

De fapt ceea ce vedem aici este nu altceva decât ideea unui salt din societatea agrar-industrială, care nu a trecut efectiv peste modernism în societatea postindustrială! Eşecul construcției comunismului într-un stat luat aparte îi face pe ideologii comunişti să se dezică de mitul comunismului prin schimbarea lui prin ideea de integrare europeană care tot se integrează ideal în „structura mitică a viitorului luminos”.

În postura de Tată Voronin este nevoit să accepte, cei drept odată cu plecarea lui Urechean din primărie-ideea conlucrării organelor puterii centrale cu puterea locală declarând cu acest prilej „că războiul rece s-a terminat”[190]. În discursul său din 17 mai 2005 la Consiliul Europei Voronin afirmă că a reuşit integrarea societății, obținerea consensului social (dacă Urechean a unit partidele, V.Voronin a unit societatea - B.Ț.). În plus, se văd marile reforme si realizari ale lui V.Voronin - declarația parlamentului privind parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, implementarea Planului de Acțiuni “Republica Moldova - Uniunea Europeană”.[191]

---

[188] *Roşcovanu E. Poziția PSDM privind situația postelectorală. // ”Săptămîna”, 2005, 29 aprilie, N17. ”Astfel se încearcă formarea mitului viitorului luminos prin metode binecunoscute din fosta URSS. Şi iarăşi partidul comunist pretinde la rolul “avangardei” dar deja a procesului de integrare europeană a Republicii Moldova.”*

[189] *Нестерова О. От правительства потребовали «революционного накала». // „Экономическое обозрение”, 2005, 29 апреля.*

[190] *Chirtoacă D. „Război şi pace”- noua strategie electorală a comuniştilor. // ”Jurnal de Chişinău”, 2005, 17 mai.*

[191] *Vom consolida în mod statornic principiile şi valorile noastre general-europene comune. (Alocuțiunea preşedintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin, la prima sesiune "Unitatea Europeană - Valorile Europene" din cadrul celui de-al III-lea summit al Consiliului Europei). // ”Moldova Suverană”, 2005, 18 mai.*

Ca tată al națiunii Voronin este obligat să reconstruiască mănăstiri, să deschidă noi clădiri, conducte de gaz[192], să fie un preşedinte al tuturor: ruşilor, găgăuzilor, moldovenilor, pedagogilor, intelectualilor, etc.

Ca preşedinte al tuturor, Vladimir Voronin este nevoit să ofere „Ordinul Republicii" lui P.Lucinschi, pentru a arăta că este mai presus de micile răzmerițe, că conduce statul în Uniunea Europeană, că el este liderul portdrapel al integrării europene[193]. Ca efect, în discursul său inaugural Voronin vorbeşte despre necesitatea „realizări saltului economic", al „integrării în Uniunea Europeană".

În aceeaşi ordine de idei se înscrie şi desemnarea lui Tarlev în calitate de prim-ministru pe al doilea termen. Cum afirmă unii analişti „Preşedintele a avut grijă pe semne, să amortizeze sperietura moldovenilor şocați de iminenta „străpungere economică "şi de „marele salt postindustrial", pe care le anunța previzionar, în speech-ul său de investitură.[194]

Şeful statului, în pretenția de Tată al Națiunii, are nevoie de o persoană docilă în asemenea poziție, care nu iar disputa autoritatea şi care ar executa cu exactitate ordinele indiferent de conținutul acestora. Ori, astfel se întăreşte autoritatea tatălui. În momentul în care „supusul" adică prim-ministrul se apropie în autoritatea sa de „rege", el este distrus din punct de vedere politic (destituit). În acest sens sunt notorii cazurile lui V.Cernomîrdin din Rusia, destituit de B.Elțin din motivul că avea o escortă aproape atît de mare ca şi cea a lui Elțin. În cazul în care supusul supravețuieşte, el îl poate distruge pe Rege, cum de exemplu s-a întâmplat cu Ion Iliescu, zdrobit de propriile progenituri: A.Năstase şi M.Geoană.[195]

---

[192] *Три в одном. // "Независимая Молдова", 2005, 28 января."Trei evenimente s-au petrecut concomitent ieri la Ungheni. A fost dat în exploatare o casă de locuit, în care au primit apartamente pedagogi şi medici. A fost deschis Centrul pentru reabilitarea şi integrarea socială a oamenilor în etate. Iar preadolescenții pentru prima dată s-au adunat pentru lecții la Centrul regional al tineretului. La manifestațiile oficiale a participat şi Preşedintele Republicii Moldova Vladimir Voronin."*

[193] *В знак признания заслуг перед государством. // „Независимая Молдова", 2005, 28 января. „Ex-preşedintele Republicii Moldova a menționat despre rolul lui V.Voronin în atingerea consensului național în aşa problemă importantă pentru destinele Moldovei ca integrarea europeană. De la noi, cetățenii Republicii Moldova se cere să depunem fiecare efortul necesar în sfera sa de activitate."*

[194] *Ciobanu V. Opoziția constructivă sub presiune. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 26 aprilie 2005.*

[195] *Mircea Geoană îl bate pe Ion Iliescu. // "Jurnal de Chişinău", 26 aprilie 2005. "Mircea Geoană este noul preşedinte al PSD. Adrian Năstase a fost ales preşedintele executivei.»*

Poate fi o simplă coincidenţă, dar mitul ţarului bun şi a boierilor răi este exploatat şi de PPCD, dar în măsura în care să-i aducă capital politic lui Voronin. Astfel, boierii merg cu poclon la ţarul rus pentru a unelti contra regelui. Urechean, Braghiş şi Diacov sunt surprinşi mergând cu poclon la Moscova, la 3-4 septembrie, 2004, unde au avut întâlniri cu B.Grîzlov, preşedintele Dumei, S.Baburin, vicepreşedintele Dumei, etc. Ei a u fost asiguraţi că vor primi tot sprijinul necesar.[196]

La 17 septembrie, Urechean deja se întâlneşte cu V.Putin. De fapt însăşi sintagma „poclon" vrea să menţioneze trădarea, conspiraţia contra regelui bun. Dar de ce ţarul cel mare nu doreşte guvernarea lui Ştefan (Voronin?) În viziunea "Fluxului," Vladimir Putin a subliniat că Voronin este un partener nesigur pentru Rusia, drept confirmare fiind nesemnarea memorandumului Kozac, respingerea negocierilor cu Igor Smirnov, şi actualului format de negocieri, neparticiparea acestuia la ultimul summit CSI din Kazahstan. În opinia lui Putin, preşedintele moldovean a adus grave prejudicii statului rus în regiune, pentru care nu poate fi iertat[197]

Nelipsită de valoare simbolică este şi refuzul lui Voronin de a participa la celebrarea sărbătorilor de 9 mai la Moscova. Motivaţia a fost" dorinţa de a sărbători acest eveniment acasă". Iurie Roşca califică acest gest în felul următor: „Voronin a procedat corect. Aceasta era o intenţie tâmpită a preşedintelui Putin de ai alinea pe toţi liderii statelor postsovietice, ca pe subalternii săi. Şi e foarte bine că Voronin a refuzat să participe la aceasta." [198]

De fapt, în acest pasaj se vede clar atitudinea elitei politice afiliată la moment preşedinţiei, care ar vedea în asemenea acţiuni o diminuare a imaginii, a statului preşedintelui Tată, care trebuie să fie vertical în toate raporturile politice, inclusiv externe pentru a nu-şi ştirbi din „aura" părintească, deşi este clar că motivaţiile au fost preponderent de ordin geopolitic, astfel plătindu-se tribut celor care au consimţit la preservarea puterii de către actuala guvernare. Deci după campania electorală din 2005 la preşedintele ţării apar elemente noi: orientarea spre consens, refuzul de războiul rece, oferirea generoasă a accesului la mass-media a opoziţiei parlamentare. Deci, se văd elementele "tatălui milostiv" care e mai sus de micile răzmeriţe interne, care a atins toate caracteristicile tipajului. Riscul e în altceva-ca tatăl bun să nu devină un "bu-

---

[196] *Cartea neagră a corupţiei, op.cit., p.38-39. Anterior, "Fluxul" povesteşte despre plecarea lui D.Diacov şi D.Braghiş la Moscova, vezi: Putinismul ca sursă de beţie politică la Chişinău. // «Flux», 2004, 9 aprilie.*

[197] *Lucrătură în culisele Kremlinului. Întrevedere secretă Putin – Urechean. // „Flux", 2004, 20 septembrie.*

[198]*A se vedea: „Молдавские ведомости", 2005, 29 апреля.*

nel", ori bunelul, indiferent dacă e Elțin sau Iliescu, nu mai este un jucător politic de temut deci şi considerat.

Concluzii

1. Vladimir Voronin şi Serafim Urechean au evaluat în imaginea lor. V.Voronin - a evoluat de la imaginea unui luptător-revoluționar urmaş a lui Lenin până la un tată al națiunii, urmaş a lui Ştefan cel Mare, ba chiar o rematerializare a lui Ștefan cel Mare. S.Urechean evoluează de la gospodar, la eroul martir prigonit de putere, apoi eroul salvator, luptător contra comunismului şi antihristului.

2. Lupta imagologică a exploatat componentele sacrale ale culturii politice cu rădăcini puternice în mitologia creştină dar şi cea populară. Analizele noastră au depistat un întreg panteon: Dumnezeu - Christos, Antihrist, Iuda, dar şi construcții mitice politice: regele bun-boierii răi.

3. Fiecare din cei 2 actori politici sunt înconjurați cu un set întreg de simboluri şi ritualuri care au ca scop să amplifice, să nuanțeze unele aspecte ale imaginii; Voronin - monumentul lui Lenin, depuneri de flori la Lenin, sărbătorile de 1mai, 9 mai, oraşul vinului, vizitele făcute la Vatopedi, Izrael, Urechean - poze pe fonul clopotniței, participarea la slujbe alături de Mitropolitul Moldovei, etc.

4. Utilizarea cu mai mult sau mai puțin succes de către actorii politici a unor tipaje de imagine şi mituri politice a fost dictată de o serie întreagă de factori: resurse politice, contextul politic, specificul adepților, imixtiunea unor actori externi, calitățile personale ale subiecților.

Bibliografia

Anghel A. O inițiativă lansată la beție. // «Timpul de dimineață », 2005, 20 aprilie.

Anghel A. Voronin atacă furios opoziția. // „Timpul de dimineață", 2005, 11 februarie.

Armaşu V. Urecheanu l-a învins pe Voronin. // „Timpul de dimineață", 2005, 4 martie.

Bogatu P. Dominația rusească moare urît. // „Flux", 2005, 29 aprilie.

Bogatu P. Preşedintele trebuie să aleagă. // "Flux", 2005, 29 aprilie.

Bogatu P. Urechean este dat la o parte. // "Flux", 2005, 19 aprilie.

Burciu I. Nedelicat, arogant, nediplomatic - adică Serafim Urechean. // "Flux", 2004, 14 septembrie.

Burciu I. Scărbos. // "Flux", 2004, 6 aprilie.

Cartea neagră a trădării. - Chişinău, 2005.

Cheianu C. Speranța ca un păcat. // « Jurnal de Chişinău», 2005, 19 aprilie.

Chevalier J. Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. Vol.III - Bucureşti, 1995.
Chirtoacă D. „Război şi pace” - noua strategie electorală a comuniştilor. // ”Jurnal de Chişinău”, 2005, 17 mai.
Cibotaru M. Curajul de a lucra pentru neam. Serafim Urechean, gospodarul care vorbeşte puțin şi face mult. // ”Săptămîna”, 2005, 11 februarie.
Ciobanu V. Opoziția constructivă sub presiune. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 26 aprilie.
De ce oamenii politici de azi trebuie să cunoască mitologia greacă de ieri? // „Săptămîna”, 2005, 28 ianuarie.
Evseev I. Dicționar de simboluri şi arhetipuri culturale. -Timişoara, 1994.
Frigioiu N. Imaginea publică a liderilor şi instituțiilor politice. - Bucureşti, SNSPA, 2003.
Guvernul acunde adevărul despre restanțele salariale-comunicat de presă a BMD. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 8 februarie.
Hadîrcă N. A fost reținut Anatol Josan. Cine e următorul? // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie.
Hadîrcă N. În Republica Moldova sunt judecați doar Moldovenii. Proeuropeanul Voronin a transformat justiția într-o maşină de tocat moldoveni. // „Timpul de dimineață”, 2005, 20 aprilie.
Loc de închinăciune şi de rugăciune . // „Săptămîna”, 2005, 4 februarie.
Lozinschi R. Urechean a ales. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 19 aprilie.
Lucrătură în culisele Kremlinului. Întrevedere secretă Putin – Urechean. // „Flux”, 2004, 20 septembrie.
Mihail V. Gînduri spuse cu glas tare la aniversare. // „Săptămâna”, 2005, 4 februarie.
Mircea Geoană îl bate pe Ion Iliescu. // “Jurnal de Chişinău”, 26 aprilie.
Mitopolituil Vladimir îl va sprijini în alegeri pe Serafim Urechean. // ”Săptămîna”, 2005, 11 februarie.
Negru N. Despre GUUAM, Putin şi Urechean. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 19 aprilie.
Negru N. Un GUUAM de ziua lui Lenin. // „Jurnal de Chişinău”, 2005, 26 aprilie.
Noua variantă de guvern. // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie.
Noul Testament.The Gideons International.
Nu alegeți pe Antihrist. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie.
Olaru V. Axa Moscova - Tiraspol - Chişinău pecetluită la Odesa. // „Flux”, 2004, 19 august.
Prisăcaru I. Liderul Opoziției, Serafim Urecheanu, îi arată cătuşele lui Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2004, 24 decembrie.

Prisăcaru I. Războiu' răşi s-o terminat. // „Timpul de dimineață", 2005, 16 mai.
Putinismul ca sursă de beție politică la Chişinău. // «Flux», 2004, 9 aprilie.
Răsare Soarele. Jos comuniştii (discursul preşedintelui BMD la Reuniunea națională de lansare la Chişinău). // „Timpul de dimineață" , 2004, 24 decembrie.
Roşca Iu. Ne aflăm într-un moment politic de o importanță excepțională. // „Flux", 2005, 8 aprilie.
Roşcovanu E. Poziția PSDM privind situația postelectorală. // "Săptămîna", 2005, 29 aprilie.
Rusu A. Voronin îl sapă pe Urechean. // „Flux", 2004, 7 aprilie.
Soarele a intrat în țară. // „Săptămâna", 2005, 4 februarie.
Tănase C. Şi tu, Brutus? //"Timpul de dimineață", 2005, 25 martie.
Teodorescu B. Marketing politic şi electoral. - Bucureşti, 2001.
Țărani vor plăti pentru readucerea idolilor de tipul lui Pavlic Morozov. // "Timpul de dimineață", 2004, 22 septembrie.
Țurcanu A. Ce a căutat Saacaşvili la Voronin. // „Timpul de dimineață", 2005, 4 martie.
Vom consolida în mod statornic principiile şi valorile noastre general-europene comune. // "Moldova Suverană", 2005, 18 mai.
Voronin fidel tradiției. // "Jurnal de Chişinău", 2005, 26 aprilie.
В знак признания заслуг перед государством. // „Независимая Молдова", 2005, 28 января.
Воронин больше не игрок. // "Аргументы и факты" 2005, март, №13.
„Молдавские ведомости", 2005, 29 апреля.
Нестерова О. От правительства потребовали «революционного накала». // „Экономическое обозрение", 2005, 29 апреля.
Партия Коммунистов Республики Молдова. Прорыв. – Кишинев, 2003.
Почепцов Г. Имиджеология . - Москва, 2001.
Ракеты по сниженным ценам. // "Аргументы и факты", 2005, март, №13.
Семенова Ю. Повесть о настоящим человеке. // „Независимая Молдова", 2005, 28 января.
Сорокин В. Урекян остается невыездным. // „Молдавские Ведомости", 2004, 23 июня.
Тресидер Д. Словарь символов. - Москва, 2001.
Три в одном. // "Независимая Молдова", 2005, 28 января.
Урекян С Я никогда не подводил своих избирателей. // „Аргументы и Факты", 2005, апрель, №17.
Цепляев В. Как закрашивают мозги избирателя. // „Аргументы и Факты", 2005, апрель, №17.

Энциклопедия символов, знаков, эмблем. Сост. В.Андреева, В.Куклев А.Ровнер. - Москва, 2000.

"LIMBA DE LEMN" LA NIVELUL DISCURSULUI POLITIC[199]

Eugenia BOGATU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Asistență Socială, Sociologie şi Filosofie
catedra Sociologie şi Filosofie
doctorand

This article analyses the syntagm "the wooden tongue" both on the level of political speech and within different social realities.

The wooden tongue that is the wooden language was representative especially for the soviet ideology. The purpose of the language as a tool of communication is to exert a major influence on masses. From this prospect, words as individual units of the wooden language constitute an effective way to manipulate the masses. Any kind of manipulation has as ultimate objective – to mask the true reality. Language as an expressive way of thinking is the most relevant way of cultural production in socialism/communism. Through diverse propagandistic means ever used they have attempted and managed to transform the general language into a particular one. The process has followed the rules leading to these transformations. Besides these rules there can be the rule of constraint and the rule of word hierarchy.

Discursul ideologic este disimulant, deoarece slujeşte la mascarea substratului „mistic" al politicii: lupta pentru cîştigarea şi exercitarea puterii. Atunci cînd invocă binele comun sau interesul general, oamenii politici ascund faptul că acțiunile lor publice au drept mobil major satisfacerea unor interese personale sau de grup. Datorită caracterului său disimulant, discursul ideologic are şi o semnificativă dimensiune rațională. Conceput ca alternativă preferabilă a mijloacelor coercitive, discursul ieologic trebuie să aibă o forță de seducție fundată nu numai pe elemente de ordin afectiv, ci şi pe argumente logic-plauzibile. În sfîrşit, nu trebuie pierdut din vedere faptul că discursul ideologic este chemat să servească puterii politice, oricare ar fi ipostaza sub care aceasta apare: militară, economică, tehnocratică, informațională, birocra-

[199] *Recenzent – doctor în ştiințe politice Aurelia PERU*

tică. În pofida aparențelor, discursul politic este, în primul rînd, un mijloc de exercitare a puterii politice (în scopul satisfacerii unor interse particulare) şi doar în al doilea rînd un instrument de informare sau instruire a cetățenilor.

Consensul intersubiectiv se obține în cazul oricărei ideologii nu atît pe baza adevărului propozițiilor avansate, ci datorită presiunilor exercitate de mijloacele de propagandă; repetiție şi condiționare, orientare polarizată, schematizare stereotipă pînă la clişeu sau slogan, stigmatizarea poziției contrare, reducerea ei la o caricatură, amenințarea fizică şi psihică. Sprijinîndu-se pe o reprezentare mentală, ideologicul este o strivire a fantasmei pentru că proiectează în absolut, o reduce şi o limitează. Forța unei ideologii politice rezidă, în pricipal, în eliminarea oricărei concepții alternative din cîmpul psiho-social în care evoluează indivizii.

Ideologia transpusă în termenii experienței personale şi de grup devine, prin intermediul propagandei, reprezentare socială. Datorăm lui S.Moscovici teoretizarea şi explicitarea difuzării teoriilor ştiințifice în public sub forma reprezentărilor sociale, conceptele ideologice fiind supuse aceloraşi procese. În definirea conceptului, reținem că reprezentarea socială este un „corpus organizat de cunoştințe”, compus din noțiuni, valori şi practici relative la obiecte, aspecte sau dimensiuni ale mediului social. Este totodată rezultatul uneia dintre activitățile prin care oamenii redau realitatea fizică şi socială inteligibilă, se inserează într-un grup sau un raport cotidian de schimburi, eliberînd puterea imaginației lor. Ca modalități de reflectare, de proiecție în mintea noastră a unor fenomene sau evenimente externe, reprezentările sociale se răsfrîng neîncetat în percepție în organizarea cognitivă a mediului – şi în comportarea oamenilor, dobîndind o valoare funcțională.

Ca modalitate de integrare şi funcționare a limbii la nivel individual, limbajul operează cu un sistem de semne (cuvintele) care au o latură fizică (succesiune de sunete / elemente grafice) şi una semantică, informațională. În semn operează, devine decisivă semnificația. În esență, reprezentarea socială este semnul, dublura unui obiect sau unei valori şi are o funcție constitutivă a realității. În raport cu ideologia, reprezentările sociale pot fi definite ca imagini mentale ale realității sociale care întrunesc consensul unui grup. Reprezentările sociale constituie o „organizare psihologică”[200], o formă de cunoaştere specifică societății noastre, ireductibilă la oricare alta. În formarea reprezentărilor sociale datorate ideologiei se insistă şi asupra realizării unei intenții, prin transpunerea unei semnificații dintr-un plan în altul, astfel fiind creat

[200] *vezi: Moscovici S. Psihologia socială sau Maşina de fabricat zei. – Iaşi, Polirom, 1997*

un dublu al realului perceput. Această transpunere este posibilă prin intermediul propagandei.

Dacă în prima etapă a ei reprezentarea socială are un scop, în a doua etapă, ea devine un mijloc, un instrument de acțiune. În timp ce alte forme de comunicare (informarea, de exemplu) servesc doar la formarea de atitudini, propaganda conduce la ceea ce poate fi numit un răspuns-acțiune. Procesele psihologice, cognitive sau afective, implicate în stabilirea unei conexiuni imediate între stimuli şi raspuns, trebuie să conducă în acest caz la formarea unui stereotip. Condiția formării sale este definirea situației de aşa manieră încît să nu permită decît două soluții posibile. Dualitatea aceasta corespunde, în parte, naturii stereotipurilor care pun în joc două răspunsuri: fie adeziunea fără rezerve a subiectului, fie refuzul total.

Prin rolul său de vehicul şi totodată componentă a reprezentărilor sociale propaganda contribuie la: a) întărirea participării sociale – cu ajutorul ei se diferențiază frontierele organizației sociale implicate, iar concepția membrilor grupului cu privire la o anumită chestiune dobîndeşte unitate; b) producerea stereotipurilor; c) indicarea conduitelor (acțiunilor) adecvate. Astfel, putem evidenția două funcții importante ale propagandei: funcția ordonatoare care se traduce prin afirmarea şi prin încercările de restabilire a identității grupului şi funcția organizatoare ce implică o elaborare adecvată a conținutului comunicărilor. Reprezentarea socială devine astfel prin intermediul propagandei ceea ce se numeşte „instrument de acțiune".

Trecerea de la reprezentarea-expresie la reprezentarea-instrument de acțiune se face prin procesele cognitive care au ca suport limbajul. Însuşi procesul de ancorare al reprezentării sociale este unul de elaborare al mediatorilor verbali fără de care reprezentarea nu se poate dezvolta, nici reține. În consecință, studiul unei reprezentări sociale înseamnă şi analiza limbajului său. Prin urmare, pentru a deveni parte a vieții cotidiene, teoriile ştiințifice şi ideologia suferă transformări.

Atunci cînd analizăm perioada post-sovietică observăm că oamenii par a fi obsedați de ideea de negare a timpului în care au trăit. Deşi moştenesc un mare bagaj de deprinderi, stereotipuri şi clişee de gîndire şi comportamentale, vehiculate cu ajutorul limbajului însuşit în decursul anilor de instaurare ai puterii sovietice şi impus spre imitare în toate celelalte țări ale lagărului socialist. În ceea ce priveşte istoria, „comunismul se termină într-un fel de neant"[201].

–

[201] *vezi: Furet F. Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX. - Bucureşti, Humanitas, 1996*

Se mențin însă pentru multă vreme mentalități şi practici exprimate într-o limbă calchiată după modificările survenite în varianta limbajului utilizat de „omul nou” sovietic. Ca modalitate şi expresie a gîndirii, limba este mijlocul de producție culturală cel mai important în socialism. Prin toate mijloacele de propagandă utilizate s-a încercat şi reuşit transformarea limbajului general într-un limbaj particular. Procesul a respectat regulile care conduc la aceste transformări printre care *regula selecției, regula constrîngerii şi regula ierarhiei cuvintelor.*

Discursul oficial sovietic desemnat prin sintagma „limbă de lemn” are ca şi precursor acea dubovîi iazîc (limbă de stejar), cum era denumit stilul greoi întrebuințat de administrația țaristă din secolul XVIII. Regimurile comunist şi nazist au oferit apoi multe exemple de voluntarism lingvistic ce pot fi desemnate prin genericul „limbii de lemn”. Ştiut fiind de experții propagandei politice că limitările experienței lingvistice şi culturale ale unei persoane îi pot restrînge acesteia accesul la anumite idei sau distorsiona aprecierea unor realități, discursul politic a vizat înainte de toate, adoptarea unui anumit comportament sau declanşarea unei acțiuni în rîndul auditoriului – noi nu vorbim pentru a spune ceva, ci pentru a obține un anumit efect – reprezintă intențiile de manipulare lingvistică ale discursului nazist. În raport cu nazismul şi fascismul, amploarea şi durata celuilalt tip de totalitarism din secolul nostru, comunismul, a avut ca rezultate de excepție în construcția, impunerea şi exploatarea distorsiunilor „limbii de lemn”.

„Limba de lemn” a tins să înlocuiască limbajul natural în comunicarea personală, metoda propagandistică a discuției „de la om la om” fiind o practică relevantă în contextul acestei aspirații. Nucleul procesului de construcție a „omului nou” au fost departamentele de propagandă care controlau ideologia difuzată în şcoli, administrație, întreprinderi. Ele dispuneau de o armată de propagandişti situați pe mai multe nivele. Însuşi Platon în „Cratylos” a dat o „lecție despre limbi” în care arăta că instrumentele de guvernare sunt *limbajul, legea şi pedagogia*. La originea limbajului este întotdeauna un „legiuitor” care vede nemijlocit „adevărul” pe care-l comunică.

T.Slama-Cazacu[202] descrie „limba de lemn” ca „susbsistem al unei limbi, desemnînd mai ales elemente lexicale dar şi unități frazeologice, cu caracter de expresii fixe, de clişee încremenite, cu sens determinat în contextul unei anumite „autorități”, în mare măsură utilizate stereotip-dogmatic, ca exprimare a unei ideologii”. Menirea reală a acestui limbaj este de a impune autorita-

[202] *Slama-Cazacu T. Stratageme comunicaționale şi manipularea. - Iaşi, Editura Polirom, 2000*

tea, de a se împiedica altă modalitate de gîndire. Prin intermediul lui se ascunde şi se maschează adevărata realitate.

Mecanismul minciunilor funcţionează atît în societăţile democratice, cît şi în cele totalitare, ca un element necesar al coeziunii sociale, reglîndu-se şi reproducîndu-se, cu implicarea, mau mult sau mai puţin eficientă, a puterii politice decidente. În societăţile democratice, se recurge la împrumuturi din alte limbi vorbite, dar mai ales prin transformarea propriei limbi, ceea ce face ca sensul civintelor să fie nesigur. Se impun termenii generici şi cuvintele abstracte, care cresc ambiguitatea ideilor.

Frecventa schimbare a referenţialelor unor termeni generici, precum *libertate, democraţie, economie de piaţă, tranziţie, integrare europeană* facilitează exprimarea rapidă şi convingătoare a minciunilor conceptuale ca adevăruri incontestabile şi sprijinite pe valorile consacrate. Autorul minciunii politice are avantajul de a şti dinainte ceea ce doreşte auditoriul să audă, iar minciuna este mult mai ispititoare pentru raţiunea acestuia decît realitatea. Disimularea este utilizată la nivel ideologic şi politic de către partidele şi organizaţiile politice care intenţionează perpetuarea propriilor interese şi justificarea existenţei lor în cîmpul politic.

Orice discurs politic trebuie, totuşi, pentru a fi credibil, să respecte normele elementare ale raţionalităţii şi să aducă în discuţie fapte verosimile. Numai astfel el poate fi convingător. Orice locutor politic ştie că denaturarea realităţii nu paote fi oricît de amplă, întrucît ea nu poate acoperi imensa sferă a realului. Cu totul altfel se petrec lucrurile, însă, în societăţile totalitare, cînd limbajul ajunge să nu mai descrie nimic, primind denumirea de „limbă de lemn".

Limba de lemn este o particularitate lingvistică existentă în orice dogmă, ideologie devenită dogmă sau societate ori Putere care simte nevoia de a se impune şi prin strategii de mascare a unor realităţi mai puţin favorabile. Dar în „comunism", ca doctrină concretizată în totalitarism, ia forme extreme, devine o armă a manipulării maselor, o stratagemă de conducere volens-nolens a unei populaţii care trebuie să fie supusă. Bibliografia ştiinţifică asupra limbii de lemn nu este vastă, a rămas încă o temă destul de puţin discutată.

Lacuna principală a acestor studii constă în faptul că, limitînd limbajul de lemn la regimul „comunist" sau cel mult la regimuri dictatoriale, totalitare nu s-a mai observat nici caracterul universal posibil al limbii de lemn, nici faptul că ea poate constitui un real pericol în calea comunicării şi a comportamentelor libere în orice regim, prin urmare că se poate reflecta în orice limbă şi moment istoric. Limba de lemn este şi un fenomen de ştergere a diferenţelor de limbaj. O cauză a limbii de lemn a fost şi încercarea de a se anihila gîndirea maselor. Limba de lemn a putut juca şi rolul de înşirare de cuvinte

hipnogene, care nu numai că mințeau, nu numai că mascau realitatea dar manipulau printr-un fel de adormire hipnotică, însoțită de monotonia vocabulelor repetate, cu o frecvență care nu mai aducea nici o informație nouă, deci nu mai cereau nici măcar să le înțelegi, să le interpretezi, să le asculți ca sunete umane.

Manipularea prin comunicare, ca proces psihologic în mecanismele de inducere a ei, şi mai departe, a reacțiilor pe care le poate declanşa în individul manipulat, poate fi explicată în diverse moduri. Şi anume, de la căile psihoanalitice de acțiune asupra subconştientului sau chiar a căilor hipnotice, pînă la unele intervenții educative, dar şi prin ceea ce se numeşte „căi insidioase", de introducere în psihicul individului a unor idei, convingeri, fără voia ori ştirea lui.

Se vorbeşte despre „socializarea" prin educație, ca proces socio-cultural prin care societatea face să se interiorizeze, adică să se asimileze şi să se admită, de către indivizi, normele, sentimentele, credințele, valorile, atitudinile, srereotipele, conduitele, limbajul care sunt ale sale. Socializarea se realizează în primul rînd prin folosirea limbajului pentru structurarea lumii cognitive a individului, punîndu-se accent pe plasticitatea persoanei în raport cu influența din partea societății.

Însă nici chiar copilul nu imită nediscriminativ şi nu se lasă influențat de oricine, numai unele persoane fiind luate drept model. Cu atît mai mult, se pune problema cum pot fi influențate „grupurile sociale" prin comportarea politică. S-a descoperit, însă, încă de mult, dar vorbindu-se mai puțin despre aceasta, o cale incomparabil mai facilă de influențare a individului şi a grupului social, fără să observe aceştia: *manipularea.*

De ce se recurge, în definitiv, la această manipulare şi în ce constă? Orice Putere (de orice natură ori nivel: politică, economică, financiară, religioasă, ideologică devenită dogmatică) are nevoie, mai întîi, să se instaureze şi să se consolideze. Acțiunile ei sunt marcate prin verbe mobilizatoare pentru adepți sau pentru mase, prin epitete – adjective caracterizante – care să scoată în relief, mai mult decît simplele „nume" (substantive), calități pozitive, chiar superlative, totodată punînd în inferioritate prin caracterizări negative defectele „părții opuse" şi mai ales recurgînd la cuvinte cu sens modificat, la altele noi care să nu aibă sensul prea clar, să fie utilizate şi ca stereotipe-clişeu, prin care realitatea existentă să poată fi ascunsă.

Rostul lor provine din faptul că nu întotdeauna acțiunile sunt reuşite şi, de asemenea, este nevoie să se supraliciteze (hiperbolizeze lingvistic) cu privire la unele aspecte pozitive, se simte nevoia acută a oferirii unei „imagini" negative a „oponenților" (într-o lume manicheistă); de aici ascunderea realității, prin mascarea ei, iar limbajul oferă acest mijloc. Mascarea este deci ins-

trumentul de bază al manipulării prin limbaj-comunicare. Prin acestea se pot transmite şi conţinuturi cognitive, dar calea este raţională numai în aparenţă – conştientizarea fiind anihilată. Folosirea limbajului pentru înşelarea adresantului face parte din complexa stratagemă comunicaţională a „puterilor" care fac apel la dogme, la impunere relativ forţată a lor, insidioase subjugări ale maselor.

Manipularea prin comunicare a destinatarului unui mesaj se poate realiza prin ceea ce pot părea „strategii" benigne ale limbajului şi care sunt în cea mai mare parte stratageme: de distorsionare ori de malversaţiuni ale comunicării. Uneori este vorba despre obligarea la comunicare (de fapt la receptarea unui mesaj, destinatarul fiin împiedicat să „răspundă", să aibă „drept la replică" – regulă subliniată de Sociolingvistica americană) sau despre refuzul la comunicare. Stratagema pe plan lexical, dar şi gramatical include cuvinte-clişeu, folosire stereotipă, repetată în contextul Puterii interesate, utilizare de cuvinte necunoscute destinatarului, eliminări „startegice" de cuvinte, de părţi ale frazei, învăluiri semantice, scoaterea din context sau omiterea contextului care ar arăta modificarea sensului sau evocarea altui context.

Omiterile, eliminările sunt uneori însoţite şi de fluvii verbale, cu pretextul de bunăvoinţă întru a comunica ori de explicare a unor decizii şi care în realitate răpesc timpul sau fac imposibilă reversibilitatea reacţiei. „ În „limba de lemn" există o singură cerinţă de adecvare: cuvintele se plasează în conformitate cu un ritual prestabilit, cunoscut de toţi. Unele discursuri „înfierează", altele laudă, altele îndeamnă. În fiecare caz, atitudinea publicului este dinainte cunoscută. Stilul rămîne identic, oricine ar fi autorul şi oricare ar fi tema"[203].

A dispărut „Limba de lemn" ca vechi forme sau chiar ca fenomen odată cu încercarea de înlocuire a vechilor structuri? Evident că nu. Multe comportamente, stereotipii de gîndire, practici, chiar principii economice, politice, morale, ca şi instituţii şi promotori ai vechiului s-au menţinut. Unele forme şi mecanisme de expresie dispar, însă atît fenomenul ca atare cît şi anumite modalităţi concrete de realizare a lui persistă sub unele forme noi, cu o geneză în care pot acţiona şi alţi vectori. „Limba de lemn" a devenit în genere un mijloc de anihilare a gîndirii, de introducere a unor structuri de gîndire din afara individului.

Prin aceasta, individul poate deveni pasiv: altul gîndeşte pentru el. Scopul este evident, chiar dacă nu întotdeauna şi nu toţi cei care creează o „Limbă de lemn" sunt, la început, conştienţi de rolul ei. „Limba de lemn" este de

---

[203] *Betea L. Comunicare şi discurs în "limba de lemn" a regimului communist. // Argumentum. Caietele Seminarului de Logică discursivă, Teoria argumentării şi Retorică. - Iaşi, Editura Fundaţiei Academice AXIS, octombrie 2004*

obicei instrumentul unei ideologii care, ca atare, se formulează în principii, iar acestea pot deveni stereotipii de gîndire, exprimate în clişee.

Iar cînd ideologia tinde să devină sau a devenit o „Putere", de obicei aceasta caută să apară într-o lumină favorabilă, ba chiar să ascundă adevărul, mai ales dacă este creatoare de condiții generale nu prea favorabile pentru indivizi luați în parte sau pentru colectivitate. „Ideologiile totalitare intră în conflict cu realitatea, rezultatul fiind respingerea acesteia ca neconformă. Realitatea ajunge să nu mai existe decît prin evenimentele care confirmă acest tip de ideologii. Istoria este rescrisă, trecutul însuşi ajungînd să fie adaptat intereselor politice prezente, prin eliminarea tuturor faptelor care contrazic „principiile" ideologiei totalitare"[204].

Discursul politic totalitar este subordonat *„limbii de lemn"*, un subsistem lingvistic ce conține unități frazeologice „cu caracter de expresii fixe, de clişee încremenite, cu sens determinat în contextul unei anumite „autorități", utilizate stereotip-dogmatic ca exprimare a unei ideologii imitate, dar şi impuse de puterea politică"[205]. Aceste expresii sunt repetate frecvent, intenția reală a locutorului politic fiind de a impune o anumită modalitate de gîndire sau chiar anihilarea acesteia şi de a masca adevărata realitate, dacă aceasta nu este favorabilă ideologiei promovate.

„Limba de lemn" este alcătuită în întregime din elemente împrumutate din limba naturală. Ideologia încearcă să compenseze pierderea sensului prin imaginarea unui alt univers semnificant, structurat analog limbajului. Această lume este complet inteligibilă şi are drept scop să facă uitat faptul că nu are sens, căci elementele constituiente nu au corespondent în realitate. „Limba de lemn nu comunică nici un gînd nou şi nu descrie nimic"[206].

În „limba de lemn", pronumele „eu" a dispărut iar pronumele la persoana a II-a nu apare niciodată. În schimb, „noi" este inserat la fiecare rînd dar trimite totdeauna la acelaşi referent discursiv: unitatea poporului, partidului sau guvernului. Acest „noi" se află, de obicei, în opoziție simetrică cu „ei" care semnifică forțele reacțiunii. *Limba de lemn* apare sub două modalități:

- o modalitate deschisă, exprimată prin limbajul editorialelor de presă şi al discursurilor oficiale;
- o modalitate ascunsă, exprimată în literatura ştiințifică şi în celelalte forme de manifestare publică.

Substantivarea, care se traduce, mai ales, prin reculul coordonatelor circumstanțiale, sistematic înlocuite de substantive precedate de o propoziție.

---

[204] Arsith M. Semiotica discursului politic. - Iaşi, Editura „Ştefan Lupaşcu", 2005, p.113

[205] Slama-Cazacu T. op.cit., p.71

[206] Thom F. Limba de lemn. - Bucureşti, Editura „Humanitas", 1993, p.81

Construcțiile pasive şi impersonale („s-a făcut", „a fost exprimat").

Predilecția pentru comparative (ex."mai profunde", „mai vaste", „tot mai mult", „tot mai important"); caracteristic este şi faptul că în construcțiile lexicale unde sunt folosite, complementul nu este exprimat.

Modul imperativ, exprimat cel mai adesea prin sintagma „trebuie să..." sau simplu „să...".

Un discurs devine pragmatic eficient numai atunci cînd, contruindu-şi mesajul pe care doreşte să-l transmită, emitentul se gîndeşte în permanență la receptor şi la particularitățile acestuia. Limbajul şi realizarea sa în discurs permit găsirea acordului, a compromisului. Michel Foucault apreciază discursul ca fiind o entitate ce posedă o putere promejdioasă, o sursă de nelinişte, generată de intuirea „sub această activitate – în fond cenuşie şi cotidiană – a unor puteri şi pericole pe care de-abia le putem imagina"[207].

M.Foucault identifică trei tipuri de interdicții care se intersectează şi se susțin reciproc: *1) tabu-ul obiectului, 2) ritualul circumstanței, 3) dreptul privilegiat şi exclusiv al subiectului vorbitor.*[208] Aceste interdicții demonstrează relațiile discursului cu dorința şi cu puterea. Dacă ne referim la discursul politic argumentativ, putem afirma că, în societățile moderne şi democratice, intervențiile discursive nu se pot angaja în orice moment, de către oricine, sau despre orice subiect. Argumentarea politică se poate manifesta doar dacă actorul politic dobîndeşte dreptul de a lua cuvîntul pentru a apăra sau pentru a justifica o anumită poziție, în anumite condiții, reglamentate social şi juridic, ce îngăduie ca dezbaterea să fie deschisă.

Rezumăm că politica este un univers de forțe dar şi un univers de semne care au nu numai o eficacitate cognitivă sau expresivă, ci şi o eficacitate socială. Structurile discursului pot fi relaționate cu proprietățile structurilor şi proceselor politice. Rostirea unui discurs presupune interferența mai multor niveluri de manifestarexa oratorului. După cum afirma E.Coşeriu, „putem spune, prin urmare, că dacă dimensiunea politică a limbajului este limba, dimensiunea politică a limbii este limba comună, care reafirmă şi consolidează coeziunea comunității corespunzătoare limbii istorice"[209].

Faptul de a vorbi o limbă este un act politic implicit, deoarece exprimă adeziunea la anumite tradiții şi la o anumită comunitate istorică, cel puțin virtual-opusă altor comunități. A comunica prin limbaj presupune posedarea unor competențe necesare elaborării mesajului şi sensului atribuit acestuia.

---

[207] *Foucault M. Ordinea discursului. - Bucureşti Editura „Eurosong & Book", 1998, p.15*

[208] *Ibidem, p.16*

[209] *Coşeriu E. Limbaj şi politică. // Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării. / O.Ichim, F.-T.Olariu (coord.). - Iaşi, „Trinitas", 2002, p.31*

Competențele lingvistică şi paralingvistică, ideologică şi culturală îi permit acestuia codificarea mesajului, iar aceleaşi competențe, deținute de receptor fac posibilă decodarea aceluiaşi mesaj.

Bibliografie

Moscovici S. Psihologia socială sau Maşina de fabricat zei. - Iaşi, Editura Polirom, 1997.

Furet F. Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX. – Bucureşti, Humanitas, 1996.

Slama-Cazacu T. Stratageme comunicaționale şi manipularea. - Iaşi, Editura Polirom, 2000.

Arsith M. Semiotica discursului politic. – Iaşi, Editura „Ştefan Lupaşcu”, 2005.

Thom F. Limba de lemn. - Bucureşti, Editura „Humanitas”, 1993.

Foucault M. Ordinea discursului. - Bucureşti, Editura „Eurosong & Book”, 1998.

Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării. / O.Ichim, F.-T.Olariu (coord.). - Iaşi, „Trinitas”, 2002.

Hobsbawm E.J. Națiuni şi naționalism. - Chişinău, Editura Arc, 1997

Karnoouh C. Cronica unui sfîrşit de secol. Trad. M.Boiangiu. - Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1999

Betea L. Comunicare şi discurs în “limba de lemn” a regimului communist. // Argumentum, Caietele Seminarului de Logică discursivă, Teoria argumentării şi Retorică, Nr.3, 2004/2005. - Iaşi, Editura Fundației Academice AXIS, octombrie 2004

Devitt M., Sterelny K. Limbaj şi realitate. Trad. R.Dudău. - Iaşi, Editura Polirom, 2000

INSTITUTUL DE PARTENERIAT SOCIAL: STRATEGII INTERNAȚIONALE ŞI IMPLICAȚII NAȚIONALE (CAZUL MOLDOVEI)[210].

Tudor MANCAŞ
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Politice şi Administrative
Magistru în ştiințe politice,
Lector-stagier

The passage to market economy through promotion of some radical and rapid reforms affected the social cohesion of majority central and east-european states, among them the Republic of Moldova. In these conditions, passing through a crucial process of political, economical and social transition, a particulary importance obtains the using of some efficacious international strategies to promote and impliment in national political practice the political mecanism of the tripartit social partnership institutions, as an important component of general political process of democratization in the labour market.

The institute of social partnership, as an effective political mechanism, is a contemporary model indispensable for any democratic society that ensures the partnership between state, employers and employees. Thus, through the importance and the political influence of its strategies, is present the only example of tripartite cooperation at the mondial level - the International Labour's Organisation (ILO). Its strategies ensures an evolutionist and reformator character to the economical and social changes, especially in the transitionaly societies. ILO's strategical principles are: to respect the main rights in the labour sphere, dignified conditions of engagement and payment, the social ensurance of all citizens, the consolidation of tripartite cooperation and the social dialogue, the solving of a lot of problems like gender inequality, poverty, etc.

Obviously the success of these implications are different from case to case. In Republic of Moldova, as in the most countries of the world, the „social

---

[210] Recenzenți – doctor în ştiințe filosofice, conferențiar Valentina TEOSA; Director General al Institutului Muncii al Confederației sindicatelor din Republica Moldova Dumitru ŞANDRU.

concerting" of these actors tends to become an effective political mechanism of social consolidation, thanks to humanitary mission of ILO's strategies. Republic of Moldova ratified the majority of ILO's main Conventions and Recommendations. The experience of previous decades put the bases of the political mechanism of cooperation between state, employers and employees. The specialists appreciates the modifications made in the law plane as positive. It works a national body of social dialog system - the National Committee for Collective Negotiations, and a lot of laws favouring the most representative employers and employees organisation's activity. Republic of Moldova must, as all others, try and fail in order to realise social peace within the frames of a world that is in an intense rhytm of globalisation.

Trecerea la economia de piață prin promovarea unor reforme radicale şi rapide au afectat coieziunea socială din majoritatea statelor central şi est-europene, printre care şi Republica Moldova. În aceste condiții, trecînd print-r-un proces de tranziție crucial din punct de vedere economic, politic şi social, o importanță deosebită o capătă utilizarea unor strategii politice eficiente în promovarea şi realizarea echilibrului în relațiile sociale de muncă, coordonarea civilizată a pozițiilor subiecților relațiilor de piață[211]. Este evident faptul că principiile libertății, pluralismului şi cooperării între părți în luarea deciziilor ce stau la baza democrației sunt o caracteristică indispensabilă unei economii de piață[212]. Ca rezultat al transferării valorilor democratice în domeniul relațiilor de muncă, apare mecanismul politic de funcționare a institutului de parteneriat social.

Globalizarea şi transformările profunde a sistemului tehnologiilor de producție deschid noi perspective în dezvoltarea relațiilor sociale de muncă, generînd totodată şi noi probleme, volens-nolens implicînd toți „actorii" sociali în scopul atingerii păcii sociale[213].

În ciuda existenței unor tradiții naționale diverse referitor la echilibrul dintre elementele individualiste şi cele de corporație în cadrul sistemului politic sau, mai exact, noțiunea de „parteneriat social", rolul statului şi autonomia dată patronatelor şi sindicatelor în reglarea pieței muncii, s-au dezvoltat forme variate de dialog social.

Filosofia şi ideologia parteneriatului social apare la sfârşitul sec.XIX – începutul sec.XX, ca rezultat al multitudinii de încercări de a colabora a an-

---

[211] *Vezi: Teosa V. Evoluția mecanismului parteneriatului social în Republica Moldova: esența şi problemele funcționării. // Analele ştiințifice ale USM. Vol.II. - Chişinău, 2002, p.153.*

[212] *Ghidul pentru dialog social şi parteneriat din România. - Bucureşti, 1997, p.7.*

[213] *ibidem, p.14.*

gajaților, întreprinzătorilor şi statului[214]. Fiind primul model de funcționare a mecanismului institului de parteneriat social, Organizația Internațională a Muncii (OIM – fondată în anul 1919) rămîne a fi şi unicul exemplu de cooperare tripartită la nivel mondial, importanța ei fiind cu atît mai evidentă, cu cît tot mai multe probleme de ordin național capătă caracter global. Ca urmare numărul țărilor - membre ale acestei instituții specializate a ONU a crescut de 42 – în anul 1919, la 175 – în 2005[215].

Parteneriatul social reprezintă sistemul de raporturi stabilite între patroni, salariați (reprezentanții acestora) şi organele administrației publice şi locale în procesul determinării şi realizării drepturilor şi intereselor lor social-economice şi de muncă.[216] Este sistemul care maximalizează şansele acceptului popular pentru o anumită decizie şi diminuiază puterea şi dimensiunile conflictelor sociale inevitabile, specifice economiei de piață.[217]

Actori ai parteneriatului social-statul, patronii şi angajații - sunt reprezentați la nivel internațional de mai multe structuri alcătuite din cele mai reprezentative organizații ale lor, la nivel național. O cooperare tripartită la nivel mondial nu întîlnim decît în cadrul Organizației Internaționale a Muncii. Armonizarea la nivel regional este o idee mult mai recentă şi care nu a fost pusă în practică înafară decît prin exemlul Comunității Europene, dezvoltarea ulterioară a unor grupuri regionale urmînd să dea o nouă actualitate acestei acțiuni.

Singura organizație mondială autorizată să reprezinte interesele patronilor în toate problemele privind aspectele sociale şi cele legate de muncă, la nivel internațional, este Organizația Internațională a Patronilor (OIP, fondată în anul 1920). Cea mai reprezentativă organizație patronală pe orizontală la nivel european este UNICE (Uniunea Confederațiilor din Industrie şi a Patronatelor din Europa, fondată în anul 1958) – pentru patronatele private, şi CEEP – pentru patronate publice. Principalul interlocuitor al UNICE este Comisia Europeană. La nivel sectorial patronatele sunt reprezentate de FEBI (Federations Européennes par Branches d'Industrie) şi EEN (Rețeaua Europeană a Patronatelor), precum şi de alte organizații: COPA (sectorul agricol), CEFIC (industria chimică), FIEC (costrucții), etc.

---

[214] *Веселов Ю. Идеология социального партнёрства. Роль и место её в современном профсоюзном движении. // Труд. Профсоюзы. Общество, №1. - Минск, 2003, p.12.*

[215] *Костин Л. Профсоюзы России и МОТ: развитие сотрудничества. // Труд и социальные отношения, №1/25. - Москва, 2004, p.26.*

[216] *Mesagerul Ministerului Muncii, Protecției Sociale şi Familiei al Republicii Moldova, №3. - Chişinău, 2004, p.11.*

[217] *Ibidem, p.7.*

Sindicatele sunt reprezentate în principal de Confederaţia Europeană a Sindicatelor (ETUC fondată în anul 1973), dar şi de Confederaţia Europeană a Staff-ului de Management (CEC), Confederaţia Europeană a Sindicatelor Independente (CESI).[218] Statul este si el reprezentat prin intermediul structurilor sale, fiind totodată şi principalul mediator în aceste negocieri.

Strategiile OIM asigură un caracter evoluţionist, reformator schimbărilor ce au loc în economie şi societate în general – model contemporan specific societăţilor democratice de politică socială în sfera muncii. Experienţa politică reflectată în practica istorică a tripartismului ne demonstrează că doar prin colaborare (fie uneori conflictuală) şi cedări reciproce, cele două grupuri sociale mari: angajatorii şi angajaţii, vor ajunge la un compromis politic, ulterior la o colaborare social-economică reciproc avantajoasă.

Reieşind din acestea, una dintre cele mai importante şi actuale probleme se prezintă a fi rolul OIM în asigurarea coieziunii sociale, misiunea umanitară a strategiilor sale. Implementarea lor necesită acceptarea, susţinerea şi implicarea tuturor grupurilor sociale, respectarea anumitor reguli care ar transforma institutul de parteneriat social într-un mecanism politic cît mai efectiv de consolidare socială, acţiuni coordonate care să joace un rol pozitiv în derularea procesului politic de transformări social-economice.

Influienţa substanţială a strategiilor OIM asupra vectorului politico-social de dezvoltare într-o mare parte din ţările lumii este o temă pe larg cercetată în majoritatea dintre acestea, cu atît mai mult în estul şi sud-estul Europei, unde „socialul" este culoarea unor transformări profunde şi vertiginoase. Şi în Republica Moldova s-a conştientizat necesitatea cercetării acestei probleme, ca argument fiind apariţia mai multor lucrari îndeosebi în ultima perioadă. Astfel s-au remarcat prin importanţa lucrărilor lor mai mulţi cercetători: Potîngă A., Romîndaş N., Negru T., Teosa V., Tăbirţa S., Roşca M., Dimitriev R., Scorţescu C. şi alţii.[219]

---

[218] *Ibidem, p.66.*

[219] *Ромындаш Н. Социальное партнерство в сфере труда: нормативные акты Республики Молдова. // Administrarea Publică, №1/2. - Chişinău, 2004, p.66-70; Negru T. Parteneriatul social (în sfera muncii). // Legea şi viaţa, №4. - Chişinău, 2003, p.11-14; Teosa V. Munca neprotejată şi tactica sindicatelor. // MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV. - Chişinău, 2000, p.204-206; Teosa V., Tăbîrţă S. Evoluţia mecanismului parteneriatului social în Republica Moldova: esenţa şi problemele funcţionării. // MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV. - Chişinău, 2000, p.153-157; Teosa V., Roşca M. Sistemul gestionării resurselor umane în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV. - Chişinău, 2000, p.129-142, etc.*

Date fiind condițiile situației la etapa actuală în Republica Moldova dar şi în celelalte țări ale lumii, în realizarea normelor parteneriatului social o importanță deosebită o capătă principiile fixate în Convențiile OIM, instituție funcțională pe baza de tripartism, cele peste 370 de Convenții şi Recomandări ale sale cuprinzind cele mai variate domenii din sfera politico - socială a muncii. Un model de conduită a participanților în relațiile colective de muncă şi o concepție ideologică – bipartismul şi tripartismul – sunt funcționabile datorită mai multor acte ale OIM. Conform Recomandărilor nr.94 şi 129 – despre normele de colaborare între întreprinzători şi salariați la nivel de întreprindere statul adoptă un set de măsuri necesare asigurării consultațiilor şi colaborării dintre aceştia asupra problemelor de interes comun, care nu sunt prevăzute în procedura de colaborare colectivă sau alte proceduri acceptate la angajare.

Fiecare stat-membru, conform Convenției nr.50, poate analiza anumite sfere ale politicii sale naționale de muncă, ca fiind situații reglamentabile pe calea negocierilor directe dintre asociațiile de întreprinzători şi salariați. Este o prevedere destul de importantă, datorită căreia în anumite sfere are loc transferul unor funcții specifice statului către organizațiile non-guvernamentale, în special sindicate şi uniuni patronale (mai puțin în cazul Moldovei).

Organizațiile salariaților şi angajatorilor urmează să creeze în cadrul întreprinderilor un sistem politic şi comunicațional de relații sociale între administrație şi personal în scopul formării unei atmosfere de înțelegere şi încredere reciprocă, care va avea efecte benefice asupra creşterii efectivității întreprinderii şi nivelului de viață al angajaților săi. Aceste prevederi sunt fixate în Recomandarea nr.129, care prevede şi volumul de informație care trebuie să ajungă regulat la angajați, în scopul menținerii acestei atmosfere de încredere mutuală şi a unui climat psihologic benefic în cadrul întreprinderii. Acest sistem comunicațional nu trebuie să limiteze dreptul angajaților, garantat prin Constituția Republicii Moldova[220] şi prevederile legisației statului moldovenesc[221], de a se asocia, sau să dificulteze activitatea sindicatelor sau a altor reprezentanți ai salariaților. Informația urmează să fie cît mai amplă şi obiectivă, iar ca mijloc de eficientizare a sistemului comunicațional bipartit pot servi întîlnirile în cadrul întreprinderii, cu schimbarea de păreri şi informații, anumite anunțuri făcute pentru diferite grupuri de salariați, jurnale şi reviste, diferite alte canale care oferă salariaților posibilitatea de a face propuneri şi de a-şi exprima opinia asupra problemelor legate de activitatea întreprinderii.

---

[220] *Vezi: Constituția Republicii Moldova (cu modificările din 15 iulie 2003). – Chişinău, 2004.*

[221] *Vezi: Codul Muncii (adoptat la 1 octombrie 2003); Legea Sindicatelor (7 iulie 2001); Legea despre protecția muncii (2 iulie 2001), etc.*

În scopul asigurării colaborării dintre organele puterii de stat, organizațiile reprezentative ale salariaților şi cele ale întreprinzătorilor, Recomandarea nr.113 a OIM propune statelor-membre să stimuleze consultațiile şi colaborarea tripartită nu doar la nivel național dar şi ramural şi regional. Astfel sunt studiate în comun probleme de interes comun şi se ajunge la aceea că organele competente ale puterii de stat să ceară şi părerea organizațiilor salariaților şi întreprinzătorilor, expertiza socială a anumitor legi în construirea planurilor de dezvoltare social-economică. Procedurile de colaborare trilaterală în vederea implimentării normelor de muncă internaționale sunt stabilite prin prevederile mai multor acte ale OIM, printre care Convenția nr.144 şi Recomandarea nr.152, care servesc drept bază juridică pentru organizarea efectivă a sistemului de parteneriat social funcționabil la nivel național[222].

Prin intermediul strategiilor şi structurilor sale, OIM îndeplineşte o serie de funcții diverse printre care: organizarea discuțiilor la nivel internațional asupra problemelor cardinale legate de calitatea muncii; conlucrarea cu toate părțile – subiecți ai dialogului social în rezolvarea problemelor specifice trecerii la economia de piață şi adaptării la condițiile globalizării economice; susținerea relațiilor constructive şi reciproc avantajoase cu sponsorii şi cu cele mai importante organizații din regiunea respectivă. Astfel, înafară de Ministerul Muncii, Protecției Sociale şi Familiei al Republicii Moldova, Confederația Națională a Patronatului din Moldova şi cele două Confederații Sindicale Naționale (CSRM şi CSLRM „Solidaritate”) ca reprezentanți ai statlui, patronilor şi, respectiv, a salariaților, care alcătuiesc modelul clasic de desfăşurarea al negocierilor, sunt atraşi şi alți parteneri precum Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Învățămîntului, Ministerul Economiei şi Finanțelor, etc. din fiecare țară-membru. Chiar dacă deciziile adoptate de către OIM (convențiile şi recomandările sale) poartă un caracter consultativ-recomandativ, aceştia se implică tot mai activ în susținerea şi chiar apărarea prevederilor date.

Tot mai activ se implică şi organele regionale şi municipale, astfel în Italia şi Spania birourile respective au stabilit contacte şi au purces la implimentarea unor noi strategii de consolidare a relațiilor parteneriale netradiționale cu instituții şi regiuni autonome neimplicate anterior. Pasul a însemnat mobilizarea unor resurse financiare substanțiale datorată, în cazul stabilirii parteneriatului cu „Italia Lavoro” de exemplu, faptului că s-au obținut cedări im-

---

[222] *Стаценко В. Социальное партнёрство: основные международно-правовые принципы и их реализация в законодательстве Республики Беларусь. // Труд. Профсоюзы. Общество, №1. - Минск, 2003, p.23.*

portante din partea Guvernului italian, benefice realizării mai multor proiecte ale OIM[223].

Prin intermediul multiplelor întîlniri organizate la nivel înalt, OIM urmăreşte influienţarea părerii celor mai importante personalităţi politice care sunt chemaţi să acorde o atenţie mai mare schimbărilor sociale datorate globalizării. Strategiile OIM sunt orientate şi spre influienţarea şi atragerea cercurilor academice, menţinerea unei colaborări strînse în continuare cu Organizaţia de Colaborare Economică şi Dezvoltarea şi cu Consiliul Europei (CE), crearea unor noi structuri (precum Consiliul Economic şi Social „Asociaţia Franceză pentru Colaborare cu OIM"). Începînd cu anul 2002 s-a stabilit întîlnirea anuală la nivel înalt a reprezentanţilor OIM şi CE, iar în 2004 Directorul General al OIM şi Comisarul CE semnează un acord de parteneriat strategic în domeniul dezvoltării şi acordării de ajutor umanitar.

Alt aspect important al strategiilor OIM constă în mărirea volumului şi numărului de sponsorizări de proiecte de colaborare, alături de tradiţionalii sponsori din cele peste 20 de ţări (SUA, Germania, Franţa, Italia, etc.) care acordă surse financiare importante apar şi sponsori noi (Polonia, Ungaria, Republica Cehă). OIM este îndeosebi interesată în soluţionarea a patru sarcini strategice: respectarea principiilor de bază şi a drepturilor din sfera muncii; a condiţiilor demne de agajare şi salarizare; a asigurării sociale a tuturor cetăţenilor şi consolidării poziţiilor tripartismului şi dialogului social; soluţionarea unor probleme cum ar fi egalitatea gender şi eradicarea sărăciei.

Destul de benefică a fost influienţa strategiilor OIM şi în rezolvarea diferitor probleme specifice (cazul Lodzi, Polonia) sau crearea, în urma Conferinţei Miniştrilor Muncii (Bucureşti, 2003) de exemplu, a unui comitet permanent de nivel înalt în scopul trecerii în revistă a politicilor naţionale din sfera ocupării forţei de muncă. Ulterior astfel de proiecte au început să fie realizate şi în Albania, Croaţia, Azerbaidjan, Kîrgîstan, Kazahstan şi alte ţări; au fost elaborate mai multe strategii regionale în sfera ocupării forţei de muncă (Lodzi, Polonia) şi a crescut potenţialul ţărilor-membre în domeniul statisticilor şi informaţiei despre piaţa muncii.

Datorită mai multor proiecte precum „Ocuparea şi integrarea socială a tineretului în Kosovo", programul „TREE" (Kazahstan), „Leonardo da Vinci" (Polonia), „Socrate" (Bulgaria), şi altele, s-a realizat ridicarea nivelului calificaţional al diferitor pături sociale. La fel, o latură importantă a strategiilor OIM este atenţia acordată reabilitării profesionale a invalizilor (2003 – Anul invalizilor), colaborării cu întreprinderile mici şi mijlocii în scopul creării de

---

[223] *Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005, с.17.*

noi locuri de muncă, dezvoltării microfinanțării (Bulgaria, România, Serbia) şi cooperativelor (Recomandarea nr.193, din 2002). Prin activitatea şi prevederile actelor sale OIM impulsionează inițiativele locale de dezvoltare economică (Croația, Bosnia, Serbia, Armenia), restructurarea social orientată a întreprinderilor mari în majoritatea țărilor est-europene. Au fost ratificate mai multe convenții ale OIM, printre cele mai importante fiind cele referitoare la munca minorilor (Convențiile nr.182/1999 şi nr.138/1973), munca forțată (Convențiile nr.29/1930 şi nr.105/1957), discriminarea gender (Convenția nr.111/1958), libera asociere (Convențiile nr. 87/1948 şi nr. 98/1949), etc.

La începutul anilor `90, în special în țările Europei Centrale şi de Est au început a fi întreprinse eforturi concrete de creare a institutelor de dialog social şi, datorita implimentării eficiente în mare parte a strategiilor OIM, după un deceniu şi jumătate putem vorbi de obținerea unor rezultate satisfăcătoare. Indeosebi seria de conferințe organizate spre sfîrşitul anilor `90, în mai multe țări-candidate la integrarea în uniunea europeană (Praga – 2001, Alma-Ata - 2002, Bişkek – 2002, Malta – 2003, Varşovia – 2003, etc.) au influiențat benefic procesul de perfecționare a legislației muncii, elaborarea prevederilor legale referitor la organizațiile angajatorilor (fondarea Forumului Angajatorilor din Europa de Sud-Est, în Republica Moldova Legea Patronatelor din 11 mai 2000), întărirea pozițiilor organizațiilor patronilor şi salariaților, etc[224].

Republica Moldova a ratificat majoritatea convențiilor de bază ale OIM, conformîndu-se acestor acte, inclusiv Convențiilor nr.144 din 1976, nr.154 din 1981, şi Convențiilor de la Varşovia (1995) şi Geneva (2000). Cazul Republicii Moldova este unul specific, cu anumite caracteristici atît la capitolul „parteneri sociali", cît şi la mecanismul de conlucrare dintre ei.

Actori ai institutului de parteneriat social sunt la nivel național Guvernul Republicii Moldova - ca reprezentant al statului, Confederația Națională a Patronatelor din Moldova (CNPM) - ca reprezentant al patronilor, Confederația Sindicatelor din Republica Moldova (CSRM) şi Confederația Sindicatelor Libere din Republica Moldova (CSLRM "Solidalitate") - ca reprezentanți ai salariaților. Ei conlucrează în cadrul Comisiei Republicane pentru Negocieri Colective (CRNC), componența căreia este aprobată prin Decretul Preşedintelui Republicii Moldova №152, din 20 mai 1994. Ia naştere astfel organul sistemului de dialog social la nivel național, care-şi va exercita activitatea în conformitate cu mai multe acte ale OIM (Convențiile №87, 98, 144, 154, etc.). Comisia e condusă de Prim-vice-prim-ministrul Republicii Moldova, ca Coordonator Principal şi Ministrul Muncii, Protecției Sociale şi Familiei, Pre-

---

[224] *Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005, с.42.*

şedintele General al CNPM, Preşedinţii CSRM şi CSLRM "Solidaritate" – ca Coordonatori.

Fiecare dintre părţi are dreptul de a sesiza Secretarul Comisiei asupra anumitor probleme şi dreptul de a cere convocarea ei. Practica ne arată însă că comisia dată este convocată doar cu acordul Coordonatorului Principal.

Potenţialul democratic de funcţionare al acestui organ va creşte imanent aşa cum s-a sesizat deja ca fiind inacceptabil unei societăţi democratice contemporane faptul că structura unui astfel de organ este hotărîtă prin Decretul Preşedintelui (adică al unei singure persoane) şi că nu are loc "rotaţia", cum ar fi normal, la funcţia de Coordonator Principal a reprezentanţilor patronilor şi salariaţilor. De-jure, membrii CRNC declară neangajarea lor politică. Ei se angajează să reprezinte interesele membrilor organizaţiilor respective dar, defacto, cel puţin reprezintaţii statului susţin ideologia partidului de guvernămînt.

După adoptarea Codului Muncii-2003, CRNC este transformată şi capătă denumirea de Comisia Naţională pentru Negocieri Colective (CNNC). Schimbarea nu constă doar în substituirea, necesară de altfel, a termenului de "republican" prin "naţional", dar şi altor aspecte precum semnarea Convenţiei Naţionale în locul tradiţionalului Contract Colectiv de Muncă. Comisia s-a întrunit de 9 ori în 2002[225], de 11 ori în 2003[226] şi de 9 ori în 2004. CNNC îşi începe activitatea din 2 octombrie 2003, principalele sale direcţii constînd în abordarea celor mai actuale probleme la nivel naţional prin încheierea de Convenţii Naţionale în două sfere:

- I-a Convenţie Naţională din 3 februarie 2004, referitoare la plata salariilor angajaţilor în bază de contract individual de munca;
- a II-a Convenţie Naţională din 9 iulie 2004, referitoare la timpul de muncă şi de odihnă.

Una din strategiile OIM privind funcţionarea mecanismului institutului de parteneriat social constă în observarea şi influienţarea permanentă a procesului de consolidare a poziţiilor organizaţiilor patronilor în tările din centrul, estul, sud–estul Europei şi CSI. Astfel au fost adoptate legi speciale în acest sens în România, Ucraina şi Republica Moldova care sunt, să spunem, cu un pas înainte în comparaţie cu alte ţări în care nu avut loc încă adoptarea unor astfel de legi (Macedonia, Serbia, Slovenia)[227]. Pînă la elaborarea Legii Pat-

---

[225] *Достижения Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. // Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо», №2. - Кишинев, 2003, p.4.*

[226] *Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова в 2003 году. // Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо», №2. - Кишинев, 2004, p.2.*

[227] *Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005, с.44.*

ronatelor organizațiile respective au fost implicate ca „parte" a sistemului tripartit de dialog social, parcurgînd însă o perioadă de „vid" din punct de vedere legislativ (pînă atunci ele activînd în conformitate cu Legea cu privire la asociațiile obștești). Funcționalitatea CNNC din păcate nu ne permite încă o comparație cu situația din România și, cu atît mai mult, cu „modelul belgian", decretul Președintelui din 20 mai 1994 cu privire la crearea ei fiind deja „consumat".

Aceste prevederi necesită a fi revizuite, proces prin intermediul perspectivelor căruia Confederația Națională a Patronatelor din Moldova tinde la optimizarea funcționalității sale - transferul către acestea a unor funcții pe care le îndeplinesc anumite organe (Consiliul Economic, de exemplul) și crearea mai multor condiții favorabile consolidării organizațiilor reprezentative ale patronilor în Republica Moldova. Situația precară creată în jurul organizațiilor patronale le-a făcut să se unească „sub umbrela" unei singure confederații – Confederația Națională a Patronatelor din Moldova (CNPM)[228]. Sindicatele sunt reprezentate la nivel național de cele două confederații (CSRM și CSLRM „Solidaritate"), dar nu putem încă spune că ele ar ocupa poziții foarte și foarte consolidate.

Prevederile actelor OIM presupun „dorința de a dialoga" și colaborarea dintre aceste părți. În Republica Moldova avem o colaborare conflictuală sau, mai degrabă, o confruntare caracterizată de prezența insuficientă a „mitului compromisului". Despre contrapunerea cu normele internaționale în general, și cu cele ale OIM în particular ne vorbește și comportamentul destul de netradițional (în special în perioada de pînă la 2000) în concertarea socială a acestor „actori" (greve, comportament pe alocuri violent, etc. în locul metodelor tradiționale), de unde și motivația statului de a avea dubii în cedarea posibilă a anumitor funcții ale sale către acestea. De conlucrarea constructivă dintre Patronat și Sindicate depinde asigurarea păcii sociale, adică „realizarea echilibrului dintre ceea ce este economic posibil și echitabil pentru social"[229].

Rolul strategiilor OIM în asta și constă – în consolidarea organizațiilor reprezentative ale patronilor și salariaților și asigurarea eficienței mecanismului de conlucrare a „părților" – stat, patronate, sindicate și alte organizații. Slăbirea pozițiilor acestora este o caracteristică nu doar a Republicii Moldova, ci și a majorității statelor est - europene la sfîrșitul sec.XX – începutul sec.XXI, prezentînd mai multe aspecte:

---

[228] *Materialele Conferinței Naționale Tripartite „Tripartismul și dialogul social în Moldova". - Chișinău, 1997, p.5.*

[229] *Ghidul pentru dialog social și parteneriat din România. - București, 1997, p.14.*

- situația economică dificilă, care a restrîns simțitor spațiul de manevră atît al patronilor, cît şi al angajaților, şi le-a luat practic guvernanților posibilitatea de a acorda primilor avantaje financiare;
- globalizarea economiei, intensificarea concurenței internaționale şi creşterea rolului corporațiilor transnaționale;
- transformarea substanşțială a modurior de productie;
- diversificarea crescîndă a pieței muncii, ca consecință a celorlalte transformări[230].

Guvernul, ca exponent al statului, se poate manifesta fie în prim-planul dialogului social, fie se poate limita la o acțiune indirectă în ansamblu dialogului social. În procesul de transformare actuală Guvernul organizează şi conduce activități ce vizează instaurarea unui sistem democratic şi a economiei de piață. Acest proces ar trebui să avanseze mai rapid prin descentralizarea puterii, privatizarea întreprinderilor de stat şi adoptarea reglementărilor specifice, etc.[231]

Experiența țărilor din Occident ne dovedeşte că dialogul social tripartit contribuie în mod decisiv la parcurgerea reformelor într-un climat de pace socială. Guvernul ca autoritate publică are ca scop fundamental realizarea interesului național. El guvernează sub imperiul unui pact cu societatea civilă, care consfințeşte şi instituționalizează parteneriatul dintre instituțiile publice şi societatea civilă, asociază în forme de cooperare mutuală sectorul public cu cel privat şi dă noi garanții de stabilitate.

Încercările Republicii Moldova, ca şi a altor țări aflate în tranziție, de concertare socială reuşită – în sensul atingerii păcii sociale – sunt încă destul de hiper-monopolizate din punct de vedere al implicării statului. Nici "importarea" unor sau altor modele "reuşite" (modelul suedez)[232] nu constituie nişte condiții suficiente şi reale în asigurarea realizării echilibrului social.

Condițiile unei concertări parteneriale social-autentice şi durabile ar putea fi indeplinite odată cu înlăturarea cauzelor principale, precum slăbiciunea vădită a organizațiilor reprezentative patronale şi sindicale, descentralizarea puternică a negocierilor colective, absența de tradiții în promovoarea unor relații ordonate şi constante între părți, necesitatea asigurării anumitor măsuri de securizare socială, etc. şi s-ar ajunge la realizări concrete, nu doar la nişte măsuri şi acorduri care adesea sunt doar o parte de retorică.

---

[230] *Ibidem, p.21.*

[231] *Ibidem, p.217.*

[232] *Cojocaru Gh. Calea a treia sau modelul suedez al statului bunăstării sociale. // Arena politicii, №2. - Chişinău, 1996, p.17.*

Bibliografie

Cojocaru Gh. Calea a treia sau modelul suedez al statului bunăstării sociale. // Arena politicii, №2, august. - Chişinău, 1996, p.17-19.

Constituția Republicii Moldova (cu modificările din 25 iulie 2003). – Chişinău, 2004.

Ghidul pentru dialog social şi parteneriat din România. - Bucureşti, 1997.

Materialele Conferinței Naționale Tripartite „Tripartismul şi dialogul social în Moldova”. – Chişinău, 1997.

Mesagerul Ministerului Muncii, Protecției Sociale şi Familiei al Republicii Moldova, №3. – Chişinău, 2004, p.11-14.

Negru T. Parteneriatul social(în sfera muncii). // Legea şi viața, №1/2. – Chişinău, 2003, p.11-14.

Teosa V. Evoluția mecanismului parteneriatului social în Republica Moldova: esența şi problemele funcționării. // Analele ştiințifice ale USM. Vol.II. – Chişinău, 2002, p.153-157.

Teosa V. Munca neprotejată şi tactica sindicatelor. // MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV. - Chişinău, 2000, p.204-206.

Teosa V., Roşca M. Sistemul gestionării resurselor umane în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV. - Chişinău, 2000, p.129-142.

Веселов Ю. Идеология социального партнёрства. Роль и место её в современном профсоюзном движении. // Труд. Профсоюзы. Общество, №1. – Минск, 2003, с.12-17.

Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005.

Достижения Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. // Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо». №2. – Кишинев, 2003, с.4-5.

Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова в 2003 году. // Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо». №2. - Кишинев, 2004, с.2-3.

Костин Л. Профсоюзы России и МОТ: развитие сотрудничества. // Труд и социальные отношения. № 1/ 25. - Москва, 2004, с.26-29.

Стаценко В. Социальное партнёрство: основные международно-правовые принципы и их реализация в законодательстве Республики Беларусь. // Труд. Профсоюзы. Общество, №1. – Минск, 2003, с.23-26.

ПРОФСОЮЗНОЕ ПРОСТРАНСТВО МОЛДОВЫ: ОСОБЕННОСТИ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ[233]

Валентина ТЕОСА
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра международных отношений
Доцент, доктор философских наук,
заведующая кафедрой

Валерий МОШНЯГА
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра политических и административных наук
профессор, доктор-хабилитат политических наук,
заведующий кафедрой

Георгий РУСНАК
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
профессор, доктор-хабилитат исторических наук,
член-корреспондент Академии Наук Молдовы
ректор

Профсоюзам Молдовы 100 лет.[234] Путь, пройденный за этот период, обозначен историческими вехами (съезды, конференции[235]), насыщен событиями, биографиями людей, достижениями и потерями. Жизнь страны на всех ее драматических этапах, в полной мере, отражена в ис-

---

[233] Рецензент – доктор философских наук, доцент Думитру СТРАХ.

[234] Возникновение первых профессиональных союзов на территории Молдовы историки относят к 1905 году. См. подробнее: Молдавская советская энциклопедия. Т.6. – Кишинев, 1976, с.208

[235] Профсоюзы Молдовы: от съезда к съезду. – Кишинев, 1987; Конгресул X ал синдикателор дин Молдова. – Кишинэу, 1988; Профсоюзы Молдовы от съезда к съезду. Кишинев, 1987; Moraru A., Ivanov D. Istoria sindicatului educaţiei şi ştiinţei din Republica Moldova. - Chişinău: 2005.

тории профсоюзного движения, такой же сложной, неоднозначной и противоречивой. (Приложение 1)

Законодательные основы деятельности профсоюзов Республики Молдова составляют Конституция Республики Молдова (ст.42), Трудовой кодекс Республики Молдова (5 ст.), Законы о профсоюзах, о патронате, о социальном диалоге, о механизме трехстороннего сотрудничества и Республиканской комиссии по трехстороннему сотрудничеству (национальный уровень) и другие национальные нормативные акты (более 10), устанавливающие право работников стать членом профсоюза для защиты своих прав, а также определяющих механизм осуществления конституционных прав профсоюзов.

В соответствие со ст.2 Конституции Республики Молдова в основу Закона о профсоюзах от 7 июля 2000 года[236] были положены принципы профсоюзных прав и свобод, которые провозглашаются в Декларации Прав Человека, в международных соглашениях (2), конвенциях МОТ, принятых Парламентом Республики Молдова (23)[237] и внутренних нормативных актах[238] (Приложение 2).

Паспорт профсоюзов Республики Молдова. В Молдове профсоюзное движение переживает типичную для многих постсоветских стран тенденцию к уменьшению численности и дроблению структуры. Причины данного процесса носят объективно-субъективный характер и, несомненно, кроются в политике переходного периода и во многом являются как следствием социально-экономических процессов, так и реализации стремления к разделу профсоюзной собственности, а также личностных амбиций и претензий на лидерство. Первая серьезная потеря численности профсоюзов Республики Молдова была следствием профсоюзного раскола 1990 года, последующих политических событий: Приднестровского конфликта и формирования «непризнанной ПМР». Таким образом, на территории Республики Молдова с 1990 года де-факто действовали две профсоюзные организации: в правобережье – официально зарегистрированная Всеобщая федерация профсоюзов (ВФПМ), на левобережье Днестра - незарегистрированная в Республики Молдова Фе-

---

[236] *Конституция Республики Молдова в редакции Закона N351-XV от 12 июля 2001 года; Трудовой кодекс (1 декабря 2003 года).*

[237] *Закон о профсоюзах. // Мониторул Офичиал ал Републичий Молдова N130-132 от 19 октября 2000 года.*

[238] *Устав Конфедерации профсоюзов Республики Молдова // www.csrm.md*

дерация профсоюзов Приднестровья, объединившая значительную часть всех членов профсоюзов с левого берега Днестра.[239]

До ноября 2000 года в республике существовала единая Всеобщая федерация профсоюзов (ВФПРМ), объединявшая 26 отраслевых комитетов профсоюзов. К январю 2005 года в Республики Молдова зарегистрированы Конфедерация профсоюзов Республики Молдова (CSRM), объединяющая 9 отраслевых профсоюзов с общей численностью, более 400 тыс. членов и Конфедерация свободных профсоюзов Республики Молдова КСПРМ) «Солидаритате» - 25 отраслевых профсоюзов с численностью до 250 тыс.членов профсоюзов.

Особенностью современного профсоюзного пространства Республики Молдова является существование внутреннего деления «де-юре» на Конфедерацию Профсоюзов Республики Молдова и Конфедерацию Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» и «де-факто» на 3 отряда: Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова, Конфедерация Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» и Конфедерация профсоюзов Приднестровья (КПП), представляющая 11 отраслевых профсоюзов левобережья Днестра с численностью до 140 тысяч членов, выполняющих на основе собственных уставов представление и защиту интересов работников на различных уровнях: отраслевом, региональном, политическом. Различие состоит в уровнях институцианализации политической роли действующих на единой территории Республики Молдова профсоюзов.

С другой стороны, противоречивым и неоднозначным является определение в реалиях Республики Молдова самого понятия «альтернативные профсоюзы». На рубеже 80-х - 90-х годов на I съезде профсоюзов страны произошло перерождение организации и в течении последующих 10 лет шел сложный процесс формирования новых демократических профсоюзов, что не отвечало идеологическим подходам отдельных лидеров. По мере того как набирала силу настоящая партия власти, четко вырисовывались и внутри профсоюзные противоречия, выплеснувшиеся в дискуссиях на III съезде профсоюзов Республики Молдова в октябре 2000 года. До прихода к власти в стране партии коммунистов в январе 2001 года оставалось несколько месяцев.

---

[239] *См. Профсоюзы Молдовы: от съезда к съезду. – Кишинев, 1987, с.4-5. По статистическим отчетам численность профсоюзов на 1 января 1986 года составляла 2127816 членов профсоюза, к 1990 года на учредительном съезде уменьшение составило – более чем 130 тысяч человек. Согласно данным на 1 января 2004 года в 11 регионально-отраслевых комитетах профсоюзов Приднестровья состоят на учете около 140 тыс.человек.*

Думается, форсирование создания «альтернативных» профсоюзов в октябре-декабре 2000 года, завершившегося 14 декабря 2000 года на Учредительном съезде Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате», было частью единого политического процесса в стране. Таким образом, определение данного процесса как возрождение коммунистических профсоюзов, в определенной степени, оправдано вследствие тесного сотрудничества данных профсоюзов с партией власти.[240]

Профосоюзное пространство Республики Молдовы отражено в таблице 1 (см. Приложение 3). Следует отметить, что, несмотря на существенное уменьшение общего количества в составе Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова (с 25 до 9) национально-отраслевых центров (в Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» их 25), общая численность членов профсоюза в составе Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова более чем на 60% превышает численность Конфедерации Независимых Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате», а количество первичных организаций - более чем в 3,5 раза. Причина кроется в отраслевой структуре соответствующих профсоюзных конфедераций: за счет сохранения аграрного и бюджетного секторов в составе Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова.

Таким образом, на профсоюзном пространстве Молдовы по данным 2004 года объединены в составе двух национальных конфедераций (Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова, Конфедерация Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате») около 650.000 членов и более 6200 первичных организаций, т.е. каждый второй работающий является членом профсоюза, а с учетом и региональной организации (КПП) – общая численность достигает 790000 членов профсоюза и 8357 первичных организаций.

Легальные основы деятельности Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова. Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова действует на основе Устава, который был принят III Конгрессом профсоюзов Всеобщей Федерации Профсоюзов Республики Молдова (ВФНПРМ) 27 октября 2000 года и содержит 9 разделов:

---

[240] *Manea L. Negocierile presupun nu numai revendicări, dar şi propuneri concrete: [interviu cu L.Manea, preşedinte Confederaţiei Sindicatelor Libere "Solidaritate"] / consemnare: Vasile Odoleanu. // „Moldova suverană”, 2003, 2 decembrie; Суручану Н. Солидарности крепнуть: [интервью с лидерами профсоюзного сообщества "Солидаритате" Николае Суручану, Анной Селиной и Ионом Пыргару] / подготовила Нелли Сливенко. // «Кишиневские Новости», 2003, 1 мая.*

Общие положения; Цель Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова; Члены Конфедерации, их права, обязанности и ответственность; Полномочия Конфедерации; Руководящие органы Конфедерации; Ревизионная комиссия Конфедерации; Имущество и финансовая деятельность конфедерации; Реорганизация, ликвидация Конфедерации; Заключительные положения.

В соответствии со ст.1 Устава: Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова (CSRM) является некоммерческой организацией, объединяющей на добровольных началах профсоюзные центры на национально-отраслевом уровне. В дальнейшем на всех языках будет применяться аббревиатура CSRM. Конфедерация является правопреемником Всеобщей Федерации Профсоюзов Республики Молдова.[241]

Руководящими органами Конфедерации являются:

а) Съезд; б) Конференция; в) Совет; г) Исполнительный Комитет.

CSRM: количественный и качественный состав. (Приложение 2) Как следует из таблицы, снизился процент женщин с 73,8% в 2002 году до 51,2% в 2004 году; уровень молодежи колеблется 22-25%. Увеличение территориальных профцентров связано с изменением с 2003 года административно-территориального деления и переход от уездов к районам, что вызвало структурное дробление существовавших прежде центров в регионах. Остальные все показатели логичны в динамике.

Организационная структура CSRM: централизованно-демократическая, федеративная, региональная и территориально-отраслевая.

Таблица 2. Организационная структура[242]

[241] *Устав Конфедерации профсоюзов Республики Молдова. // www.csrm.md*
[242] *www.csrm.md*

CSRM*: структура аппарата профсоюза.*[243] В 5 департаментах и 11подразделениях (дирекциях) аппарата CSRM работают 43 должностных лица из них Президент - 1, заместителей - 2, 15 – руководители департаментов и подразделений, 13 – специалистов по направлениям, из которых со стажем работы в профсоюзах от 10 до 30 лет – 8 человек (25,8%), от 5 до 10 лет – 6 (19,3%), до 5 лет – 17 человек (54,8%). Также в аппарате CSRM работают более 16 технических работников. Из общего количества работающих в возрасте до 30 лет – 10 (23,8%) и женщин – 12 человек (28,6%).

Тенденция изменения структуры, содержания и количества, прежде всего, вследствие финансовых проблем просматривается в сторону сокращения подразделений и работников аппарата, соответственно, качественный состав по возрасту и гендеру не может быть объективно отслежен.

CSRM*: ресурсы, размеры, потоки доходов профсоюзов*. К вопросам о перспективах деятельности профсоюзного движения Молдовы, несомненно, принадлежит и проблема финансирования, являющаяся одним из сложнейших аспектов для исследования вследствие закрытости данной темы и сложности реальной финансовой ситуации современного профсоюзного движения.[244]

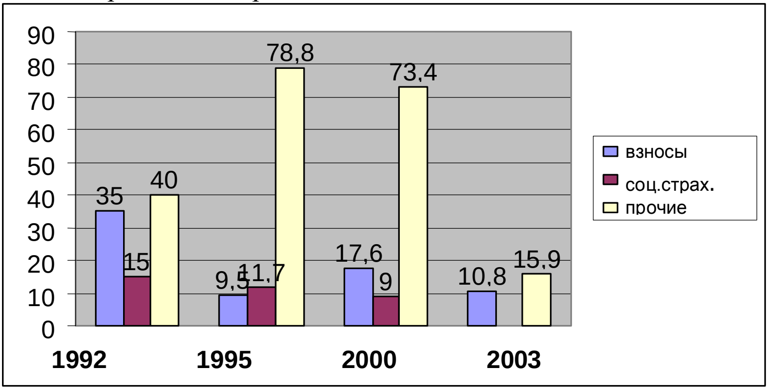
---

[243] *Список телефонов аппарата CSRM. – Кишинэу, CSRM, 2005.*

[244] *В настоящем исследовании приводятся примеры из анализа финансовой деятельности CSRM.*

Данный вопрос ежегодно рассматривается на заседаниях Президиума / Исполкома CSRM в плане подведения итогов исполнения и перспектив финансовой деятельности. В ходе настоящего исследования проведен анализ доходов по состоянию на 1 января 1992 года, 1 января 1996 года, 1 января 2001 года и 1 января 2004 года согласно соответствующим протоколам заседаний Исполкома CSRM. Предлагаемый анализ представлен не в абсолютных цифрах, но в процентном соотношении к совокупным доходам / расходам. Целью является выделение основных статей по доходам/расходам и динамики финансового процесса.

График 1. Динамика доходов по основным статьям: взносы, социальное страхование, прочие доходы.

В статью «прочие» включены доходы фонда имущества, аренда, от вычислительного центра, дивиденды от финансово-коммерческой деятельности, от Правительства по оздоровлению детей и т.д. Особо необходимо отметить доход от Правительства по оздоровлению детей в 1995 года было получено – 15,1%, а в отчете за 2000 год и последующие годы эти компенсации отсутствуют.

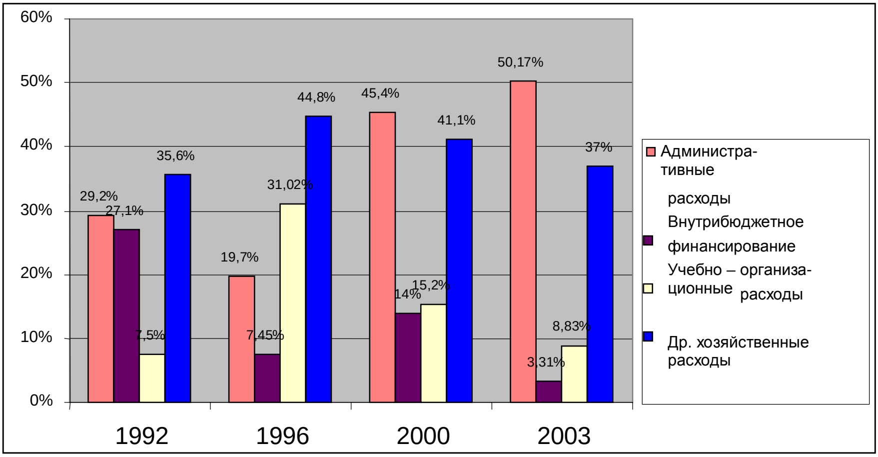
После III съезда ФНПРМ проблема эффективности финансово-хозяйственной деятельности встает с новой остротой. Исполком CSRM принимает Постановление №7-45 от 1 марта 2001 года «Об оплате членских взносов», которое отражает поиск новых подходов в системе распределения взносов и в определении доходов CSRM. Прежде всего, отчисление на счет конфедерации планируется в конкретной сумме ежеме-

сячно в расчете на каждого отдельного члена профсоюза и предусматривает ежегодное отчисление также в конкретной сумме в расчете на каждого отдельного члена профсоюза.

В 2004 году, несмотря на то, что финансовая ситуация, по словам нынешнего президента Конфедерации CSRM, чрезвычайно сложная, удалось добиться общего политического решения о следующем распределении взносов: 40-70% - остаются в первичной организации, по ее усмотрению; 3% - должны отчисляться в фонд конфедерации; остальная часть – направляется на содержание территориальных и отраслевых комитетов.

Образцы расходов профсоюзов. Анализ представляется на основе сравнительного изучения протоколов заседаний исполкома CSRM, рассматривавших годовые отчеты о доходах и расходах по состоянию на начало 1992 года, 1996 года, 2000 года, 2003 года.

График 2. Сравнительная динамика расходов по основным статьям в период 1992-2003 годы.

Некоторое условное обобщение статей расходов позволяет увидеть сравнительную динамику расходов по основным статьям в период: 1992-2003 годы: значительное уменьшение ресурсов на внутрибюджетное финансирование, резкое возрастание сравнительных административных и хозяйственных расходов отражает общее существенное снижение абсолютных доходов.

В административные расходы входят зарплата, налоги, материальная помощь членам профсоюза (аппарату и активу); в учебно-организа-

ционные – проведение семинаров, командировки по изучению опыта, финансовая поддержка деятельности молодежной, женской организаций, затраты на организационные заседания всех уровней; внутрибюджетное финансирование включает расходы на издание газеты, методических и информационных материалов, медиатизацию деятельности, поддержку деятельности профсоюзных подразделений (Республиканская профсоюзная библиотека, Республиканский дворец культуры профсоюзов); хозяйственные расходы учитывают затраты на содержание здания, транспорта, телефонов, медпункта, канцтовары.

Как показал проведенный анализ, в зависимости от акцентов деятельности и финансовой ситуации в разные годы изменялось распределение по статьям расходов. Значительно сократились объемы расходов в 2003 году по сравнению с 2000 годом по таким статьям, как административные расходы – за счет сокращения аппарата, внутрибюджетные – за счет урезания средств на 70%; но увеличились по разделу учебно-организационные расходы и культурно-массовая работа – почти в 2 раза.

Особенностью деятельности профсоюзов в условиях независимой Молдовы, как показывают аналитические исследования, являются использование старого опыта, наработка нового и, наконец, отказ от устаревших подходов в традиционных направлениях. На основе данной методологии CSRM осуществляет развертывание деятельности, направленной на решение совершенно незнакомых прежде проблем (право на труд и занятость), поиск адекватных условиям рыночных отношений стратегий (диалог с работодателем на всех уровнях). Повышению эффективности профсоюзной тактики способствует использование потенциала демократии в продвижении межпрофсоюзного (по горизонтали) и внутрисоюзного (по вертикали) диалога, опыта международного профсоюзного движения (защита и легализация неформально труда, гендерная, молодежная политики), наконец, привлечение и использование науки, информационно-технического ресурса, средств массовой информации в ежедневной профсоюзной практике.

Право на труд и занятость трудоспособного населения как ядро политики профсоюзов CSRM.[245] Из-за трудностей, существующих на рынке рабочей силы, а также исходя из создавшегося положения в данной области, на отдельном заседании Совета CSRM был рассмотрен воп-

---

[245] *Конфедерация профсоюзов Республики Молдова в 2003 году. / Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». – Кишинэу, 2004, №2(56), с.8; Достижения Конфедерации профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». – Кишинэу, 2003, с.15-16.*

рос о ходе реализации резолюции Ш Съезда ВФПРМ «О ситуации на рынке труда». Принятое Советом постановление было направлено социальным партнерам для принятия необходимых мер по улучшению положения на рынке труда. Были рассмотрены и выдвинуты конкретные предложения по проектам Национальной программы занятости населения на 2003-2005 годы; Концепции по профессиональной ориентации и профессиональной подготовке в области развития людских ресурсов.[246] Представители CSRM работают в составе трехсторонних комиссий при административных советах Национального и территориальных агентств занятости.

Традиционным и важным направлением социально-экономической защиты работников в условиях формирующихся рыночных отношений является деятельность по *обеспечению здоровья и безопасности труда*, в которой главный упор делается на *совершенствование системы социального страхования*, приведение ее в соответствие с современными реалиями рынка труда. В Резолюции III съезда Всеобщей федерации профсоюзов Республики Молдова сформулированы требования CSRM в целях обеспечения социального страхования, охраны труда и здоровья своих членов.[247]

Эти подходы учитываются также при ежегодном мониторинге проектов Закона о государственном бюджете (в соответствии со ст.9 и 26 Закона «Об охране труда») и экспертизе проектов других законодательных актов.

Под давлением профсоюзов в 2001 году был принят Закон об Инспекции труда и созданы структуры Инспекции труда (республиканский и территориальный уровни), с которыми профсоюзы стремятся наладить совместную работу по защите труда.

Защита доходов работников[248] - другое чрезвычайно актуальное направление деятельности CSRM в условиях сложнейшей социально-экономической ситуации, практикующихся задержках выплат заработной платы. В период с 2001 года по 2004 год были проведены десятки акций протеста, приняты обращения в адрес правительства и президента, подготовлены экономические обоснования десятков обращений для рассмотрения в НКПМ.

---

[246] *Постановление Правительства №224 от 1 марта 2003 года; Постановление Парламента Республики Молдова №253 от 19 июня 2003 года.*

[247] *Резолюции III съезда Всеобщей федерации профсоюзов Республики Молдова. // www.csrm.md/ru/doc/*

[248] *Там же, с.3-4; 6-11.*

Однако, надо признать, что существенно переломить ситуацию в уровне оплаты труда в стране и приблизить ее к критериям достойной оплаты профсоюзам не удалось: уступки, на которые периодически идет правительство, не привели среднюю заработную плату выше 40-60% минимальной потребительской корзины. Более того, на этом рубеже обнаружились серьезные противоречия между CSRM и Конфедерацией «Солидаритате»: последние зачастую блокируют требования CSRM о повышении заработной платы работникам бюджетной сферы (в Конфедерации «Солидаритате» нет «бюджетников») и поддерживают правительство.

Экспертиза проектов законов и других нормативных актов социально-экономического характера, юридическая защита и поддержка.[249] В целях защиты профессиональных, экономических и социальных прав и интересов членов профсоюзов CSRM участвовала в процессе разработки и экспертизы проектов законов и других нормативных актов в области социального страхования, оплаты труда, здравоохранения и других сфер социально-экономического развития.

Так, в 2002 году Управление социальной защиты Исполкома CSRM внесло предложения по улучшению более 20 законодательных и нормативных актов, а в 2003 году осуществило экспертизу 36 проектов законодательных и нормативных актов, выдвинув при этом конкретные предложения по их улучшению.

Новыми видами активности профсоюзов в условиях наступления рынка на уровень жизни работников и их социально-экономические права становится *деятельность CSRM по защите отечественного производителя.*[250] Профсоюзную тактику в отношении роста тарифов и цен CSRM выстраивает на основе положения Конвенции №117 МОТ, ратифицированной Парламентом Республики Молдова как составляющей борьбы за благосостояние населения.[251]

Деятельность по разработке проектов Закона о государственном бюджете ежегодно представляет собой систему работы специалистов

---

[249] Там же, с.9-12, 16-20

[250] В 2002-2004 годы вносятся предложения по налогообложению в аграрно-промышленном секторе, проводятся акции солидарности с аграриями, выступающими за свои права.

[251] Заявление с изложением позиции Конфедерации в связи с повышением с 15 марта 2003 года цен на хлеб; Заявление CSRM в связи с повышением с 1 февраля 2003 года тарифов на телефонные услуги; Заявление протеста в связи с повышением, начиная с 1 июля 2003 года, тарифов на электроэнергию и природный газ и др.

различных направлений (экономистов, юристов и т.д.). К примеру, при обсуждении проекта закона на 2003 год было внесено около 30 предложений по улучшению данного документа, в результате переговоров руководства CSRM по выдвинутым предложениям с Министерством финансов (22 августа 2002 года) и с премьер-министром Республики Молдова (4 сентября 2002 года и 16 сентября 2002 года) 17 из них были приняты.

При рассмотрении проекта Закона о государственном бюджете на 2004 год было выдвинуто около 15 предложений. Соответствующие заключения были направлены в Министерство финансов, Правительство Республики Молдова и Парламент страны.[252] Было принято 7 предложений, выдвинутых CSRM.

Актуализация организационной работы и подготовки / переподготовки профсоюзных лидеров в деятельности CSRM.[253] В Концепции развития профсоюзного движения в Республики Молдова, принятой Советом ФНПРМ (№8-2 от 14 марта 2000 года) особое место уделяется организационному укреплению и оптимизации структуры профсоюзного движения.

С этой целью CSRM выстраивает систему работы с молодежью, направляет усилия на с*оздание новых профсоюзных организаций на всех уровнях*[254]*, укрепление деятельности региональных* (АТО Гагаузия, муниципия Кишинэу)*, территориально-отраслевых* (уездным*), отраслевых организаций, рекрутированию новых членов профсоюза*. На решение этих задач были направлены проводимые совещания и круглые столы, заседания рабочих групп и оргкомитетов, семинары для профактива. (См. Приложение 2) На этом направлении CSRM и отраслевые федерации активно *сотрудничают с международными партнерами, привлекают экспертов из международных организаций, братских профсоюзов* (Греции, Румынии, Бельгии, Голландии, Швеции, Украины, России и т.д.).

CSRM предпринимает усилия по *информационно-издательскому*

---

[252] *Там же, с.4-6, с.12-14*

[253] *Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRM от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004, с.6-13; Постановление Исполком от 26 апреля 2002 года о создании молодежной организации CSRM.*

[254] *19 декабря 2002 года учрежден Профсоюз работников торговли, общественного питания, потребительской кооперации, сферы услуг, ресторанного и гостиничного хозяйства; в 2003 году - 2 национально-отраслевых профцентра: Профсоюз транспортников (520 человек, Учредительный съезд: 12 ноября 2003 года) и Объединение профсоюзов энергетики (2140 человек, Учредительный Съезд – 12 декабря 2003 года).*

подкреплению организационно-учебной работы, осуществляя издание информационных материалов в виде буклетов: «Профсоюзы необходимы», «Если давит реформы груз, прочь сомнения - вступай в профсоюз!», издание календарей с эмблемой CSRM, а также при международной поддержке МКСП, проекта ТАСИС, Департамента по культуре Посольства США в Республике Молдова, Департамента по международному развитию Великобритании.

Как эффективные формы работы CSRM практикует заслушивание итогов обучения в системе профсоюзного образования[255], добивается включения финансирования обучения в коллективные договора на различных уровнях с выделением средств в размере не менее 2% из фонда заработной платы. Такого понимания и, соответственно, соглашения удалось достигнуть как на уровне отраслевых комитетов, так и в некоторых территориях: в районе Дрокия подписано соглашение о том, что патроны выделяют 3% на обучение работников и профсоюзного актива.[256]

В информационной записке «Об итогах 2003 / 2004 учебного года» отмечается, что всего было обучено в системе профсоюзного образования 22521 человек, включая 288 – на семинарах, организованных CSRM, остальные были слушателями семинаров на отраслевом и территориальном уровнях.

Деятельность CSRM на национальном уровне по созданию профсоюзной науки и выработке новых стратегий.

Особенностью деятельности CSRM после III Съезда (2000 год) стала развернутая деятельность на национальном уровне по созданию профсоюзной науки на базе открытого в августе 2000 года Института Труда, привлечение академической науки к объективному и независимому исследованию проблем рынка труда, современных трудовых отношений, что позволило на протяжении этих лет направлять внимание и деятельность профсоюзных организаций на наиболее актуальные проблемы.

Научно-теоретические исследования рынка труда и социального развития Молдовы, проведенные Институтом Труда (2000-2004 годы.)[257],

---

[255] *См.: Решения Исполкома CSRM №35-312 от 2 октября 2003 года «Об итогах 2002 / 2003 учебного года», №51-388 от 24 июня 2004 года «Об итогах 2003 / 2004 учебного года» и т.д.*

[256] *Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRM от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004, с.10-11*

[257] *Gender, Poverty and Employment: Moldova National Study. - Budapest, ILO-CEET, 2001. Republica Moldova în secolul XXI: viziunea tineretului. / Materialele conferinţei şiinţifico-practice din 31 mai 2002. – Chishinău, 2002; Republica Mol-*

проведенные по заказу профсоюзов (CSRM) и при поддержке МОТ, Института труда Греции, не только включали исследования острых проблем рынка труда, но и предлагали новые профсоюзные стратегии. Получили артикуляцию и воплотились в конкретные программы деятельности CSRM гендерная и молодежная политики, политика в сфере занятости, в социальном диалоге. Все это обобщалось и доносилось до слушателей системы профсоюзного образования на различных уровнях.

По-новому профсоюзы взглянули на проблему о*храны и безопасности труда* после проведенного исследования Институтом труда по заказу МОТ *«ВИЧ/СПИД ситуация и рынок труда Республики Молдова»*. Главный инструмент и гарант *в защите прав работника в связи с ВИЧ / СПИДом*, по мнению профсоюзов, коллективный договор.

Особым и новым объектом воздействия профсоюзов Молдовы стала неформальная экономика и незащищенный труд.[258] CSRM, опираясь на проведенное Институтом труда исследование трудовых отношений в стране, политику и принципы МОТ в отношении неформального сектора, определила стратегию деятельности профсоюзов CSRM по защите прав трудящихся в сфере незащищенного и неформального труда.

Эти вопросы получили широкое обсуждение на семинарах (2003), круглых столах (2001, 2003), научно-практических конференциях, воплотились в отраслевые программы (Федерация профсоюза «Агроиндсинд» на 2003-2004 годы) и, наконец, в *инициативу CSRM 2005 года: о национальной профсоюзной акции*[259], материалы которой были обсуждены на семинаре «Легальный труд – тебе и стране», проведенном для представителей средств массовой информации, патроната, министерств и ведомств.[260]

Таким образом, CSRM приобрела реальный опыт привлечения науки к исследованию актуальной профсоюзной тематики, перевода полу-

---

dova – 2000: Piaţa muncii şi dezvoltarea socială. / 1-ul Anuar economic şi social. – Chishinău, 2000; Анализ демографической и социально-трудовой ситуации в Республике Молдова (аспекты соотнесенности с проблемами ВИЧ-СПИДа) – Budapest, ILO-CEET, 2001.

[258] *Munca neprotejată: strategia şi tactica sindicatelor: materialele conferinţei ştiinţifico-practice. 24-25 octombrie 2002. – Chişinău, 2002.*

[259] *Muncă legală - bogăţie în ţară: material informativ pentru participanţii la activităţile din cadrul Campaniei CSRM de diminuare a economiei informale „Muncă legală – bogăţie în ţară”. - Chişinău, 2004, p.6-9.*

[260] *Вырлан М. Правительство, патронат, профсоюзы: равносторонний треугольник? // «Бизнес Молдовы», 2005, 22 марта, с.5*

ченных выводов на язык алгоритмов профсоюзного действия и информатизации / медиатизации своей программы по защите и легализации неформального труда на национальном уровне. Данная деятельность CSRM получила широкий отклик в электронных и других СМИ, также поддержку МКСП и МОТ. Над работой в этом направлении под давлением CSRM вынуждены задумываться социальные партнеры и другие профсоюзные конфедерации страны.

Информационная политика CSRM. Данный вопрос ежегодно рассматривался на заседаниях Исполнительного Комитета CSRM.[261] Было обеспечено широкое освещение деятельности Конфедерации по социально-экономической защите работников на странице WEB CSRM, в информационном бюллетене SIND INFO, также во всех видах СМИ (в 2002 году - более 100, в 2003 году по национальному радио было передано 170 информаций, а по национальному телевидению и другим телевизионным каналам - свыше 30 репортажей). Большой резонанс имеют пресс-конференции и передачи в прямом эфире (в 2002 году - 4, в 2003 году - 3).

Активизировалась данная работа в первой половине 2004 года, когда была развернута широкая компания в защиту прав профсоюзов, против давления государства на профсоюзы: по различным телевизионным каналам прошло 34 репортажа о ходе борьбы профсоюзов, в том числе 10 по национальному телевидению; более 50 информаций на радио, 19 заявлений для прессы. Полное освещение деятельности и проблем профсоюзов осуществляется на страницах газеты CSRM «Голос народа».

С целью заинтересовать журналистов в отражении профсоюзной тематики в 2003 году был объявлен конкурс: были отмечены 14 самых активных журналистов. Совершенствуются методы по эффективному использованию сети Интернет и Игранет, создана и задействована система по отбору, обработке и размещению на странице WEB CSRM оперативной информации о текущей деятельности Конфедерации CSRM и ее членских организациях. Информация готовится на румынском, русском и английском языках.[262]

---

[261] *Постановление Исполкома CSRM «О мерах по реализации постановления Совета CSRM от 12 декабря 2002 года» (27 февраля 2003 года) «О ходе выполнения Резолюции Ш Съезда ВФПРМ «Информационная политика профсоюзов» (24 июня 2004 года, №51-386)*

[262] *См. Информация О ходе выполнения решения Исполкома CSRM от 27 февраля 2003 года, от 12 декабря 2002 года по выполнению Резолюции III Съезда ФНПРМ «Об информационной деятельности профсоюзов»: Информацион-*

Среди проблем данного направления следует выделить недостаток финансирования технического обеспечения, отсутствие возможности издания электронной версии газеты CSRM «Голос народа», не удалось создать стабильную систему оперативной электронной связи с региональными, местными, первичными профсоюзными организациями. Обобщая исследование основных направлений деятельности CSRM, следует отметить, что на протяжении прошедших 15 лет действительно не только пересматривались прежние направления и методы работы, но и нарабатывался в сотрудничестве с наукой и международными организациями принципиально новый опыт деятельности профсоюзов в условиях демократии и рыночной экономики.

В соответствии с Законом о профсоюзах и, исходя из Устава, а также Концепции развития профсоюзного движения, CSRM определяет свою политическую стратегию, опираясь на такие основополагающие принципы: сохранение политической независимости; сотрудничество с социальными партнерами; возможность кооперации с политическими партиями для достижения профсоюзных целей; возможность лоббирования собственных интересов, как в ходе предвыборных кампаний, так и в законодательных и административных органах; возможность поддержки тех или иных политических сил в ходе предвыборных кампаний; возможность принимать участие для членов профсоюза на индивидуальном уровне в деятельности различных партий и в ходе предвыборных кампаний.

Альтернативные профсоюзы: Конфедерация свободных профсоюзов Республики Молдова «Солидарность».

Конфедерация Свободных профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» (КСПРМ) была создана 14 декабря 2000 года на основе объединения 14 Национально-Отраслевых Профсоюзных Центров. На протяжении 2001-2004 годов еще 6 национально-отраслевых профсоюзных центра присоединились к Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате». Также было создано 3 новых Национально-Отраслевых Профсоюзных Центра.[263]

На 1 января 2005 года в состав Конфедерации Свободных профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» входят 25 Национально-Отраслевых Профсоюзных Центра, около 1500 первичных профессиональ-

ный бюллетень CSRM «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRM от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004, с.17-25

[263] *Tezele privind unele rezultate obținute de Confederația „Solidaritate” în perioada decembrie 2001 - ianuarie 2004. // Solidaritate. Buletin informativ al CSLRM, 2004, nr.4 (11), p.3*

ных организаций, включающие около 250 тысяч членов и молодежная организация КСПРМ.

Консолидация КСПРМ проходило поэтапно. 2001 год стал годом первичных профсоюзов. На данном этапе была рассмотрена деятельность более 90 процентов первичных профсоюзов. 2002 год был посвящен отраслевым организациям. Более эффективным стал 2003 год, когда укрепились отношения между первичными, отраслевыми, республиканскими организациями и конфедерацией.

Легальный статус профсоюзов и их легальные права: зарегистрирована как юридическое лицо в Министерстве юстиции Республики Молдова под №1641 от 21 января 2001 года, действует на основании Устава и Концепции профсоюзного движения .

КСПРМ «Солидаритате» заявляет о себе как об организации, независимой от существующей власти, политических партий, организаций патроната и любых других организаций. Главные принципы: демократия, равенство, транспарентность и солидарность и цели: защита на всех уровнях интересов и прав своих членов; организация и координирование действий организаций-членов КСПРМ «Солидаритате» для защиты социально-экономических интересов и прав; защита и гарантирование профсоюзных демократии и свободы действий; консолидация и развитие социального диалога.

Особенностью нового этапа стало наступление на права профсоюзов и подчинение деятельности части профсоюзного движения идеологии и политике партии власти. В такой ситуации просматривается определенная опасность подмены социальных ценностей и целей на политические, корпоративные, и, как следствие, отвлечение деятельности профсоюзов от решения актуальных задач защиты прав работающих на межпрофсоюзные дебаты и отношения.

В новой политике профсоюзов в 2001-2004 годы стали применяться методы ***активного давления на политическую власть, успешно использоваться массовые акции*** для достижения социально-экономических требований работников, против вмешательства в дела профсоюзов, защиты прав профсоюзов.[264] Демократические политические силы страны высказались в защиту конституционных прав работников на свободу объединений, против выдавливания профсоюзов. Международные профсоюзные организации, МОТ оценили данный процесс как фактор ослабления влияния профсоюзов в механизме трехстороннего сотрудниче-

[264] *Кирияк П. Требуем независимость и реальный социально-экономический рост: выступление П.Кирияк, президента CSRM на митинге протеста 26 февраля 2004 года. // «Голос народа», 2004, 5 марта, с.5.*

ства и настаивают на проведение политики сохранения целостности профсоюзного движения Республики Молдова.[265]

Однако, сегодняшние профсоюзы Молдовы, оказавшись впервые за всю историю профсоюзного движения страны разделенными идеологическими, политическими и личными барьерами, еще не научились их преодолевать в интересах защиты работников, укрепления влияния и авторитета профсоюзов, что подтверждает отсутствие взаимопонимания, сотрудничества и межсоюзного диалога по многим важным для единства профсоюзов вопросам на уровне Конфедерации CSRM – Конфедерация «Солидаритате». По-прежнему не снят актуальный для Конфедерации «Солидаритате» вопрос о разделе имущества профсоюзов. В тоже время CSRM неоднократно выходила с инициативой на встречах с Конфедерацией «Солидаритате» о заключении с государством конвенции о намерении невмешательства в дела профсоюза, но достичь согласия в этом важном для профсоюзов вопросе до настоящего времени не удалось.

С другой стороны, CSRM уже делает в таком важнейшем направлении, как ***профсоюзное национальное сотрудничество*** первые шаги. Успешным примером этого является сотрудничество CSRM с Конфедерацией профсоюзов Приднестровья по проведению совместных семинаров и конференций, поддержанное международными организациями. Отмечается также присутствие межпрофсоюзных связей на уровнях отраслевых первичных организаций, несмотря на принадлежность к различным конфедерациям, что может являться основой будущих единых профсоюзных стратегий.

В заключении следует отметить особую актуальность для Республики Молдова на современном этапе выработки механизма профсоюзного партнерства как фактора успеха в трехстороннем социальном диалоге. В условиях формирования демократических механизмов и становления

---

[265] *Камбьер Х. Вмешательство в деятельность CSRM: что отметила миссия МКСП: [Материалы брифинга Х.Камбьер, руководителя миссии МКСП]. // «Голос народа», 2004, 19 марта, с.3; Урекян С. Разрушение профсоюзов осуществляется в интересах существующего режима: декларация С.Урекяна, политического лидера блока «Демократическая Молдова» в связи с нарушениями прав профсоюзов. // «Capitala», 2004, 12 января, с.1; Кирияк П. Требуем независимость и реальный социально-экономический рост: выступление П. Кирияк, президента CSRM на митинге протеста 26 февраля 2004 года. // «Голос народа», 2004, 5 марта, с.5; Chiriac P. Independenţa nu poate fi obiect de tocmeală politică: (din alocuţiunea preşedintelui CSRM, P.Chiriac, la Congresul V al VKP din 26 martie 2004). // „Vocea poporului”, 2004, 16 aprilie.*

рыночной экономики в Республике Молдова, стоит задача сохранения профсоюзного движения как действенного и реального актора социальной политики на рынке труда Республики Молдова, полноправного участника рыночных социально-трудовых отношений, представляющего интересы наиболее массовой части – работников.

Библиография

Анализ демографической и социально-трудовой ситуации в Республике Молдова (аспекты соотнесенности с проблемами ВИЧ-СПИДа). // Budapest, ILO-CEET, 2001.

Барбэнягрэ В. Профсоюзное членство: (Учебное пособие для профсоюзных преподавателей и актива). – Chişinău, CSRM, Institutul Muncii. 2003.

Барбэнягрэ В. Профсоюзы и неформальная экономика. // «Независимая Молдова», 2003, 11 марта.

Biroul Executiv al FNSAA "Agroindsind"**.** Declaraţia Biroului Executiv al FNSAA "Agroindsind" în legătură cu crearea Sindicatului din industria alimentară şi prelucrătoare: [2 iulie 2004, Chişinău] // „Jurnal de Chişinău", 2004, 6 iulie.

Камбьер Х. Вмешательство в деятельность CSRM: что отметила миссия МКСП: [Материалы брифинга Х.Камбьер, руководителя миссии МКСП]. // «Голос народа», 2004, 19 марта.

Кирияк П. Конфедерации профсоюзов Республики Молдова – открытая организация: интервью с П. Кирияк, президентом CSRM. // «Голос народа», 2004, 6 февраля.

Кирияк П. Для нас 2004 год будет еще труднее, так как это предвыборный год: интервью с П.Кирияк, президентом CSRM. // «Голос народа», 2004, 16 января.

Кирияк П. Требуем независимость и реальный социально-экономический рост: выступление П.Кирияк, президента CSRM на митинге протеста 26 февраля 2004 года. // «Голос народа», 2004, 5 марта.

Chiriac P. Mondializarea şi responsabilitatea socială a sindicatelor. // Probleme regionale în contextul procesului de globalizare: Simpozion Internaţional (9-10 oct. 2002). – Chişinău, 2002.

Chiriac P. Nu putem negocia cu un partener social surd: [relaţii sindicate – guvern: interviu cu preş. Confederaţiei Sindicatelor din Republica Moldova] / consemnare: Gheorghe Copoţ // „Vocea poporului", 2003, 1 august.

Chiriac P. Independenţa nu poate fi obiect de tocmeală politică: (din alocuţiunea preşedintelui CSRM, P.Chiriac, la Congresul V al VKP din 26 martie 2004). // „Vocea poporului”, 2004, 16 aprilie.

Chiriac P. Rolul şi locul sindicatelor în domeniul relaţiilor de muncă: (din raportul prezentat Consiliului CSRM de P.Chiriac, preşedinte CSRM, în cadrul şedinţei în plen din 22 aprilie 2004.] // „Vocea poporului”, 2004, 23 aprilie.

Codul muncii al Republicii Moldova. / Federaţia Sindicatelor Angajaţilor din Serviciile Publice din Rep. Moldova. – Chşinău, 2003.

Конгресул Х ал синдикателор дин Молдова. – Кишинэу, 1988.

Confederaţia Sindicatelor din Republica Moldova. Declaraţia Confederaţiei Sindicatelor din Republica Moldova în legătură cu actele de ingerinţă a autorităţilor publice în activitatea sindicatelor: [13 noiembie 2003, Chişinău] // „Vocea poporului”, 2003, 14 noiembrie.

Конфедерация профсоюзов Республике Молдова в 2003 году. Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». – Кишинэу, 2004, №2 (56).

Достижения Конфедерации профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». Кишинэу, 2003.

Gender, Poverty and Employment: Moldova National Study. - Budapest, ILO - CEET, 2001.

Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRM от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004.

Лютов А. Труд по кодексу: новый Трудовой кодекс. // «Кишиневский обозреватель», 2003, 2 октября.

Manea L. Negocierile presupun nu numai revendicări, dar şi propuneri concrete: [interviu cu L.Manea, preşedinte Confederaţiei Sindicatelor Libere "Solidaritate"] / consemnare: Vasile Odoleanu. // „Moldova suverană”, 2003, 2 decembrie.

Молдавская советская энциклопедия. Т.6. - Кишинев, 1976.

Moraru A., Ivanov D. Istoria sindicatului educaţiei şi ştiinţei din Republica Moldova. - Chişinău: 2005.

Морозов А. Совсем иной профсоюз: [интервью с инициатором учреждения профсоюза нового типа "Спектр"]. // «Коммерсант plus», 2003, 4 июля.

Muncă legală - bogăţie în ţară: material informativ pentru participanţii la activităţile din cadrul Campaniei CSRM de diminuare a economiei informale „Muncă legală – bogăţie în ţară”. - Chişinău, 2004.

Munca neprotejată: strategia şi tactica sindicatelor: Materialele conferinţei ştiinţifico-practice. 24-26 octombrie 2002. – Chişinău, 2002.

Porcescu Gh. Viitorul mişcării sindicale în Republica Moldova – unitate şi consolidare: interviu cu Gh. Porcescu, preşedintele Federaţiei Naţionale a Sindicatelor din Agricultură şi Alimentaţie "Agroindsind". // „Jurnal de Chişinău”, 2004, 6 iulie.

Порческу Г. Профсоюзы в защиту сельских рабочих-мигрантов. // «Независимая Молдова», 2003, 9 июля.

Профсоюзное обучение – веление времени. / CSRM, Inst. Muncii; сост.: А.Симионикэ, Г.Слэнинэ. Пер. с рум. Л.Скокова. – Кишинэу, 2003.

Профсоюзы Молдовы: от съезда к съезду. – Кишинев, 1987.

Republica Moldova în secolul XXI: viziunea tineretului. / Materialele conferinţei ştiinţifico-practice. 31 mai 2002. – Chişinău, 2002.

Republica Moldova – 2000: Piaţa muncii şi dezvoltarea socială. / I-ul Anuar economic şi social. – Chişinău, 2000.

Rolul sindicatelor în societate / Роль профсоюзов в обществе. – Chişinău, 2002.

Romândaş N. Parteneriatul social în sfera muncii. // Administrarea Publică, 2004, Nr.1/2.

Соглашение между Правительством Республики Молдова и CSRM: об улучшении социально-экономического положения работников бюджетной сферы. // «Голос народа”, 2003, 22 августа.

С順учану Н. Солидарности крепнуть: [интервью с лидерами профсоюз. сообщества "Солидаритате" Николаем Суручану, Анной Селиной и Ионом Пыргару]. // «Кишиневские новости», 2003, 1 мая.

Теоса В. Социальное партнерство: концептуальные подходы и особенности становления в Республике Молдова. // Annale ştiinţifice a USM. - Chişinău, 2001.

Teosa V. Relatiile de munca pe piata muncii a Republicii Moldova: viziunea sociologica. // Munca neprotejata: strategia si tactica sindicatelor. – Chişinău, 2002.

Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. / Отв. ред. Ж.Зайончковская, В.Мошняга, В.Теоса. - Кишинэу, Молд.ГУ, 2003.

Урекян С. Разрушение профсоюзов осуществляется в интересах существующего режима: декларация С.Урекяна, политического лидера блока «Демократическая Молдова» в связи с нарушениями прав профсоюзов. // «Capitala», 2004, 12 января.

Приложение 1.

Основные этапы истории профсоюзов Молдовы

Этапы	*Определяющий признак*	*Главное содержание*	*Основные события*
1905 год Кишинев	Зарождение профсоюзного движения	возникновение разрозненных профессиональных организаций, союзов	В Кишиневе организованы свыше 20 самостоятельных профсоюзов.
1925 год г.Балта	I Всемолдавский Съезд профессиональных союзов МАССР	Избран первый республиканский руководящий орган – Молдавский Совет Профсоюзов.	Организационная работа в первичных профсоюзных организациях
октябрь 1948 года, Кишинев	Первая Межсоюзная Конференция	Образован Совет профсоюзов Молдавии.	19 отраслевых профсоюзов - 2147 комитетов, 148977 членов
50-е – 80-е годы XX века	I Съезд (1958 г.) профсоюзов Молдовы - X Съезд (1987 г.) профсоюзов Молдовы	Проведено 10 съездов, Профсоюзы – часть тоталитарной системы	на 1 января 1986 года в профсоюзах Молдовы – 2127816 членов
1990 –1996 годы	I Учредительный I Съезд ФНПРМ (1990 г.): принято 11 постановлений по основным структурно-организационным и политическим вопросам	Курс на демократизацию; опыт законотворчества; зарождение механизма социального партнерства	создание ФНПРМ; выход профсоюзов левобережья: создание Федерации Профсоюзов Приднестровья (КПП)
1996-2000 годы	II Съезд ФНПРМ (1995 г.): принято 11 постановлений по основным политико-организационным вопросам	Формирование механизма социального партнерства	Массовые выступления членов профсоюза за социально-экономические права
2000 год – по настоя-	III Съезд ФНПРМ (2000 г.): принято 9	Создание CSRM и КНПРМ «Солидарита-	Борьба против давления прави-

щее время	постановлений и 15 резолюций по направлениям деятельности. Раскол в профсоюзном движении	те»; открытие Института труда: проведение 5 национальных исследований рынка труда	тельства на профсоюзы и за сохранение демократических профсоюзов

Приложение 2.
Законодательные основы профсоюзной деятельности[266]

Название	*Дата принятия*
I. Международные соглашения, принятые Парламентом Республики Молдова:	
Международный договор по экономическим, социальным и культурным правам от 16 декабря 1966 года	28.07.1990
Международный договор по гражданским и политическим правам от 16 декабря 1966 года	28.07.1990
II. Конвенции МОТ, ратифицированные Парламентом Республики Молдова	
Конвенция №29, принудительном труде	01.10.1999
Конвенция №47 о сорокачасовой рабочей неделе	26.09.1997
Конвенция №81 об инспекции труда	26.09.1995
Конвенция №87 о свободе ассоциации и защите права на организацию	26.09.1995
Конвенция №88 об организации службы занятости	26.09.1995
Конвенция №95 об охране заработной платы	26.09.1995
Конвенция №98 о праве на организацию и на ведение коллективных переговоров	26.09.1995
Конвенция №100 о равном вознаграждении мужчин и женщин	01.10.1999
Конвенция №103 об охране материнства	15.10.1996
Конвенция №105 об упразднении принудительного труда	10.09.1991
Конвенция №111 о дискриминации в области труда и занятий	26.09.1995
Конвенция №117 об основных целях и нормах социальной политики	26.09.1995

[266] *Rolul sindicatelor în societate (Роль профсоюзов в обществе). – Chişinău, 2002, p.78 (www.csrm.md)*

Конвенция №122 о политике в области занятости	26.09.1995
Конвенция №127 о максимальном грузе	26.09.1995
Конвенция №129 об инспекции труда в сельском хозяйстве	26.09.1997
Конвенция №131 об установлении минимальной заработной платы	01.10.1999
Конвенция №132 об оплачиваемых отпусках	26.09.1997
Конвенция №135 о представителях трудящихся	26.09.1995
Конвенция №138 о минимальном возрасте	15.07.1999
Конвенция №144 о трехсторонних консультациях (международные трудовые нормы)	26.09.1995
Конвенция №154 о коллективных переговорах	15.10.1996
Конвенция №155 «О безопасности и гигиене труда»	24.12.1999
Конвенция №158 «О прекращении трудовых отношений»	15.10.1996
Протокол к Конвенции об инспекции труда	24.12.1999
III. Законодательные и нормативно-правовые акты Республики Молдова:	
Конституция Республики Молдова (в редакции Закона N351-XV)	12.07.2001
Трудовой Кодекс	01.10.2003
Закон о профсоюзах	07.07.2001
Закон о занятости и социальной защите лиц, находящихся в поиске работы	13.03.2003
Постановление правительства (№832) о реорганизации государственной службы занятости	14.07.2003
Закон о защите труда	02.07.2001
Закон об Инспекции труда	10.05.2001
Постановление Правительства (№675) «Об утверждении положения о Республиканской Комиссии по коллективным переговорам и типового положения об организации и функционировании отраслевых и территориальных комиссий по переговорам и социальному диалогу»	11.06 2000
Декрет Президента «О гарантиях прав профсоюзов в социальном диалоге»	15.12.1992
Закон о Коллективном трудовом договоре (национальный уровень)	25.04.1993
Закон о разрешении индивидуальных конфликтов	24.02.1993
Закон о разрешении коллективных конфликтов	24.02.1993
Закон о коллективных трудовых контрактах	25.02.1993
Закон об организации и проведении собраний	31.10.1995

Устав Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова (CSRM)	27.10.2000
Устав Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова	14.12.2000

Приложение 3.

Таблица 1. Профсоюзное пространство Республики Молдова 1990-2005 годы.[267]

Название профсоюза: количество комитетов / общая численность	*Уровень легализации*	*Территория распространения деятельности*	*Участие в социальном диалоге*	*Уровни национального сотрудничества / партнеры*	*Членство в МКСП*
ФНПМ – CSRM: - 9 отраслевых - 5749 первичных - до 400 000	Министерство юстиции Республики Молдова 1990, 2000	Правобережье Республики Молдова	НК по ТП Республики Молдова	В составе НК по ТП Республики Молдова / КНП Республики Молдова	да
КНПРМ: «Солидаритате»: - 25 отраслевых – 1500 первичных - до 250 000	Министерство юстиции Республики Молдова 2000	Правобережье Республики Молдова	НК по ТП Республики Молдова	В составе НК по ТП Республики Молдова /CSRM	Нет, - участие в отдельных программах - да
КПП: - 11 отраслевых - 1108 первичных - до 140 000	Не легализированы в Республике Молдова; действуют с 1990 года на основе Министерства юстиции непризнанной ПМР	Левобережье Республики Молдова	НК по ТП ПМР	Система образования / CSRM	Нет, - участие в отдельных программах- да

[267] *Tezele privind unele rezultate obținute de Confederația „Solidaritate” în perioada decembrie 2001 - ianuarie 2004 // Solidaritate. Buletin informativ al CSLRM, 2004, nr.4 (11), p.3.*

COMPARTIMENTUL
RELAȚII INTERNAȚIONALE

INTERESUL NAIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA ÎNTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ŞI COMUNITATEA STATELOR INDEPENDENTE[268]

Svetlana CEBOTARI
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Administrative,
doctorandă

During more than a decade of independence, the Republic of Moldova, being geographically situated in the center of Europe, has hardly defined its national interest, seeking an advantageous position on the international political arena. The interest of the middle term state found itself in a tortuous process of development, in search of its own identity. This article is an analysis of the national interest position is an analysis of the national interest position of the Republic of Moldova between the Community of Independent States and the European Union. The recent parliamentary elections of March 6 as well as those presidential of April 4, 2005 marked the irreversible character of the country's national interest, that of joining the European Union, a big continent of universal values, of economic freedom, of interethnic and political tolerance and of a increasingly important social responsibility. For the first time a competitive process brought a compromise between political opponents, who become committed to following the path of European integration and alienation from the Russian "orbit", because the CIS has no chances to be reduced to what has always been in reality – a now-functional structure with no perspectives.

Pentru multe țări a devenit un reper în politica externă o frază rostită de Margaret Thetcher, potrivit căreia Marea Britanie nu are prieteni şi duşmani, ci are doar interese.

Interesul național din perspectiva „realizmului politic", reprezentat de H.Morghenthau, R.Tucher şi de savanții contemporani W.Lippman, H.Kissi-

---

[268] *Recenzent – doctor in stiinte istorice, conferențiar Dinu ILAŞCIUC*

nger, W.Rostow şi D.Bolle, este un complex ideal şi normativ de scopuri sau, desemnat prin termenul forței, este fenomenul central în peisajul politicii internaționale.[269] În opinia „subiectiviştilor" (R.Snyder, H.Forward) purtătorul „interesului național" este grupul restrîns de lideri politici şi funcționari care se află la putere, iar mai exact, acei ce iau decizii politice.[270]

Către sfîrşitul anilor '90, odată cu evoluțiile social politice ale tranziției postcomuniste, cu intensificarea relațiilor externe, are loc o oarecare modificare a viziunilor asupra interesului național. Actualmente conceptul de interes, inclusiv de „interes național", capătă noi semnificații generate de procesele integrative şi dezintegrative ce au loc pe continentul european.

Astfel, prin interes național se subînțelege totalitatea complexă şi neuniformă de însuşiri obiective şi subiective, legate de factorul necesității, utilului, avantajului, scopului comunităților sociale sau al individului care influențează substanțial comportamentul şi acțiunile lor social-semnificative[271].

O astfel de abordare a problemei a fost inacceptabilă pentru Republica Moldova, deoarece, pe parcursul a mai multor ani noi nu am cunoscut care au fost interesele veridice ale politicii externe ale țării şi cum le realiza diplomația moldovenească.

Pe parcursul a mai bine de un deceniu de independență, Republica Moldova, situată geografic în centrul Europei, cu greu şi-a definit interesul național, căutîndu-şi un loc mai avantajos pe arena politicii internaționale. Acest interes fundamental al tînărului stat în tranziție, poate că mai mult decît al oricărui alt stat, s-a aflat într-un proces anevoios de devenire, în căutarea propriei identități.

Fostele țări comuniste, intrate în tranziție, au evoluat în direcții diferite, cu rezultate tot atît de diferite. Unele state au reuşit deja să-şi consolideze funcționalitatea şi mecanismele economiei de piață, au reuşit într-un fel să-şi „occidentalizeze" societatea suficient pentru a fi admise în NATO şi au avut mari şanse pentru integrarea în Uniunea Europeană (cazul Lituaniei, Letoniei, Estoniei).

Alte țări postcomuniste (Republica Moldova, Belarusi) s-au împotmolit într-o tranziție paralizantă cu perspective modeste de a ieşi din subdezvol-

---

[269] *A se vedea: Gorceac S., Dumitraş T., Rusandu I. Conceptul interes național în geopolitică. // Economica. Supliment. Ed. Academiei de Studii Economice, Chişinău, 1977, p.19-24. Morghenthau H.J. Politics Among Nations. The struggle for Power and Peace. - New-York, 1955, p.3-12.*

[270] *Ibidem, p.28.*

[271] *Saca V. Interese politice şi relații politice. Dimensiuni tranzitorii. - Chişinău, USM, 2001, p.75.*

tarea cronică şi din sărăcie.[272] Republica Moldova nu a putut şi nu a ştiut să formuleze astfel de obiective, preferînd prin aşa-zisa politică multivectorială să balanseze între Est şi Vest.

Dacă lipsa unor priorităţi clare în politica externă în perioada incipientă a dezvoltării noastre ca stat independent poate fi explicată prin lipsa de experienţă, de informaţii pertinente despre procesele ce se desfăşurase pe continentul european, menţinerea aceleiaşi situaţii de incoerenţă şi inconsistenţă este greu de lămurit. Deşi s-a pronunţat în favoarea dezvoltării unor relaţii mutuale avantajoase pe toate planurile, conducerea de la Chişinău nu a reuşit să formuleze o viziune clară de ancorare a interesului naţional într-un sistem de repere şi valori care ar fi permis ţării noastre să depăşească rapid şi eficient perioada dificilă de tranziţie prin crearea unor condiţii externe benefice pentru reformarea cu succes a ţării.[273]

Moldova devine stat-membru al CSI prin semnarea la 8 decembrie 1991 la Mensk a Acordului privind crearea Comunităţii Statelor Independente şi a Protocolului de la Alma-Ata din 8 aprilie 1994. Pe parcursul acestor ani putem evidenţia cîteva principii de bază care au determinat politica Republicii în cadrul CSI: accentul pe relaţiile economice, neutralitatea militară şi neparticiparea la structurile militare din CSI, accentul fiind pus pe relaţiile bilaterale cu statele-membre. Respectarea majorităţii acestor principii nu este consfinţită în documente oficiale, dar reiese mai curînd din asumarea faptului că ele corespund cel mai bine principiului de suveranitate şi intereselor naţionale ale statului.

În plan economic, Moldova are relaţii cu Rusia, Ucraina, Belarusi. Comerţul cu alte state ale Comunităţii este aproape inexistent. Relaţiile economice cu partenerii din Est se dezvoltă mai curînd în cadrul relaţiilor bilaterale dintre state, decît în cadrul organizaţiei. Pentru ţara noastră este importantă reducerea dependenţei de importurile şi de pieţele de desfacere estice (14027399 mln USD, dintre care 593376,2 mln USD revin spaţiului CSI, iar 398076,1 mln USD – UE şi 240895,0 mln USD – ECE), precum şi optimizarea structurii exportului, în sensul majorării proporţiilor produselor finite (Pentru perioada anului 2003 exportul Republicii Moldova a constituit 790023,6 mln USD, dintre care 423632,6 mln USD – CSI, 184400,0 mln

[272] *A se vedea: Golea A. Republica Moldova între Est şi Vest. // „De facto", 2001, 21 august; Uglov D. Particularităţile orientării naţionale sau dilema între integrarea Europeană şi politica estică. // Profit. 2001, N3; Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. - Iaşi, POLIROM, 2002, p.13.*

[273] *Leancă I. Evoluţia realităţilor externe. // Tranziţia. Retrospective şi perspective. - Chişinău, Adept, 2002, p.362.*

USD – UE şi 123715,4 mln USD – ECE).[274] Printre factorii care vor diminua din coeziunea economică a CSI este şi participarea Moldovei, Georgiei şi a Kîrghizstanului la Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Din această perspectivă, cît şi din alte cauze nu mai puțin importante cum ar fi diversitatea politică, economică, socială, culturală, regională a intereselor şi metodelor de dezvoltare alese de către ex-republicile unionale, edificarea unui veritabil spațiu economic comun (după modelul UE) în CSI nu este şi puțin probabil că se va transforma vreodată într-un veritabil organism integraționist, în care s-ar respecta interesele fiecărui stat.

Cu cea mai mare certitudine se poate afirma că, sunt ultimii ani de aflare a Republicii Moldova în cadrul Comunității Statelor Independente. Situația e de o aşa natură, că dacă CSI nu se va destrăma totalmente, Moldova, ca şi Turkmenistanul, îl va ignora. Acest fapt a fost confirmat şi prin declarația preşedintelui țării V.Voronin din cadrul summitului de la Ialta, din septembrie 2003, în care a afirmat despre o posibilă ieşire a Republicii Moldova din CSI, învinuind Rusia de „ocuparea militară” a statului.[275] Strategia Rusiei față de țările din spațiul post-sovietic, aplicată pe parcursul a mai multor ani, bazată pe utilizarea conflictelor interne în scopul atragerii la „concubinaj” forțat nu a dus la rezultatele scontate.

Rezultatele acestei politici sunt evidente în Moldova şi în Georgia, unde Moscova a susținut prin toate mijloacele, inclusiv prin acordarea sprijinului militar separatismul din Transnistria, Osetia de Sud şi Abhazia.

În urma politicii autoritariste a preşedintelui rus V.Putin şi a descensiunilor apărute în ceia ce priveşte ratificarea Tratatului privind Forțele Armate Convenționale din Europa şi retragerea bazelor militare din Moldova şi Georgia, i-a determinat pe guvernanții de la Chişinău să adopte o nouă retorică proeuropeană şi antirusă, refuzînd să recunoască Rusia în calitate de mediator în conflictul transnistrean.[276]

Unii analişti consideră că, interesul național şi actuala orientare „proeuropeană” a Republicii Moldova, este o dispoziție antirusă legată nu doar de „Memorandumul Kozak”. CSI s-a micşorat de facto cu o treime (dacă e să considerăm izolarea Turkmenistanului, Georgiei) în rezultatul revoluției „rozelor” şi schimbarea bruscă geopolitică a Kievului în rezultatul revoluției „portocalii”, cît şi a divergențelor dintre Republica Moldova şi Federația Rusă. Chiar dacă Moldova, ca Georgia şi Ucraina mai continuă să se afle formal în componența CSI, ea nu rareori afirmă că Comunitatea este o organizație

---

[274] *Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2004. - Chişinău, 2005, p.574.*
[275] *В новый год без СНГ? // „Экономическое обозрение”, 30 декабря, 2004, с.8.*
[276] *A se vedea: Retrospectiva anuluiospectiva anului. // „Democrația”, 2004, 28 decembrie; Putin, fiasco în spațiul CSI. // „Flux”, 2005, 25 ianuarie.*

nonfuncţională şi că a rămas pur şi simplu un club al statelor care au făcut parte cîndva din ex-URSS[277].

Efectuînd o analiză retrospectivă a relaţiilor Republicii Moldova în contextul proceselor integraţioniste, se observă o vădită contradicţie între interesul naţional vis-à-vis de integrarea europeană şi de integrarea în CSI.

Relaţiile Republicii Moldova cu statele membre ale Uniunii Europene (UE) numără deja 15 ani, dar evoluţia lor a fost cu mult mai lentă decît în cazul altor state europene, iar primii 7 ani au fost caracterizaţi de lipsa unei strategii ample din ambele părţi. Motivul principal al acestei stări de lucruri a fost probabil lipsa unor obiective clare pe care Chişinăul şi le-ar fi propus să le realizeze în raport cu statele membre ale UE. Totodată unele acţiuni întreprinse de Executivul de la Chişinău nu au fost în măsură să stimuleze interesul cancelariilor vest-europene pentru Republica Moldova.

La rîndul lor, nici statele vest-europene şi respectiv UE ca organizaţie nu au elaborat o strategie de angajare a Republicii Moldova, plasînd-o într-un context geopolitic cu ţările din arealul postsovietic (excepţie statele Baltice)[278], stat din cadrul Comunităţii şi nu din Europa. Au fost mai multe cauze care au stopat acest proces:

- ponderea regională nesemnificativă (teritoriu şi populaţie mică);
- încetinirea reformelor;
- lipsa unor companii importante occidentale care ar fi generat şi interesul politic al capitalelor europene;
- vulnerabilitatea statalităţii şi incertitudinea privind viitorul cauzat de conflictul transnistrean şi prezenţa trupelor ruseşti pe teritoriul ţării;
- relaţiile puţin „îngheţate” cu statele vecine Ucraina şi România.

Toate acestea au dus la ceia, că, pe de o parte, Moldova a rămas cu mult în urmă faţă de alte state din Europa de Est şi de Sud-Est în raporturile cu Uniunea Europeană.

Integrarea Republicii Moldova în structurile internaţionale constituie un element fundamental al proceselor integraţioniste din Occident. În acest scop au fost desfăşurate mai multe activităţi şi iniţiative, cele mai recente fiind aderarea la Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est (8 iunie 2001) şi la Organizaţia Mondială a Comerţului (18 mai 2001), cît şi aprobarea Planului Individual de Acţiune UE - Republica Moldova din 23 februarie 2005, care va fi valabil pe parcursul a trei ani.

---

[277] *Voronin V. Integrarea în structurile europene nu necesită ieşire din CSI. // ”Moldova Suverană”, 2004, 16 septembrie.*

[278] *Leancă I. Evoluţia relaţiilor externe. // Tranziţia. Retrospective şi etrospective şi - Chişinău, Adept, 2002, p.373-374.*

Planul nu reprezintă o politică de extindere a UE. Potrivit oficialilor europeni este o ofertă substanţială şi concretă de colaborare, parteneriat şi integrare în programele şi politicile Uniunii Europene, în cadrul căruia Republica Moldova este invitată să dezvolte relaţii politice, economice, probleme de securitate şi culturale. Unul din obiectivele planului este sprijinul acordat de UE în vederea găsirii unei soluţii viabile pentru soluţionarea conflictului din regiunea nistreană, obiectiv formulat ca prioritate primordială din cadrul Planului.

De asemenea, printre alte priorităţi sunt: întărirea instituţiilor garantate ale democraţiei şi statului de drept, asigurarea unor alegeri parlamentare democratice, asigurarea libertăţii de exprimare şi a libertăţii presei, întărirea capacităţii administrative şi judiciare.

Problema imigraţiei de asemenea se regăseşte în Document, planul propunînd iniţierea unui proces de readmisie a cetăţenilor moldoveni, aflaţi ilegal pe teritoriul statelor membre ale UE.[279]

Acest Plan, însă, nu ne oferă şi calitatea de membru al UE. Republica Moldova a rămas de una singură în centrul Europei. Ea nu-şi aşteaptă rîndul să fie admisă în Uniune, ceia ce face Bulgaria şi România, ea nu trăieşte cu speranţe temeinice ca Turcia şi Macedonia.

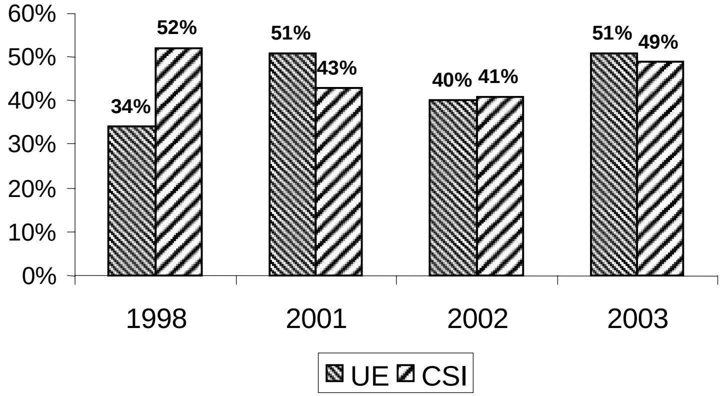
Pe parcursul ultimilor ani s-a constatat o evoluţie semnificativă a percepерii de către cetăţenii Republicii Moldova a alternativelor de integrare internaţională. În rezultatul sondajului sociologic realizat în martie 1996, majoritatea populaţiei (52%) se pronunţă mai mult pentru legăturile economice cît mai pronunţate cu statele membre ale CSI, actualmente există însă un interes crescînd faţă de integrarea europeană. Majoritatea participanţilor la sondajul de opinie din noiembrie 2003 s-au pronunţat pentru integrarea în Uniunea Europeană.

Diagrama 1. Evoluţia opiniilor de integrare internaţională a Republicii Moldova (1998-2003)[280]

---

[279] *A se vedea: Uniunea Europeană va prezenta un plan special pentru Moldova // "Flux", 2005, 23 februarie; Planul de Acţiuni Uniunea Europeană – Moldova. // „Moldova Suverană", 2005, 25 februarie.*

[280] *Raportul Naţional al Dezvoltării Umane. Republica Moldova, 2003. Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană. - Chişinău, 2004, p.40-41.*

Actualmente în Republică se observă două tendințe specifice regiunii din care aceasta face parte: cea a tinerii generații de deschidere pentru UE şi cea a generației mai în vîrstă, nostalgică pentru trecut, de apropiere de Moscova.[281]

Tînăra generație conştientizează diferența dintre UE care se extinde tot mai mult (de la 15 state – la 25 prin aderarea la 1 mai 2004 a 10 state – Polonia, Ungaria, Slovenia, Slovacia, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Cipru) şi CSI care, după cum declară liderii ei, e pe cale să se dezintegreze şi, că aceste două organisme au evoluții inverse.

În timp ce cetățenii statelor membre a Uniunii se deplasează liber, în cadrul CSI se introduce regimul de vize. În UE devine tot mai liberă circulația forței de muncă, a bunurilor, serviciilor şi capitalelor, s-a trecut la moneda unică – euro; Rusia, însă tot mai încearcă să impună rubla ca monedă unică în Comunitatea economică euro-asiatică.

Un lucru similar poate fi constatat şi la nivelul formațiunilor politice din cadrul celor mai recente alegeri parlamentare din 6 martie 2005. Din platformele electorale se observă că majoritatea partidelor, printre care se numără şi Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM), consideră drept prioritate a politicii externe integrarea în structurile Uniunii Europene. Principala

---

[281] *România trebuie să contribuie la întărirea democrației în Moldova // „Flux”, 2005, 26 ianuarie.*

surpriză a actualelor alegeri este schimbarea la faţă a PCRM, care a mers în campanie cu lozinci, care puţin se deosebesc de cele ale PPCD-ului, de exemplu. Integrarea europeană, incriminarea Rusiei pentru nerespectarea termenului de retragere a armatei a 14[-a] şi lupta împotriva regimului Smirnov sunt teze care se regăsesc atît la comunişti, cît şi la opoziţia proieuropeană.[282] Însă, analizînd platformele concurenţilor electorali, pot fi evidenţiate şi alte tendinţe: cea de integrare în structurile politice şi economice ale spaţiului european şi cea care mai „oscilează" între structurile estice şi cele din vest.

În şirul partidelor proieuropene pot fi incluse aşa formaţiuni ca PCRM, PPCD, PSDM. Retorica lor prooccidentală reiese din prevederile platformelor electorale.

1. Partidul Comuniştilor din Moldova (PCRM) pledează pentru:

- transformarea Moldovei într-un stat al standardelor europene şi al investiţiilor eficiente în economia ţării, deschiderea pieţelor occidentale pentru mărfurile moldoveneşti;
- circulaţia liberă, fără vize, a cetăţenilor Moldovei în ţările Europei, protecţia juridică şi socială sigură a compatrioţilor noştri peste hotare;
- promovarea unei susţineri sociale moderne sigure a populaţiei, realizarea programelor prioritare, a principiilor educaţiei europene deschise şi celor ale culturii europene.[283]

2. Partidul Popular Creştin Democrat (PPCD) consideră că singura cale reală este cea de integrare în NATO şi în Uniunea Europeană. Pentru aceasta PPCD propune:

- realizarea unui parteneriat strategic cu România de preaderare a Republicii Moldova la UE;
- întreţinerea negocierilor de asociere cu UE şi depunerea cererii de aderare la UE;
- obţinerea pentru Republica Moldova a statutului de ţară-membru a Zonei Shenghen;
- armonizarea legislaţiei naţionale cu cea a ţărilor UE;
- abandonarea conceptului perimat de neutralitate permanentă a statului şi depunerea instrumentelor de aderare la NATO;
- parteneriat de securitate cu România după modelul Polonia - Ucraina;
- reforma armatei şi alinierea ei la standardele NATO[284].

---

[282] Reflecţii postelectorale. // „Glasul Naţiunii", 2005, 24 martie.

[283] Platforma Partidului Comuniştilor din Republica Moldova. // Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. - Chişinău 2005, p.3.

[284] A se vedea: Platforma Partidului Popular Creştin Democrat. // Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. - Chişinău 2005, p.3.

Blocul electoral „Moldova Democrată” (BMD), care în ajunul alegerilor prezidenţiale î-şi schimbă titulatura în Alianţa „Moldova Noastră” ca rezultat al acţiunilor întreprinse de liderul democrat D.Diacov şi social-liberalul O.Serebrian de a ieşi din componenţa fracţiunii parlamentare de opoziţie, prin programul său încerca să promoveze o politică externă dinamică şi consecventă, asigurînd Republicii Moldova un loc meritat în Europa Unită, iar cetăţenilor săi un statut de europeni cu drepturi depline.[285].

De asemenea în şirul partidelor proieuropene mai poate fi inclus şi Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM). „PSDM propune ca la baza identităţii poporului nostru să fie puse principiile de cetăţenie şi naţiune şi doar astfel va exista posibilitatea de a ne integra în UE, pe baza principiilor democratice”[286].

Cel de-al doilea grup de partide consideră drept prioritar integrarea Republicii Moldova în structurile politice şi economice ale spaţiului CSI, accentul fiind pus pe relaţiile cu Federaţia Rusă, Ucraina, Belarusi. Din categoria formaţiunilor proceseiste face parte Blocul electoral „Patria – Rodina”. Programul său prevede: „Drepturile depline de a se afla în alianţa economică cu Federaţia Rusă, Ucraina, Belarusi şi Kazahstan va permite Moldovei, sprijinindu-se pe potenţialul economic total al ţărilor membre ale SEU, să-şi modernizeze industria şi agricultura, să creeze noi locuri de muncă şi, nu în ultimul rînd, să rezolve probleme comercializării produselor moldoveneşti ... participarea Moldovei la SEU va permite legalizarea şederii imigranţilor moldoveni aflaţi pe teritoriul Federaţiei Ruse şi Ucrainei şi va crea premise politice, economice şi sociale pentru unificarea ţării.[287]”

Mişcarea social-politică republicană „Равноправие” consideră prioritar pentru Republica Moldova „restabilirea relaţiilor cu Rusia, Ucraina ... aderarea Moldovei în Uniunea Rusia – Belarusi şi a spaţiului economic unic, creată de Rusia, Ucraina, Belarusi şi Kazahstan”[288].

În categoria celei de-a treilea grupe care s-au pronunţat pentru menţinerea relaţiilor atît cu CSI cît şi cu UE este „Uniunea Centristă din Moldova” (UCM).

---

[285] *Platforma Blocului Moldova Democrată. // Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chişinău, 2005, p.67.*

[286] *Programul electoral al Partidului Social-Democrat din Moldova. // Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chişinău, 2005, p.8-9.*

[287] *Platforma Blocului „Patria – Rodina”. // Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chişinău, 2005, p.10-11.*

[288] *Platforma mişcării social-politice „Равноправие”. // Platformele concurenţilor electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chişinău, 2005, p.13-14.*

UCM consideră oportună realizarea următoarelor acțiuni în politica externă: examinarea de către noul Parlament a oportunității menținerii Republicii Moldova în calitate de membru a CSI; reanimarea cooperării cu țările membre ale CSI în baza tratatelor şi acordurilor bilaterale reciproc avantajoase; conjugarea capacităților şi eforturilor tuturor forțelor politice în scopul realizării condițiilor necesare pentru integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană; formularea unui demers în adresa Uniunii Europene solicitînd deschiderea spațiului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova..."[289].

Alegerile prezidențiale din 4 aprilie 2005 au marcat caracterul ireversibil al interesului național al Republicii Moldova vis-à-vis de integrarea europeană.

Pentru prima dată de la 1991 încoace, alegerea preşedintelui Statului V.Voronin a servit drept prilej, unic în felul său, la unirea şi consolidarea celor mai diverse forțe politice, care au dat dovadă de o anumită maturitate politică. Pentru prima dată procesul politic concurențial s-a încheiat cu un compromis concludent a unor oponenți politici, care s-au angajat să urmeze calea integrării europene şi a desprinderii de pe orbita rusească, deoarece CSI are şansa de a se reduce la ceia ce a fost dintotdeauna – o structură nefuncțională, fără perspective.

Necesitatea obiectivă a aderării la Europa unită, la marele continent al valorilor universale, ale libertății economice şi al toleranței politice şi celei interetnice, precum şi a înaltei responsabilități sociale, i-au determinat pe liderii politici I.Roşca (PPCD – 13 mandate), D.Diacov (PD – 8 mandate) şi O.Serebrian (PSL – 3 mandate) să voteze în favoarea unui candidat comunist cu orientări proieuropene.

Nici una din formațiunile politice, oricît de mare n-ar fi, nu poate reuşi de una singură. O soluție este consensul național. Aşa s-a procedat în toate statele care cu adevărat au dorit să adere la Uniunea Europeană. Calea spre Europa poate fi străbătută doar cu eforturile comune ale principalelor lideri politici.

O situație similară s-a creat şi în Republica Moldova cînd s-a decis ca în numele interesului național al țării şi a vectorului european să se ajungă la un consens comun[290] sub influiența factorului intern cât şi extern.

---

[289] *Platforma electorală a Uniunii Centriste din Moldova. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chişinău, 2005, p.15-16.*

[290] *A se vedea: Magia etichetelor politice. // „Flux" 2005, 8 aprilie; Integrarea europeană – obiectivul care uneşte toate forțele politice responsabile. // „Flux", 2005, 8 aprilie; Консенсус во имя интеграции. // „Молдавские ведомости", 2005, 8 апреля.*

Avînd în vedere faptul că, Republica Moldova va deveni vecin al Uniunii Europene abia după anul 2007, este evident că pînă atunci, Republica Moldova va putea beneficia doar parțial de avantajele de care alte state deja se bucură din 2004. Astfel, Moldova, stat situat între două spații geopolitice diferite – Europa de Sud-Est şi Comunitatea Statelor Independente va trebui să-şi definească clar interesele sale naționale în scopul realizării cu succes a criteriilor de aderare la Uniunea Europeană într-un viitor previzibil.

Bibliografie:

Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2004. - Chişinău, 2005.

Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. - Iaşi, PILIROM, 2002.

Golea A. Republica Moldova între Est şi Vest. // „De facto”, 2001, 21 august.

Gorciac S., Dumitraş T., Rusandu I. Conceptul interes național în geopolitică. // Economica. Supliment. - Chişinău, Ed. Academiei de Studii Economice, 1977.

Integrarea europeană – obiectivul care uneşte toate forțele politice responsabile. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.

Leancă I. Evoluția relațiilor externe. // Tranziția. Retrospective şi perspective. - Chişinău, „Adept”, 2002.

Magia etichetelor politice. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.

Morghenthau H.J. Politcs Among Nations. The Struggle for Power and Peace. - New-York, 1955.

Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova. // „Moldova Suverană”, 2005, 24 februarie.

Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare, 6 martie 2005. - Chişinău, Universul, 2005.

Putin V. Fiasco în spațiul CSI. // „Flux”, 2005, 25 ianuarie.

Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova, 2003. Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană. - Chişinău, 2004.

Reflecții postelectorale. // „Glasul națiunii”, 2005, 24 martie.

Retrospectiva anului politic 2004. // „Democrația”, 2004, 28 decembrie.

România trebuie să contribuie la întărirea democrației în Moldova. // „Flux”, 2005, 26 ianuarie.

Saca V. Interese politice şi relații politice. Dimensiuni tranzitorii. - Chişinău, USM, 2001.

Uglov D. Particularitățile orientării naționale sau dilema între integrarea Europeană şi politica estică. // Profit, 2001, nr.3.

Uniunea Europeană va prezenta un plan special pentru Moldova. // „Flux”, 2005, 23 februarie.

Voronin V. Integrarea în structurile europene nu necesită ieşire din CSI. // „Moldova Suverană”, 2004, 16 septembrie.
В новый год без СНГ? // „Экономическое обозрение”, 2004, 30 декабря.
Консенсус во имя интеграции. // „Молдавские ведомости”, 2005, 8 апреля.

К ВОПРОСУ О МНОГОВЕКТОРНОСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА[291]

Сергей НАЗАРИЯ
Республика Молдова, Кишинэу,
Государственный институт международных отношений,
доктор исторических наук

Some Moldavian and western experts express an idea that Moldova needs to change its course of external policy, thinking about a break with Russia, exit from CIS and fool reorientation to the West. It is approved that the external policy of Republic of Moldova is oriented mainly to CIS. However, the reality is another: Moldova is the member of Pact of Stability for Southeast Europe, WTO; the external financing was blocked out; contacts of our government with the representatives of the West; strategical course on European integration was proclaimed by Moldavian government in 2003 and the signing of Individual Plan of Actions Moldova – European Union in the beginning of 2005. We consider that equal collaboration of Moldova with The West and the East is logical, especially when our strategical partner -Russia is not the opponent of western countries, but automatically became their alliance. It is important that Russia and NATO don’t consider each other like enemies. In prospective, on base of NATO, the European system of security will be created for the first time in the universal history. This system, including United States and Russia, will consist of all the states from northern hemisphere, from Vancouver till Vladivostoc, and our country can be aside from this process or to oppose to one of this sites.

Некоторыми западными экспертами и в среде кишинёвской «элиты» нередко высказывается мысль о том, что Республике Молдова следует сменить внешнеполитический курс, подразумевая под этим фактический разрыв с Россией, выход из СНГ и полную переориентацию на Запад, вплоть до вступления в НАТО и Европейский Союз. Примером

[291] *Рецензент – доктор-хабилитат политических наук Валентин БЕНЮК.*

тому могут служить хотя бы пресловутые «22 условия», выдвинутые Блоком «Молдова демократическая» Президенту В.Воронину. Думаем, есть смысл с позиций политического реализма и государственного прагматизма проанализировать эти предложения.

Во-первых, когда предлагается «смена курса», в обязательном порядке утверждается, что внешняя политика Республики односторонне ориентирована на СНГ, а после прихода коммунистов к власти эта односторонность усилилась, а также углубилась наша зависимость от России[292]. Однако, реальное положение вещей обстоит с точностью до наоборот и доказательств этому достаточно: приём нашей страны в Пакт стабильности для Юго-Восточной Европы; её вступление в ВТО; разблокирование внешнего финансирования со стороны международных финансовых структур; многочисленные и плодотворные контакты нашего высшего руководства, в первую очередь Президента Республики Молдова, со многими представителями Запада, как на двухсторонней, так и на многосторонней основе, в частности официальный визит В.Воронина в Вашингтон 17-20 декабря 2002 г. по приглашению Дж.Буша[293].

Наконец, провозглашение молдавским руководством ещё в 2003 г. стратегического курса на европейскую интеграцию и подписание в связи с этим в начале 2005 г. индивидуального плана действий Молдова – Европейский Союз (ЕС)[294]. Нельзя пройти мимо и другого существенного момента, доказывающего ложность тезиса об «односторонней» ориентации внешнеполитического курса Республики Молдова на Восток – в течение 2001-2004 гг. объём товарооборота Республики не просто возрос, но темпы данного роста со странами Запада были существенно выше, чем с нашими партнёрами по СНГ: объём торговли с бывшими советскими республиками рос за это время ежегодно на 1,7-2%, а с западными государствами – на 25-28%[295].

Другими словами, факты доказывают абсолютную фальшь утверждений об «односторонней ориентации коммунистического руководства на Восток». Зато они подтверждают другое – *многовекторность* внешнеполитического курса нашей республики. Как многократно утверждал В.Воронин, наша внешняя политика там, где присутствуют наши инте-

---

[292] www.flux.md.

[293] *Катаев Е. Равновесие. // «Независимая Молдова», 2002, 29 ноября; Вашингтон протягивает руку помощи Кишинёву. // «Независимая Молдова», 2002, 20 декабря.*

[294] www.euronews.net.

[295] www.pcrm.md.

ресы[296]. У нас один стратегический курс – *интеграция в Европу* посредством сближения со всеми европейскими государствами, однако нашим *стратегическим партнёром* навсегда остаётся *Россия*. И в данном постулате нет ни малейшего внутреннего противоречия, так как Россия также является европейской державой, важнейшей стратегической целью которой остаётся интеграция в Европу[297].

И то, что Россия является важнейшим стратегическим партнёром Евросоюза, подтверждено основными документами ЕС и многочисленными заявлениями европейских лидеров первой величины. Данная мысль была подтверждена и на прошедшем в марте 2005 года в Париже саммите «четвёрки» Путин-Шрёдер-Ширак-Сапатеро и в идее создания четырёх общих пространств между Россией и ЕС[298]. Всё это означает только одно – наше дальнейшее укрепление отношений с Россией означает не отход от Европы и европейских ценностей, а сближение с Европой и укрепление нашей независимой государственности. Учитывая данные перспективы, объективно возникает вопрос: что же мы теряем, укрепляя своё сотрудничество с Россией? Любой непредвзятый здравомыслящий человек ответит однозначно – только выигрываем, так как на пути экономической интеграции России в ЕС уже сделаны некоторые конкретные шаги.

Второй момент, касающийся так называемые «предложения о смене курса»: следует срочно взять линию на интеграцию в европейские структуры, в первую очередь в ЕС и НАТО. Во-первых, как мы уже отмечали выше, курс на европейскую интеграцию нашей республики дав-

---

[296] *Воронин В. Выступление в Центре стратегических и международных исследований (США), Ответы на вопросы Центра стратегических и международных исследований. // Мысль, 2002, №4 (18), с.4-8; Интервью Президента Республики Молдова Владимира Воронина информационному агентству «Молдпрес». // «Независимая Молдова», 2002, 26 ноября; Выступление Президента Республики Молдова Владимира Воронина на саммите Совета Евроатлантического партнёрства. // «Независимая Молдова», 2002, 26 ноября; «Коммунист», 2002, 13 декабря, с.12; Воронин В. Страна нуждается в кардинальных реформах. // «Коммунист», 2003, 10 января.*

[297] *Концепция внешней политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 28 июня 2000 г.). // Международная жизнь. 2000, №8-9, с.10; Путин В. О задачах российской дипломатии. // Международная жизнь. 2001, №2, с.6; Послание Президента Российской Федерации В.В.Путина Федеральному Собранию Российской Федерации. // Международная жизнь. 2002, №5, с.18.*

[298] *www.vesti.ru.*

но провозглашён высшим руководством страны как стратегический и на этом пути уже сделаны существенные шаги.

Однако, как представляется процесс интеграции нашей республики в Евросоюз и НАТО? Кто нас туда приглашал и известно ли «интеграционистам», что для вхождения в эти структуры следует выполнить ряд условий, от которых мы пока далеки? Кроме того, мы нейтральная страна и вступление в какой-либо военный блок невозможно[299]. Это не просто декларация, зафиксированная в Конституции, – это воля подавляющего большинства наших граждан.

Да с нами никто и не станет говорить об интеграции в европейские структуры, пока мы не выполним ряд условий: практически на порядок не увеличим ВВП на душу населения, не решим приднестровский вопрос (а это без помощи и посредничества Российской Федерации в принципе невозможно даже в новых геополитических условиях выхода НАТО к нашим границам и приближения к ним ЕС), не конформируемся реально к европейским ценностям. Последнее означает, что мы должны привести своё законодательство в соответствие с европейским, что относительно несложно и недолго, хотя и не совсем просто. Посложнее принять, и не только декларативно, европейские гуманистические ценности и реально следовать им. Ещё сложнее работать, хозяйствовать и организовывать свою жизнь по-европейски. Быть ответственными и исполнительными. Именно в этом главная сложность «вхождения в Европу», именно так мы должны «построить у себя дома» Европу.

Новой Молдове следовало бы определить, что в опыте её европейских соседей полезно для её возрождения. Республика Молдова заинтересована в наращивании производства продукции обрабатывающих отраслей и в развитии экономики, предоставляющей современные услуги. Необходимо определить одно-два направления, в которых наша страна способна быть конкурентноспособной на мировом рынке и акцентировать основное внимание на их развитии. Настоящий этап молдавских экономических реформ нацелен на консолидацию институтов и принятие законов, которые будут содействовать эффективной работе рынков[300].

Молдавская экономика нуждается в инвестициях для замены основных фондов и расширения инфраструктуры. Инвестиции нужны для

---

[299] *Конституция Республики Молдова, ст.11. // Monitorul oficial al Republicii Moldova. 1994, август, часть I. – Chişinău, 1994.*

[300] *Воронин В. Мы должны покончить с псевдорыночной системой. // Мысль, 2002, №4 (18), с.4-8; Воронин В. Страна нуждается в кардинальных реформах. // «Коммунист», 2003, 10 января.*

диверсификации и модернизации. В этом аспекте, особо актуальным является усовершенствование нашего «экономического» законодательства и лучшим образцом для этого может послужить европейское законодательство.

Законы Европейского союза содействуют большей эффективности бизнеса, и здесь общие подходы к стандартам дали бы Молдове возможность доступа на потенциальный единый рынок. Преимущество сближения таможенного законодательства очевидно, так как снимаются торговые барьеры. Применение правил и дисциплины Европейского союза позволило бы обеспечить надлежащее функционирование любой будущей зоны свободной торговли или общего экономического пространства. Сближение нормативов в области финансовых услуг помогло бы создать стабильный молдавский финансовый рынок, что послужило бы стимулом для привлечения капитала и стабилизации потоков капиталов. Всё это стало бы первым шагом на пути интеграции нашей страны в Европу, а экономическая интеграция, сопровождаемая нормативными реформами, содействовала бы экономическому росту Молдовы.

И *третий*, последний момент предлагаемой смены курса: как можно быстрее отдалиться от России, а ещё лучше, порвать с ней и выйти из СНГ. Как эти люди представляют себе наш «коренной» внешнеполитический поворот спиной к России и после этого сохранение с ней всего комплекса экономических взаимоотношений? Ведь любому мало-мальски образованному и трезвомыслящему человеку ясно, что российских энергоресурсов на прежних условиях нам не видать, что российский рынок для нас на нынешних условиях будет закрыт, от чего и Россия пострадает, но в Молдове наступит полнейший экономический коллапс и развал государства. В этом контексте и речи быть не может о решении приднестровского вопроса.

А что нам делать с несколькими сотнями тысяч наших граждан, работающими в России, и которые будут немедленно выдворены в результате предлагаемого «коренного разворота». Мало того, что сотни тысяч людей останутся без работы и их семьи без средств к существованию, они пополнят армию бродяг, попрошаек и бандитов. Ведь это самый короткий и эффективный путь к развалу государства и столь «долгожданному объединению с родиной-матерью România Mare».

Правда в этом контексте следует напомнить (особенно после невиданного прежде и абсолютно нерационального политического давления России на Молдову в феврале-марте 2005 г. во время парламентской

кампании в нашей стране[301]), что осуществление такой деструктивной по отношению к нам программы – закрытие для нашей винно-табачной продукции российского рынка, реализация нам по завышенным мировым ценам энергоресурсов, визовый режим для наших граждан при въезде на территорию Российской Федерации и другие недружественные меры – контрпродуктивны не только для Республики Молдова, но и для Российской Федерации. Во-первых, на фоне стремления России к вхождению во Всемирную Торговую Организацию (ВТО), всё это станет серьёзным препятствием на пути достижения давно желанной цели, так как все эти меры противоречат правилам ВТО и рассматриваются ею как экономический и политический шантаж.

Во-вторых, введение визового режима для молдавских граждан невыгодно экономически самой России: при необходимости скорейшего удвоения её ВВП в условиях сокращения рождаемости в стране такой шаг будет направлен против экономических интересов российского государства. Более того, учитывая катастрофическую демографическую ситуацию на Дальнем Востоке и угрозу утраты в перспективе этих территорий, такая политика может лишь способствовать геополитическому краху России на её восточных границах. Российскому руководству следует поступать с точностью до наоборот: привлекать в страну как можно больше граждан бывших советских республик, увеличивая за их счёт её экономический и демографический потенциал, направляя их в первую очередь на постоянное место жительства в дальневосточные области. Всё это потребует, естественно, гигантских инвестиций и разработки специальной программы, что не является предметом исследования данной статьи.

В-третьих, следует сказать несколько слов по поводу лишения молдавских производителей российского рынка. В этом контексте, следует напомнить, что около 2/3 молдавских винодельческих мощностей находятся в данный момент в руках российских инвесторов, поэтому реализация данных угроз не менее болезненно ударит и по ним. Более того, около 2/3 импортируемой Россией алкогольной продукции является молдавского происхождения. По качеству она не уступает лучшим мировым образцам, а по цене несравненно более доступна простым россиянам. Таким образом, в случае изгнания молдаван с рынка России это будет означать удар и по российскому потребителю.

Четвёртое. Некоторым «горячим патриотическим головам» в России давно следует понять: объективно и субъективно Москве несравне-

---

[301] *www.vesti.ru.*

нно выгоднее (по международным причинам – чтобы резко снизить противодействие Запада и стран СНГ своей внешней политике, не ухудшать и далее свой имидж, в глазах общественности; а по внутренним – так как внутри её самой имеются горящие или вероятные очаги сепаратизма и создавать прецедент поддержки сепаратизма у соседа, означает работать против самоё себя) иметь дело с законным правительством Молдовы, чем с непризнанным смирновским криминальным режимом.

И последнее – российскому руководству не следует забывать, что подобные заявления, а тем более их практическая реализация могут означать в первую очередь удар по друзьям России в бывших союзных республиках (включая и проживающих в них русских) и ослабление их внутриполитических позиций в своих странах, усиливают антироссийские настроения на постсоветском пространстве и укрепляют врагов России.

В полной мере это относится и к Республике Молдова. Близоруко поддержав во время предвыборной кампании мертворождённый блок «Молдова демократическая», некоторые российские политические силы сработали против интересов самой России. Дело в том, что некоторые лидеры бывшего Блока «Молдова демократическая» оказались ярыми русофобами – ещё в ноябре 2003 г. они стояли рядом с теми, кто сжигал российские флаги и портреты В.В.Путина, а в марте 2005 г. выдвинули перед молдавским президентом ультиматум о разрыве отношений с Россией[302]. Да и более дружественной в отношении России, русской культуры и великому русскому народу политической силы в Молдове, чем нынешняя правящая партия нет и быть не может. Но одновременно всем следует запомнить – молдавское руководство должно защищать (и делает именно это) интересы Молдовы и её граждан и давить извне на него за это, как минимум странно и неразумно.

Однако вернёмся к нашей теме. Чтобы не быть голословным в вопросе о необходимости сохранения и углубления наших отношений с Россией и другими государствами СНГ, следует напомнить некоторые хорошо известные факты[303]. Задачей нашей политики должно стать максимальное использование всех шансов сохранения традиционных отношений сотрудничества и взаимодействия с нашими партнёрами по СНГ – разумеется, исходя из взаимной выгоды всех стран. Эта политика ни в коей мере не может быть направлена на ограничение их связей с третьи-

---

[302] www.newsru.com.

[303] *Назария С. Идти в Европу не порознь, а взявшись за руки. (Факторы способствующие интеграционным процессам в СНГ, и препятствия на этом пути). // Мысль. 2004, № 1 (23), с.91-96.*

ми странами, особенно с государствами Западной и Центральной Европы. Подобная стратегия имеет шансы на успех, если страны СНГ, развивая сотрудничество с ЕС, будут одновременно принимать меры, направленные на сохранение своих традиционных взаимосвязей. Только тщательно скоординированная политика даст возможность избежать возникновения новых разделительных линий в Европе, разрыва хозяйственных, политических и культурных связей. Иной ход событий привел бы к дальнейшему сужению политического, экономического и культурного потенциала государств-членов СНГ. По нашему мнению, Молдове, как и прежде, следует продолжать свою многовекторную внешнюю политику, которая должна быть там, где у неё есть интересы и именно это пойдёт на благо подавляющему большинству её граждан.

Свидетельством реалистичности данного вывода является и прошедший 22 апреля в Кишинёве саммит ГУУАМ[304]. Он также вызвал в среде политических обозревателей и журналистов различные интерпретации и оценки. Некоторые увидели в нём очередную антироссийскую акцию, инспирированную американцами, как «попытку лимитрофов», по выражению М.Леонтьева, «создать новый санитарный кордон вокруг России»[305]. Другие восприняли его как большой успех демократических сил на пространстве СНГ в деле объединения усилий на пути дальнейших демократических преобразований и европейской интеграции[306]. Как же всё-таки с позиций политического реализма и государственных интересов стран-участниц следует оценивать Кишинёвский форум, каковы дальнейшие перспективы ГУУАМ (Грузия – Украина – Узбекистан[307] – Азербайджан – Молдова) и что выигрывает наша страна от пребывания в этой организации?

Общеизвестно, что первоначально, по инициативе США, поддержанной ЕС, эта организация появилась для создания совместными усилиями стран-основателей сухопутной инфраструктуры для транспортировки азербайджанской и среднеазиатской нефти в Западную Европу в обход российской территории и для уменьшения энергетической зависимости Грузии, Украины и Молдовы от России. Однако было достаточно взглянуть на карту, чтобы уяснить, что для выполнения данной задачи ГУУАМ не годиться, так как миновать территорию Российской Федерации «нефтяной трубе» не удастся. По этой причине данная орга-

---

[304] *«Moldova Suverană», 2005, 23 aprilie.*

[305] *www.ort.ru.*

[306] *www.flux.md.*

[307] *Президент Узбекистана И.Каримов объявил о выходе своей страны из ГУУАМ.*

низация была объявлена мёртворождённой и бесперспективной и таковой бы и оставалась, если не изменение поставленных перед ней задач в новых условиях после смены старого политического руководства вначале в Молдове, затем в Грузии, Азербайджане и, наконец, на Украине.

Дело в том, что в новых условиях ГУУАМ никак не направлен против кого-либо, а тем более против России – основного стратегического партнёра каждой из стран-членов этой региональной организации. Это не «дружба против», а «сотрудничество за». За координацию усилий в деле дальнейших демократических трансформаций в каждой стране-участнице и на пути достижения нашей общей стратегической задачи – европейской интеграции. Доказательством этому служит и принятая на Кишинёвской встрече совместная Декларация лидеров указанных государств[308]. Большое значение в деле сотрудничества стран ГУУАМ имеет координация усилий по преодолению сепаратизма, явления присущего в той или иной степени всем её членам и, в первую очередь, Молдове, Грузии и Азербайджану. В контексте вышеизложенного, нельзя упускать из виду и тот факт, что всё вышеуказанное поддерживается США. Таким образом, конструктивная работа в рамках ГУУАМ является для всех его членов одним из важнейших условий сотрудничества с Соединёнными Штатами. А это абсолютно необходимо всем странам для их дальнейшего развития по всем направлениям: экономическому, политическому, обеспечения их безопасности.

Однако не следует игнорировать ещё один не менее важный аспект взаимодействия в рамках этой международной организации. Речь идёт о полноценном двухстороннем партнёрстве между странами-участницами, тем более, что в рамках СНГ это сотрудничество зачастую оказывалось неэффективным. Для Молдовы это, в первую очередь, взаимодействие в деле преодоления территориального раскола. Те же предложения президента В. Ющенко являются свидетельством этому.

Правда, не все они, с нашей точки зрения, реалистичны. Так первые три пункта, касающиеся демократизации Приднестровского региона, представляются абсолютно утопичными, так как эти меры предлагаются осуществить смирновскому режиму. В этом смысле, если предположить, что сепаратисты пожелают и смогут выполнить все ожидания украинского президента, это означало бы повторение рекорда библейского верблюда, пролезшего через игольное ушко. Однако следующие четыре пункта более реалистичны и могут иметь положительный эффект – это тесное участие США и ЕС наряду с Россией, Украиной и

---

[308] *www.flux.md*.

ОБСЕ в деле урегулирования Приднестровской проблемы, это более активное присутствие Украины при разрешении данной проблемы и, наконец, установление непосредственного контроля международных наблюдателей за производством и распространением оружия из сепаратистского региона. Реализация этих мер означала бы бесспорный шаг вперёд на пути урегулирования конфликта.

Другим важнейшим компонентом партнёрства в рамках ГУУАМ является экономическое сотрудничество стран-участниц. Самым убедительным положительным примером этого является молдо-азербайджанский проект по строительству Джурджулештского терминала и соответствующей нефтеперерабатывающей и транспортной инфраструктуры. Для Азербайджана это перспективные инвестиции (в сумме 120 млн. долл.[309]) и получение хороших прибылей, а для Молдовы это шанс на порядок повысить степень своей экономической безопасности и независимости.

Во-первых, появление данного порта позволит нам резко снизить нашу экспортную геоэкономическую зависимость от сухопутных путей через Украину и Румынию. Через Дунай и Чёрное море мы сможем свободно выйти на наши традиционные рынки в Россию и на новые к любому морскому порту в любом районе мира (лишь бы это являлось экономически рентабельным), а также вверх по Дунаю – в страны Центральной и Юго-Восточной Европы. Кроме того «водный путь» для экспорта нашей продукции будет многократно дешевле, а это, в свою очередь, значительно удешевить её и сделает более конкурентоспособной.

Во-вторых, мы получаем возможность разнообразить наши источники энергоресурсов и этим снизить энергетическую зависимость Молдовы от России. Это не только повышает степень нашей геоэкономической независимости, но и позволяет снизить затраты на потребляемое топливо, что также даёт экономические преимущества молдавской продукции на мировых рынках, так как снижает её себестоимость. Таким образом, сотрудничество с Азербайджаном как в рамках ГУУАМ, так и на двухстороннем уровне является абсолютно положительным для нашей страны.

И последний аргумент, правда пока лишь гипотетический. Речь идёт о предполагаемом молдо-узбекском экономическом взаимодействии. Правда, к сожалению, президент Узбекистана на Кишинёвский саммит не приехал, однако это не меняет сути вопроса, при условии, что это выгодно обеим сторонам. Речь идёт о возможном создании в бли-

---

[309] www.pcrm.md.

жайшей перспективе совместного молдо-узбекского предприятия, которое бы занималось полным «хлопковым» циклом – от поставок сырья через тот же Джурджулештский порт и до производства (на территории Молдовы) и реализации (в основном за рубежом) швейных изделий из хлопка.

Дело в том, что до настоящего времени весь хлопок для текстильной промышленности стран бывшего советского блока, как и в годы социализма, поступает из Средней Азии, в основном из Узбекистана. Поэтому есть смысл создать в Молдове главную для всего восточного и юго-восточного региона Европы снабженческо-перевалочную «хлопковую» базу. Это реально, так как ничего подобного на Балканах и во всей Восточной Европе не существует. Если Молдова опоздает с реализацией данного предложения, такая база может быть создана где-нибудь в другом месте, например в Румынии.

Тот факт, что такой проект вполне реалистичен, определяется несколькими соображениями: во-первых, вдохновляющими являются попытки нынешнего молдавского руководства во главе с В.Н.Ворониным по возрождению молдавской промышленности; во-вторых, само географическое положение Молдовы удобно для такого рода деятельности – выход к Дунаю через Джурджулешты, общая граница с Румынией и другие факторы.

Создав такую базу в Молдове, республика выигрывает многократно. Экономически – это инвестиции в промышленную и транспортную инфраструктуру, это новые рабочие места (возможность возврата домой из западных стран и России тысяч граждан), это поступления в бюджет и решение ряда социальных программ. Это также и политически выгодно нынешнему молдавскому руководству, так как новые рабочие места являются лучшим доказательством состоятельности власти и с неизбежностью привлекут дополнительные голоса на выборах. Геополитически – это возможность экономического «давления» на Румынию, Украину и через Джурджулешты на другие страны; это дополнительный рычаг при решении приднестровского вопроса.

Чтобы быть убедительнее, приведём такой пример: тонна хлопка стоит более 1500$, а Тираспольский ХБК потребляет ежедневно не менее 50 тонн. В год это только хлопка более чем на 20.000.000$ и лишь для одного предприятия[310]. А если пропустить через Молдову весь потребляемый Европой среднеазиатский хлопок? Это же сотни миллионов долларов в год или даже более! Даже если лишь несколько процентов от

[310] *«Коммунист», 2005, 29 апреля.*

этой суммы пойдут на нужды республики в виде комиссионных – это уже серьёзные средства. Однако, как мы уже отметили выше, это и инвестиции, и рабочие места, и, что ещё важнее, это убедительный пример открытости и деловой способности нашей республики в глазах европейского бизнеса.

При решении предлагаемого проекта следует иметь ввиду и следующее обстоятельство: цена хлопка высокая, поэтому его покупатели не просто богатые, а очень богатые люди и страны. Если в Молдове будет создана крупнейшая хлопковая база, она автоматически станет своеобразным «магнитом» для этих людей, обладающих огромными капиталами (месячное потребление сырья лишь на одной средних размеров фабрике превышает 1000 тонн). А объёмы подписываемых ими контрактов огромны, ведь никто не заключает контракта на месяц – расчёты ведутся не менее чем на год вперёд (это 10-12 тыс. тонн и более, что составляет не менее 15 млн. долларов США). Более того, Молдова станет не просто местом, где будут заключаться крупные сделки, но и «объектом» иностранных инвестиций.

Поясним данную мысль на одном примере: некоторое время тому назад у нас состоялся примечательный разговор с одним итальянским бизнесменом, покупателем нашей продукции. Так вот, итальянец говорит: «Зачем мне везти хлопок на большие расстояния в Италию, в этой стране нанимать молдаван, платить им по итальянским критериям, а затем экспортировать готовую продукцию в страны Восточной Европы? Не лучше ли организовать производство где-нибудь в Молдове, что даст мне огромную экономию средств и времени?» Однако это не единственный пример такого рода и учитывая молдавские мощности и традиции швейного производства, квалификацию молдавских рабочих и инженеров, дешевизну рабочей силы и энергоресурсов в Молдове (по сравнению с европейскими странами), присутствие здесь мощной сырьевой базы (создаваемой будущей совместной молдо-узбекской фирмой) и географическую близость нашей производственной базы к европейскому потребителю, есть серьёзные предпосылки считать, что это привлечёт солидного западного инвестора в республику. Следует только создать ему выгодные условия для этого и обеспечить безопасность бизнеса на территории Республики Молдова. Таким образом, реализация данного проекта станет своеобразным «магнитом» в деле дальнейшего привлечения иностранных инвестиций в республику.

И ещё – все торговые операции молдо-узбекской фирмы, вне зависимости от маршрутов их следования и страны-покупателя будут проходить исключительно через молдавские банки, а страхование всех конт-

рактов будет осуществляться исключительно молдавскими страховыми компаниями. Эти дополнительные, и немалые, деньги будут идти в Молдову. Также имеет значение и тот факт, что транспортировка и доставка грузов к месту назначения планируется осуществляться молдавскими транспортными компаниями. В этом контексте и в свете изложенного выше, было бы очень полезно заключение соответствующих годовых контрактов, в первую очередь по обеспечению доставки грузов всем покупателям (клиентам) хлопка.

В годы президентства Мирчи Снегура часто говорилось о превращении Молдовы в «Балканскую Швейцарию», что вообще-то никто серьёзно не воспринимал. Однако, при правильном подходе, нельзя исключить возможности становления в Молдове серьёзного центра по финансовому обеспечению некоторых международных сделок с определённого рода товарами, в первую очередь с хлопком. Для сравнения приведём следующий пример: Англия не производит чая, однако является одним из крупнейших его мировых экспортёров. Почему бы Молдове не стать крупным экспортёром (европейского масштаба) хлопка и изделий из него? Кроме того: та же Великобритания, являясь далеко не крупным нефтедобывающим государством, обеспечивает через Лондонскую финансовую биржу большую часть операций с нефтью и нефтепродуктами на европейском континенте и не только. Почему же Молдове, благодаря строительству собственного порта не стать крупнейшим в Центральной и Восточной Европе финансовым центром по обеспечению «хлопковых» и «нефтяных» операций?

Далее. Данная деятельность не только будет объективно способствовать решению приднестровского вопроса, но и после его решения станет одним из тех факторов, которые будут содействовать консолидации территориальной целостности Республики Молдова. Дело в том, что более 12 тыс. работников Тираспольского хлопчато-бумажного комбината (ХБК) и швейной фабрики города Тирасполя, а также их семьи будут кровно заинтересованы в хлопке. А это мощнейшая сила в деле консолидации молдавской государственности, ведь хлопок-то «молдавский», со всеми вытекающими из этого экономическими и политическими последствиями.

Кроме того, Тираспольκий ХБК являлся в своё время и одним из крупнейших налогоплательщиков и восстановление его деятельности выгодно всем без исключения тираспольчанам. В этом контексте, полномасштабное и бесперебойное снабжение «молдавским» сырьём Тираспольского ХБК становится условием восстановления территориального единства Молдавской республики. Учитывая тот факт, что более 12 тыс.

человек из-за отсутствия сырья являются безработными, а их семьи без стабильных источников существования, данный проект, по нашему мнению, должен с неизбежностью сказаться положительно на процессе восстановления территориального единства Республики Молдова. Таким образом, от этого выиграют все. Это реальный шанс способствовать процессу экономического возрождения Молдовы и созданию того «мостика между Востоком и Западом», о котором в нашей республике так часто говорят.

Раскрывая данные перспективы, следует *особо подчеркнуть*: реализация данных и других подобных проектов принесёт государству только дивиденды. Хотя для этого потребуются серьёзные инвестиции. А тот факт, что они нашлись для строительства дунайского порта ещё раз свидетельствует о их реалистичности. В заключение можем констатировать, что ГУУАМ (после выхода из него Узбекистана – ГУАМ) имеет все шансы возродиться как региональная организация на постсоветском пространстве, имеющая конструктивное начало и направленная не против кого-либо, а на реализацию исключительно созидательных задач.

В контексте вышеизложенного напрашивается естественный вывод о том, что в формирующейся после распада СССР системе европейской безопасности. Республика Молдова, как и любое другое государство, весьма зависима от происходящих за её пределами процессов, которые влияют на внутреннюю ситуацию в стране, на состояние её экономики, на правопорядок в ней и в целом на степень её безопасности. Исходя из этого, представляется логичным наше равноценное сотрудничество как с Западом, так и с Востоком, тем более, что в новых условиях, наш стратегический партнёр Россия не только не является противником западных стран, но автоматически становится их естественным союзником[311]. Принципиальное значение имеет положение о том, что Россия и НАТО

---

[311] *Концепция внешней политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 28 июня 2000 г.). // Международная жизнь. 2000, №8-9; Иванов И. Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. – Москва, 2001; Лихачев В. Россия и Европейский союз. // Международная жизнь. 2002, №12; Послание Президента Российской Федерации В.В.Путина Федеральному Собранию. Москва, 16 мая 2003 года. // Международная жизнь. 2003, №6; Путин В. Российская дипломатия как никогда прежде должна сегодня помогать решению общенациональных задач. // Международная жизнь. 2004, №7-8; Солана Х. Отношения между Евросоюзом и Россией приобретают стратегическое значение. // http://world.ng.ru/dipcorpus/2000-03-23/1_relations.html.*

более не рассматривают друг друга как противников[312]. В перспективе, на основе Североатлантического пакта, **будет впервые в мировой истории образована общеевропейская система всеобъемлющей безопасности**. Более того, данная система, включающая США и Россию охватит фактически всё северное полушарие от Ванкувера до Владивостока[313] к северу от 30-й широты и наша страна не может оставаться за пределами этого процесса или противопоставлять себя какой-либо из его частей.

Библиография

Concepţia politicii externe a Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.20/187 din 6 aprilie 1995. – Chişinău, 1995.

Concepţia securităţii naţionale a Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.35/399 din 29 iunie 1995. – Chişinău, 1995.

Constituţia Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.1, august 1994, partea I. – Chişinău, 1994.

Doctrina militară a Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.38-39/429 din 14 iulie 1995. – Chişinău, 1995.

Prodi R. Europa se va opri pe Prut. // „Flux”, 2002, 17 octombrie.

The Alliance Strategic Concept approved by Washington Summit on 23 and 24 April 1999. NATO Review, no. 2 (summer 1999).

Tratat de prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Federaţia Rusă din 19 noiembrie 2001. // Tratate internaţionale. Vol. 29. – Chişinău, 2002, p. 335-341.

Аттали Ж. На пороге нового тысячелетия. – Москва, 1993.

Бенюк В., Назария С., Руснак А. Коррупция и организованная преступность – угроза национальной безопасности (На примере Республики

---

[312] *Клинтон Б. Соединённые Штаты и Россия – это две великие державы, на которые возложена огромная ответственность действовать партнёрски, отводя угрозы и используя возможности нового века. // Международная жизнь. 1997, №3; Олбрайт М. США хотят видеть в России страну мирных решений. // Дипкурьер. 2000, №3, с.12-14; Ширак Ж. Нашему глобализованному миру необходимы органы, которые бы объединили, чтобы лучше управлять им и продвигать наши идеалы. // Международная жизнь. 2000, №10; Блэр Т. Хотя от наших кратких выступлений мир не переменится, всё же разве плохо, что мы здесь говорим друг с другом, а не воюем? // Международная жизнь. 2000, №10; Римская Декларация «Отношения Россия – НАТО: новое качество». // «Известия», 2002, 29 мая; Робертсон Дж. Ядро коалиции составляют НАТО и Россия. // Международная жизнь. 2003, №1, с.47-51.*

[313] *Геншер Г.-Д. От Ванкувера до Владивостока. // Международная жизнь.1993, №4, с.33-38.*

Молдова и других стран-членов СНГ). – Кишинёв, „Draghiştea”, 2002.
Бжезинский Зб. Великая шахматная доска. – Москва, «Международные отношения», 1999.
Блэр Т. Хотя от наших кратких выступлений мир не переменится, всё же разве плохо, что мы здесь говорим друг с другом, а не воюем? // Международная жизнь. 2000, №10.
Виноградова Л. Экономическая интеграция в СНГ и опыт Третьего мира. // МЭиМО. 1995, №9.
Военная доктрина Российской Федерации. // «Независимая газета», 2000, 22 апреля.
Воронин В. Выступление в Центре стратегических и международных исследований (США). // Мысль, 2002, №4 (18).
Воронин В. Объединение страны – главное условие становления молдавской государственности. // Мысль, 2002, №3 (17).
Воронин В. Страна нуждается в кардинальных реформах. // «Коммунист», 2003, 10 января.
Выступление Президента Республики Молдова Владимира Воронина на саммите Совета Евроатлантического партнёрства. // “Независимая Молдова”, 2002, 26 ноября.
Геншер Г.-Д. От Ванкувера до Владивостока. // Международная жизнь. 1993, №4.
Доклад НАТО о сценариях мер укрепления доверия и безопасности (МДБ), проверки, нераспространения, контроля над вооружениями и разоружения. // Ежегодник СИПРИ 2001. Вооружения, разоружение и международная безопасность. – Москва, Наука, 2002.
Иванов И. Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. – Москва, Олма-Пресс, 2001.
Исаев А. НАТО у границ Молдовы. // «Независимая Молдова», 2002, 27 ноября.
Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? К дипломатии для XXI века. – Москва, «Ладемир», 2002.
Клинтон Б. Соединённые Штаты и Россия – это две великие державы, на которые возложена огромная ответственность действовать партнёрски, отводя угрозы и используя возможности нового века. // Международная жизнь. 1997, №3.
Концепция внешней политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 28 июня 2000 г.). // Международная жизнь. 2000, №8-9.

Лихачев В. Россия и Европейский союз. // Международная жизнь. 2002, №12.

Назария С. Идти в Европу не порознь, а взявшись за руки. (Факторы способствующие интеграционным процессам в СНГ, и препятствия на этом пути). // Мысль. 2004, № 1 (23).

Назария С. Молдова и сотрудничество в рамках ГУУАМ. // «Коммунист», 2005, 29 апреля.

Нюберг Р. Сплотиться в Европе, чтобы эффективно действовать в мире? // Международная жизнь. 2002, №5.

Олбрайт М. США хотят видеть в России страну мирных решений. // Дипкурьер. 2000, №3.

Послание Президента Российской Федерации В.В.Путина Федеральному Собранию. Москва, 16 мая 2003 года. // Международная жизнь. 2003, №6.

Путин В. Российская дипломатия как никогда прежде должна сегодня помогать решению общенациональных задач. // Международная жизнь. 2004, №7-8.

Райт Р. Ни одно государство не было уничтожено торговлей. // Международная жизнь. 2002, №5.

Римская Декларация «Отношения Россия – НАТО: новое качество». // «Известия», 2002, 29 мая.

Робертсон Дж. Ядро коалиции составляют НАТО и Россия. // Международная жизнь. 2003, №1.

Солана Х. Отношения между Евросоюзом и Россией приобретают стратегическое значение. // http://world.ng.ru/dipcorpus/2000-03-23/1_relations.html.

Трубников В. Формируется новая философия отторжения терроризма. // Международная жизнь. 2003, №9-10.

Устав Содружества Независимых Государств. // Внешняя политика и безопасность современной России. Документы. Том второй. – Москва, 1999.

Хартия «Большая Европа». // «Независимая газета», 1993, 22 декабря.

Холбрук Р. Америка – европейская держава. // США: ЭПИ. 1995, №8.

Цзянь Цзэминь. Большие страны должны уважать малые страны, сильные должны поддерживать слабых, а богатые помогать бедным. // Международная жизнь. 2000, №10.

Ширак Ж. Нашему глобализованному миру необходимы органы, которые бы объединили, чтобы лучше управлять им и продвигать наши идеалы. // Международная жизнь. 2000, №10.

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

№2 (XXIX), 2005.

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 6.06.2005. formatul 60x84 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 10,0. Coli editoriale 10,0.
Comanda 74. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial al USM.
Str. A.Mateeevici, 60, Chişinău, MD, 2009